

**LIETUVOS KŪNO KULTŪROS AKADEMIJA
SPORTO EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
REKREACIJOS, TURIZMO IR SPORTO VADYBOS KATEDRA**

TURIZMO IR SPORTO VADYBOS STUDIJŲ PROGRAMA

EDMUNDAS VALYS

**MIESTO TURIZMO KONKURENCINGUMĄ
LEMIANTYS VEIKSNIAI**

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

Darbo vadovas: doc. dr. E. Jasinskas

KAUNAS 2009

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro baigiamasis darbas (*pavadinimas*)

1. Yra atliktas mano paties/pačios;
2. Nebuvo naudotas kitame universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudojau šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikiu visą panaudotos literatūros sąrašą.

.....
(*data*)

.....
(*autoriaus vardas pavardė*)

.....
(*parašas*)

PATVIRTINIMAS APIE ATSAKOMYBĘ UŽ LIETUVIŲ KALBOS TAISYKLINGUMĄ ATLIKTAME DARBE

Patvirtinu lietuvių kalbos taisyklingumą atliktame darbe.

.....
(*data*)

.....
(*autoriaus vardas pavardė*)

.....
(*parašas*)

MAGISTRO BAIGIAMOJO DARBO VADOVO IŠVADOS DĖL DARBO GYNIMO

.....
(*data*)

.....
(*vadovo vardas pavardė*)

.....
(*parašas*)

Magistro baigiamasis darbas aprobuotas profilinėje katedroje:

.....
(*aprobacijos data*)

.....
(*Gynimo komisijos sekretorės/iaus vardas, pavardė*)

.....
(*parašas*)

Magistro baigiamasis darbas yra patalpintas į ETD IS

.....
(*Gynimo komisijos sekretorės/iaus parašas*)

Magistro baigiamojo darbo recenzentas:

.....
(*vardas, pavardė*)

.....
(*Gynimo komisijos sekretorės/iaus parašas*)

Magistro baigiamųjų darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....
(*data*)

.....
(*Gynimo komisijos sekretorės/iaus vardas, pavardė*)

.....
(*parašas*)

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	5
IVADAS	7
1. LITERATŪROS APŽVALGA	9
1.1. KONKURENCINGUMO TEORIJOS RAIDOS APŽVALGA.....	9
1.1.1 Liberalizmo šalininkų požiūris į konkurencingumą	9
1.1.2 Intervencionizmo šalininkų požiūris į konkurencingumą	14
1.2. KONKURENCINGUMO SĄVOKA EKONOMIKOS TEORIJOJE.....	18
1.3 KONKURENCINGUMAS, JO LYGIAI IR ES KONKURENCIJOS POLITIKA	22
1.4 MIESTŲ KONKURENCINGUMAS	27
1.5 Miesto turizmo konkurencingumas	35
2. TYRIMO METODOLOGIJA	41
3. REZULTATAI IR APTARIMAS	46
3.1. Vidiniai konkurencingumą lemiantys veiksniai	46
3.2. Išoriniai konkurencingumą lemiantys veiksniai	49
3.3 Konkurencingumą lemiančių veiksnių sąsaja	52
IŠVADOS.....	55
PASIŪLYMAI	56
LITERATŪRA	57
PRIEDAI	62

Edmundo Valio magistro baigiamojo darbo
„Miesto turizmo konkurencingumą lemiantys veiksniai“

SANTRAUKA

Raktiniai žodžiai: konkurencija, konkurencingumas, miesto konkurencingumas, turizmo konkurencingumas, konkurencingumo veiksniai.

Darbo objektas – veiksniai lemiantys miesto turizmo konkurencingumą.

Darbo tikslas – įvertinti pagrindinius miesto turizmo konkurencingumą lemiančius veiksnius.

Darbo uždaviniai:

1. palyginti liberalizmo ir intervencionizmo šalininkų požiūrį į valstybės vaidmenį užtikrinant konkurencingumą;
2. remiantis konkurencingumo koncepcijų analize, išskirti miesto turizmo konkurencingumo veiksnius;
3. sukurti teorinį miesto turizmo konkurencingumo vertinimo modelį;
4. įvertinti Druskininkų miesto konkurencingumo vidinius ir išorinius veiksnius.

Darbe iškelta hipotezė – Druskininkų miesto turizmo konkurencingumui didesnę poveikį turi vidiniai miesto turizmo konkurencingumo veiksniai, negu išoriniai.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros sisteminė analizė.
2. Anketinė apklausa.
3. Matematinė analizė

Darbe suformuluotos pagrindinės išvados:

1. Palyginus liberalizmo ir intervencionizmo požiūrius į valstybės vaidmenį užtikrinant verslo konkurencingumą, galime daryti išvadą, jog liberalai pasisako prieš valstybės kišimąsi į rinkos reguliavimą, tuo tarpu intervencionistai teigia, kad valstybė turi reguliuoti daugybę ūkio ir rinkos procesų, nes laisvomis sąlygomis rinka neišgyvens. Tačiau nors abu požiūriai iš esmės skiriasi, jų atstovai sutaria, jog konkurencija yra būtina, siekiant efektyvaus išteklių panaudojimo.
2. Mokslininkai neturi vieningos miesto konkurencingumo koncepcijos. Konkurencingumas yra daugialypė, santykinė ir nuo analizės tikslo priklausanti koncepcija, o pats konkurencingumas turi būti analizuojamas remiantis veiksniais. Išskirti pagrindiniai miesto turizmo konkurencingumą lemiantys veiksniai: politinės aplinkos veiksniai, ekonominės aplinkos veiksniai, socialinės aplinkos veiksniai, technologinės aplinkos veiksniai, ekologinės aplinkos veiksniai, fiziniai veiksniai, žmogiškieji veiksniai, ekonominiai veiksniai, strateginiai veiksniai.

3. Atsižvelgiant į skirtingų autorių literatūroje pateiktą šalies, miesto konkurencingumo ir turizmo pramonės konkurencingumo modelių specifiką, buvo parengtas miesto turizmo konkurencingumo modelis, kuriame savo ruožtu miesto turizmo konkurencingumą lemiantys veiksniai suskirstyti į dvi pagrindines grupes: 1) išorinės aplinkos veiksniai; 2) vidinės aplinkos veiksniai.

4. Visi išskirti miesto turizmo konkurencingumo vertinimo modelio veiksniai atskirai yra aktualūs ir reikšmingi, tačiau remiantis ekspertų Druskininkų miesto turizmo konkurencingumą lemiančių veiksnių vertinimo metu surinktais duomenimis, galime teigti jog didžiausią įtaką miesto turizmo konkurencingumui turi vidinė miesto turizmo konkurencingumo aplinka, o labiausiai įtakojantys veiksniai aplinkoje yra fiziniai.

Darbe iškelta hipotezė pasitvirtino, Druskininkų miesto turizmo konkurencingumui didesnę poveikį turi vidiniai miesto turizmo konkurencingumo veiksniai, negu išoriniai.

Master's Degree Final Work of Edmundas Valys
“The factors determining the competitiveness of an urban tourism”

SUMMARY

Key words: competitiveness, urban competitiveness, tourism competitiveness, factors of competitiveness.

Object of the final work – factors determining urban tourism competitiveness.

Aim of the final work – evaluate the main factors, which implemented city tourism uniqueness.

The main tasks of the final work:

1. Compare liberalism and interventionism supporters attitude to the government's role ensuring competition;
2. Separate city tourism unique factors, based on competition concept analysis;
3. Create the estimated model of city tourism competitiveness ;
4. Evaluate the city of Druskininkai competitiveness inside and outside factors.

Hypothesis of the final work – Druskininkų urban tourism has a greater effect on the competitiveness of the tourism competitiveness of the internal factors than external

Methods of the research:

4. The analysis of scientific literature;
5. Questionnaire;
6. Mathematical analysis.

The main conclusions of the final work:

1. Comparing liberalism and intervencionalism attitude to the role of government ensuring business competition, we can make a conclusion, that the supporters of liberalism speak against government's intervention to market regulation, but intervencionalists says, that state has to regulate many processes of economy and market, because having free conditions market will not survive. Though both attitudes are completely different, their supporters agree, that competition is a need, reaching effective use of values.

2. Scientists have no united conception of city competitiveness. Competition is a manifold, relative and belonging from the aim of analysis conception, and competitiveness itself has to be analyzed basing on factors. We separate the main factors, which determinate city tourism competitiveness: The factors of political, economical, social, technical and ecological environment, physical factors, human factors, economical factors, strategically factors.

3. According to different authors in literature given country's, city competitiveness and tourism business competition model specifics was created city tourism competitiveness model, in

which factors that implement city competitiveness were divided in to two main groups: 1. outside environment factors; 2. inside environment factors.

4. All the distinguished urban tourism competitiveness of the model factors alone are relevant and important, but according to experts Druskininkai tourism competitiveness factors in the evaluation of the data collected, we can make a conclusion that the biggest impact to urban tourism competitiveness has inside urban tourism competitiveness environment and the most influencing factors in the environment are physical.

The paper has put forward a hypothesis, Druskininkai tourism has a greater effect on the competitiveness of inside city tourism competitiveness factors, than the outside, is correct.

IVADAS

Darbo aktualumas. Nykstant formalioms sienoms tarp šalių, intuityviai judant žmogiškajam ir finansiniam kapitalui, didėjant rinkų atvirumui, prekybai ir investicijoms, vis plačiau taikant informacines ir komunikacines technologijas, ūkio konkurencingumas tampa esmine priežastimi, lemiančia miestų ekonominio-socialinio vystymosi tempus bei rezultatus. Dėl šios priežasties daugelis miestų ieško bei naujai vertina savo plėtros strategijas ir raidos scenarijus. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, valstybei teko svarbus vaidmuo įgyvendinant bendrą konkurencijos politiką. Kadangi nacionalinį konkurencingumą lemia vietiniai veiksniai aktyviai ieškoma naujų regioninės bei vietinės politikos priemonių, kad būtų sustiprintas kiekvieno šalies regiono ar miesto, ir tokiu būdu, visos nacionalinės ekonomikos, konkurencingumas.

Akivaizdu, kad vien nacionalinių projektų ir programų bei pastangų, siekiant šalies konkurencingumo stiprinimo, nepakanka. Nacionalinės strategijos įgyvendinimas didele dalimi priklauso nuo atskirų šalies miestų perspektyvų, nes būtent vietos valdžios institucijos formuoja socialinio-ekonominio vystymosi aplinką, geriausia pažįsta vietos sąlygas, galimybes ir reikalavimus ir gali padėti sukurti konkurencingiausią individualų ar ūkio subjektų veiklos aplinką. Siekiant geresnių rezultatų konkurencinėje kovoje, būtina turėti tinkamus instrumentus bei metodus esamai konkurencinei miestų pozicijai, jos raidai bei galimiems pokyčiams valdyti.

Miesto turizmo konkurencingumas – vienas iš naujausių tyrimo objektų, nes dėl atsivėrusių sienų ir globalių pokyčių ši tema tampa vis aktualesnė, todėl būtina dėmesį skirti visapusiškai miesto turizmo konkurencingumo analizei.

Tiriamoji problema. Konkurencingumo koncepcija yra viena iš sudėtingiausių ir sunkiausiai apibūdinamų tyrimo sričių. Tai lemia diskusijos dėl konkurencingumo sampratos taikymo miestams tikslingumo, pačios koncepcijos platumas ir įvairialypiškumas, visuotinai pripažinto apibrėžimo nebuvimas, konkurencingumo veiksnių gausa, bei ryšių tarp jų sudėtingumas. Mokslinėje literatūroje nepakanka išsamių miesto lygmens konkurencingumo veiksnių tyrimų, kuriuos būtų galima tiesiogiai panaudoti vertinant miestų turizmo konkurencingumą ir priimant strateginius sprendimus. Teoriniame mokslo lygmenyje yra parengta nemažai mokslinių darbų, skirtų konkurencingumo problemoms spręsti. Žymiausių autorių M. Porter (1998), A. M. Rugman, J. R. D. Cruz (1993), P. Krugman (1996), konkurencingumo teorijomis remiasi įvairios verslo ir administravimo sektorių organizacijos. Miesto konkurencingumo lemiančių veiksnių bei jo stiprinimo teorijos išsamiau analizuotos I. Begg (2005) ir P. Kresl (1995) darbuose. Konkurencingumo problemas šalies ūkio mastu Lietuvoje plėtojo Chesire, P. C., Gordon, I. R. (1995), S. Jasinskaitė (2001), J. Urbonas ir I. Maksvytienė (2002), V. Barkauskas ir D. Bačkaitis (2007) ir kt.. Turizmo pramonės konkurencingumo tyrimus atliko S. Wahab, (2001), A.

Randomanskaitė (2004), K. Petrilovskaja ir A. Miškinis (2007) ir kt.. Atskirai miesto konkurencingumo tyrimus atliko W. F. Lever ir I. Turok (1999), D. Webster, L. Muller (2000), bei J. Piliutytė (2007), J. Sinkienė (2008), šios autorės pasiūlė svarbiausių miesto konkurencingumo veiksnių visumą, išanalizavo miesto konkurencingumo elementus kompleksiskai, tačiau išsamesnio ir bendro tikslinio miesto turizmo konkurencingumo problemų tyrimo pasigedau. Todėl šiame darbe sukursime miesto turizmo konkurencingumo modelį, ir išanalizuosime miesto turizmo konkurencingumą lemiančius veiksnius.

Darbo objektas – veiksniai lemiantys miesto turizmo konkurencingumą.

Darbo tikslas – įvertinti pagrindinius miesto turizmo konkurencingumą lemiančius veiksnius.

Darbo uždaviniai:

1. palyginti liberalizmo ir intervencionizmo šalininkų požiūrį į valstybės vaidmenį užtikrinant konkurencingumą;
2. remiantis konkurencingumo koncepcijų analize, išskirti miesto turizmo konkurencingumo veiksnius;
3. sukurti teorinį miesto turizmo konkurencingumo vertinimo modelį;
4. įvertinti Druskininkų miesto konkurencingumo vidinius ir išorinius veiksnius.

Darbe iškelta hipotezė – Druskininkų miesto turizmo konkurencingumui didesnę poveikį turi vidiniai miesto turizmo konkurencingumo veiksniai, negu išoriniai.

Tyrimo metodai – Teoriniam problemos nagrinėjimui panaudotas mokslinės literatūros analizės metodas. Siekiant nustatyti pagrindinių veiksnių, didinančių šalies turizmo pramonės konkurencingumą pasirinktas anketinės apklausos vertinimo metodas bei matematinė analizė.

1. LITERATŪROS APŽVALGA

Siekdamas darbo tikslo šioje darbo dalyje išanalizuosiu skirtingų ekonomikos teorijos šalininkų požiūrius į konkurencingumo veiksmingumą rinkoje, į valstybės vaidmenį užtikrinant verslo konkurencingumą, pateiksiu pagrindines konkurencingumo koncepcijų analizes, išskirsim pagrindinius veiksnius įtakančius miesto bei turizmo konkurencingumą, bei remiantis teorijų analize sukursime teorinį miesto turizmo konkurencingumo modelį, kurį vėliau pritaikysime metodologijoje.

1.1. KONKURENCINGUMO TEORIJOS RAIDOS APŽVALGA

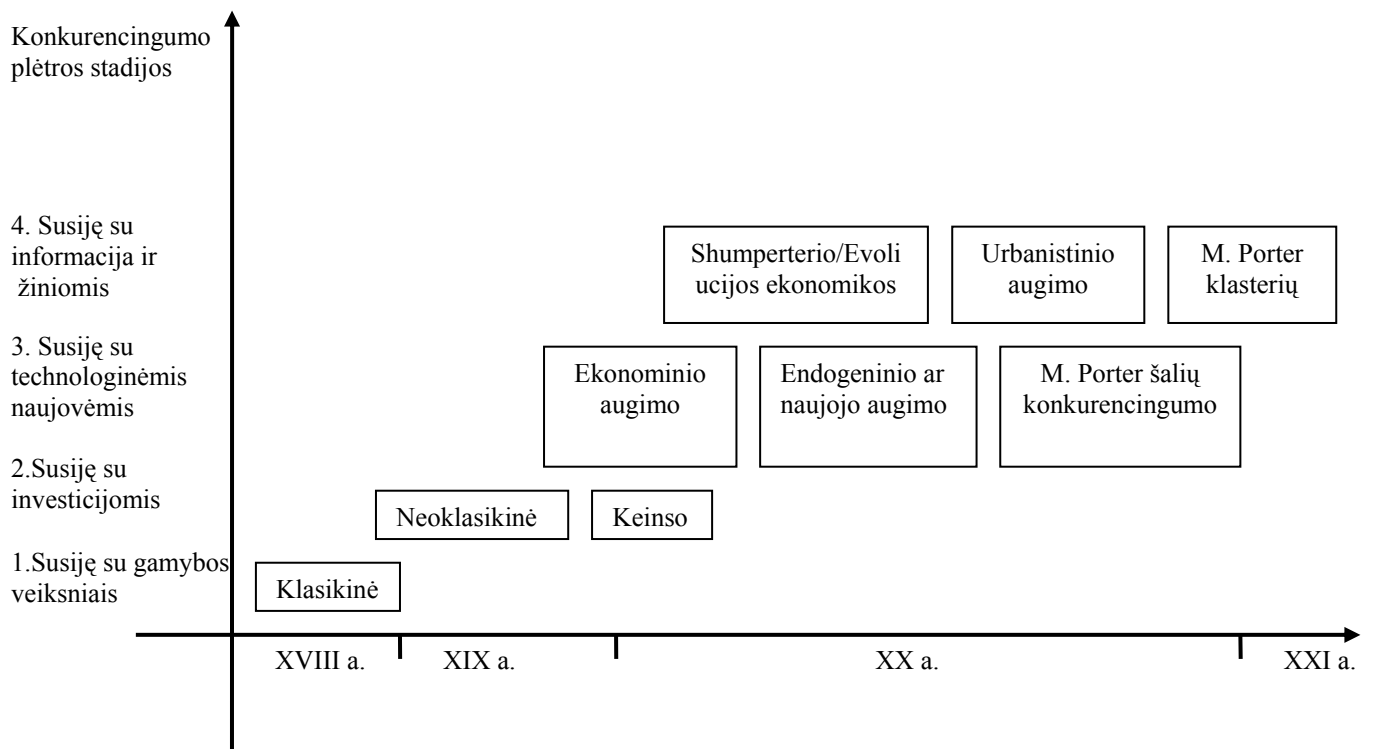
Siekiant atskleisti konkurencijos sampratos ryšį su ekonomistų požiūriu į konkurencijos veiksmingumą rinkoje ir valstybinių konkurencijos apsaugos priemonių reikalingumą, būtina išsiaiškinti skirtingų doktrinų supratimą, kas yra konkurencingumas, kaip jis įtakoja skirtingą požiūrį į konkurencingumo teikiamą naudą miestui bei visuomenei.

Galime teigti, jog kiekvienos ekonominės minties teorijos atstovai nagrinėjo konkurencingumo problematiką. Dažniau buvo analizuojamas šalių ar įmonių, o ne atskirai regionų ar miestų konkurencingumas. Nors konkurencingumo sąvoka yra esminė ekonomikos teorijoje, ekonomistų teoretikų, politikų, teisininkų ir verslininkų nuomonė, kas yra konkurencija ar konkurencingumas, kaip ji veikia ir kokią turi įtaką ekonominei visuomenės plėtrai, reikšmingai skiriasi. Ekonominės minties raidos istorijoje yra netgi prieštaraujančių vienas kitam konkurencingumo sąvokos aiškinimų, kurie savo ruožtu turėjo įtakos požiūriui į konkurencijos apsaugą ir jos reikalingumą. Ekonomistai sutaria (Porter, 1990, 1998, Rugman ir Cruz 1993, Krugman, 1994, 1996 ir kt.), kad rinkos ekonomika gerai veikia tiek, kiek joje yra konkurencijos. Tačiau jų nuomone apie tai, kas yra konkurencija, kokią ji duoda naudą rinkos ūkiui ir kokių padarinių rinkai ir visuomenei gali turėti konkurencijos iškraipymai, ribojimai ar visiškas konkurencijos panaikinimas, skiriasi.

1.1.1 Liberalizmo šalininkų požiūris į konkurencingumą

Siekiant geriau suprasti susidariusią situaciją, kaip vienas reiškinys – konkurencingumas, sukelia tiek daug diskusijų ir nesutarimų, naudinga išanalizuoti ekonomikos teorijų: liberalizmo ir intervencionizmo požiūrį į konkurencingumą, bei valstybės vaidmenį užtikrinant verslo konkurencingumą. Teorijos analizė padės ne tik suvokti esamos situacijos susidarymo priežastis, bet ir pasirinkti geriausius būdus ir kelius maksimaliai pasinaudoti privalumais.

Kiekvienos ekonominės minties teorijos atstovai nagrinėjo konkurencingumo problematiką, tačiau visi jie analizavo konkurencingumo problematiką skirtingais aspektais. Išskirčiau šias ekonominės minties teorijas, kuriose buvo nagrinėta konkurencingumo problematika (1 pav.).



1 pav. Ekonominės minties teorijos, kuriose nagrinėta konkurencingumo problematika (Bruneckienė, 2008)

Liberalizmo klasikai, žinoma, nevadino savęs liberalais. Pats terminas – „liberalus“, „liberalizmas“ atsirado kur kas vėliau, tik XIX amžiuje. Faktiškai pats liberalizmo idėjos įvardijimas įvyko tik tada, kai maždaug po šimtmečio savo įtakos liberalizmo idėjos jau buvo padovanojusios kai kurioms visuomenėms savo praktinius – precedento neturinčius gerovės kilimo rezultatus. Nepasitenkinimas liberalizmo idėjomis kilo tada, kai pats šis gerovės kilimas buvo perinterpretuotas kaip „natūralus“ dalykas, kaip paprastas, „technikos“ pažangos bei „gamybinių jėgų vystymosi“ rezultatas (Degutis, 1998).

Liberalizavimas yra kelių formų: klasikinis, neoklasikinis, monetarinis, austriškasis, racionalių lūkesčių ir t. t. (Kulesza, 1998).

R. Gilpin (1998) knygoje išskiria šias liberalizmo formas:

- *Klasikinį liberalizmą* – kurio pamatas-individualistinė ir racionalistinė savo likimo kūrėjo, žmogaus, pažįstančio savo poreikius ir svarbesnio už visuomenę, valstybę bei valdžią, samprata. Svarbiausia vertybė yra žmogus ir jo laisvė, taip pat ir laisvė veikti.

- *Socialinį liberalizmą* – siekiantis suderinti “senąjį individualizmą” su saikingu kolektyvizmu

- *Konservatyvų liberalizmą (neoliberalizmą)* – doktrina, kurią demokratijos, laisvosios konkurencijos, privačios verslininkystės principais jie pripažino, kad norint įveikti disproporcijų ekonomikoje krizę, infliaciją reikia, kad įsikištų valstybė ir būtų sudarytos palankios sąlygos funkcionuoti normaliam rinkos mechanizmui įveikti socialinius sukrėtimus ir išspręsti socialinius uždavinius.

- *Šiuolaikinį liberalizmą.*

Tačiau visos liberalizmo formos – už rinką bei kainų mechanizmą, kaip už veiksmingiausias priemones vidaus ir tarptautiniams ekonominiams santykiams tvarkyti. Iš tikrųjų liberalizmą galima apibūdinti, kaip doktriną ir grupę principų rinkos ekonomikai organizuoti bei valdyti, norint pasiekti patį aukščiausią efektyvumo, ekonominio augimo ir asmens gerovės lygį (Gilphin, 1998).

J. Gray (1992) teigia, jog kiekvienas individas turi būti laisvas, šią laisvę jis turi panaudoti konkuruojant su kitais. Konkurencija garantuoja tai, kad tarp atskirų individų ir visos visuomenės interesų nėra prieštaravimų. Maksimalios individo laisvės siekimas, kuris veikia kaip žmogaus prigimtį atitinkanti bendra žmonių gyvenimo norma, vadinama liberalizmu.

Pamatinė liberalizmo prielaida yra ta, kad individualus vartotojas, firma arba šeima sudaro visuomenės pagrindą. Individai elgiasi racionaliai ir stengiasi patenkinti tam tikrus poreikius ar įsigyti vertybių už įmanomai mažiausią kainą. Racionalizmas taikomas tik siekiui, bet ne rezultatams (Valevičius, 2004).

R. Paliulytė (1997) išskiria tris liberalizmo kryptis:

- *Politinis liberalizmas* – nukreiptas prieš absoliutizmą, įvedęs piliečių teises, konstituciją, įstatymų kodifikavimą.

- *Kultūrinis liberalizmas* – lėmęs religinę toleranciją, meno ir mokslo laisvę.

- *Ekonominis liberalizmas* – propagavęs socialinės ir ekonominės sferų laisvės principus. Jo pagrindą surado: a) laisvės nuo valstybės principai; b) laisvės valstybėje principai.

Laisvė nuo valstybės reiškia bet kokios valstybės intervencijos į ekonomiką atmetimą. Valstybė turi apsiriboti teisėtvara, šalies gynyba ir pan. Ekonominės elgsenos nešėjas yra individas, priimančias sprendimus ir už juos atsakantis. Individas turi teisę į nuosavybę, į laisvą disponavimą savo darbo jėga; savo elgsenoje jis vadovaujasi privačiais interesais. Individas yra laisvas valstybėje (Paliulytė, 1997).

R. Matiušaitytė ir E. Jasinskas (2004) pažymi, jog A. Smithas buvo vienas iš pirmųjų ekonomistų, nusistačiusių prieš valstybės kišimąsi į verslininkystę. Jis buvo konkurencijos tarp verslininkų šalininkas, stambių monopolijų priešininkas.

R. Čiegis (2001) pažymi, jog A. Smithas (1776) smerkė tas valstybės valdžios priemones, kurios dirbtinai siekė nukreipti į tam tikras ūkio šakas daugiau kapitalo, negu jo ten patektų esant laisvajai abipusės naudos prekybai, ir atvirkščiai, ribojo kapitalo įplaukas į kitas ūkio šakas.

A. Smithas paskelbė garsiąją prigimties laisvės ir tobulo teisingumo sistemą, kurioje mėgino parodyti, jog nevaržomas individų savanaudiškumas konkuruojant gali sukurti harmoningą visuomenės tvarką, kuriai esant ekonominio augimo ir efektyvumo nauda plačiausiai pasklis visuomenėje. Jo nuomone, individai siekdami savo siaurų asmeninių tikslų nepaliaujamai, norėdami pagerinti savo asmenines gyvenimo sąlygas, veda į visos visuomenės turtėjimą. Didėjant darbo produktyvumui dėl darbo pasidalinimo, rinkų plėtros ir kapitalo kaupimui, kurį, esant politiniam stabilumui ir saugumui, lemia individų taupumas, turtėja šalis ir užtikrinama gyventojų ekonominės gerovės pažanga. Jis gynė laisvąją prekybą ir konkurencinę rinką ir smerkė valstybės suvaržymus šioje srityje, ypač jei tai buvo siejama su ypatingų privilegijų suteikimu tam tikroms gyventojų grupėms ar visuomenės sluoksniams. Taip pat jis išdėstė savireguliuojančios rinkos prigimtį ir stengėsi įrodyti, kad jei valstybė rinkai netrukdytų, šalyje įsigalėtų socialinė harmonija. Valstybė į ūkio reikalų tvarkymą gali kištis tik tam, kad užtikrintų laisvą rinkos funkcionavimą (Indriūnas, Siaurukas, 2006).

Pagaliau dauguma šių laikų ekonomistų liberalų tiki pažanga, kurią dažniausiai apibūdina kaip turto padidėjimą skaičiuojant vienam žmogui (*per capita*). Jie tvirtina, kad tinkamai funkcionuojančios ekonomikos augimas yra linijinis, palaipsninis ir nenutrūkstantis.

Iki pat XIX a. pabaigos dauguma ekonomistų suprato konkurenciją kaip elgseną, kaip dinamišką konkurentų varžybų procesą, kurio metu kiekvienas iš jų stengiasi įgyti pranašumą konkurento atžvilgiu (Wagner, 2001). Tokią konkurencijos teoriją savo veikaluose plėtoja A. Smithas (1776), D. Ricardo (1817), J. S. Millis (1848) ir kiti anglų klasikinės politinės ekonomijos mokyklos atstovai, bandydami nustatyti veiksnium, nulemiančius kainas ir atitinkamai socialinio produkto paskirstymą skirtingoms visuomenės grupėms (Cook, 2001).

J. Bruneckienė (2008) teigia, jog klasikinės ekonomikos teorijos atstovai (A. Smitas (1776), D. Rikardo (1817)) prie veiksmų lemiančių būtent šalies konkurencingumą, priskyrė kapitalą, darbo jėgą, gamtos išteklius ir žemą valstybės tiesioginį ekonominės veiklos reguliavimą vertino neigiamai ir laikė konkurencingumą mažinančiu veiksnium. A. Smitas (1776) ir D. Rikardo (1817) šalies konkurencingumą įvardijo kaip konkurencinių pranašumų panaudojimą didėjančių gamybos pranašumą, kuris skirtingose pramonės šakose ir šalyse skiriasi dėl nevienodų gamyboje naudojamų technologijų, darbo pasidalijimo ir specializacijos. A. Smitas (1776) absoliutaus

pranašumo teorijoje pabrėžia, kad gamyba su mažiausiais kaštais suteikia konkurencinių pranašumų tarptautinėje prekyboje.

S. Garelli (2005), M. Kingston, R. Martin, P. Tayler (2004), J. Reiljau ir kt. (2000), R. Martin (2005) nurodė, kad A. Smitas (1776) šalių ekonomikos išsivystymo lygį ir našumo skirtumus aiškino darbo pasidalijimo ir specializacijos teikiama nauda: investicijos į kapitalą (įrengimų tobulinimas) ir prekybą (rinkų plėtra) lemia šalių specializaciją, našumą ir produkcijos gamybos augimą. Dėl didėjančios gamybos darbo jėga labiau specializuojasi, o tai skatina dar didesnę gaminamos produkcijos augimą šalyje. A. Smitas (1776) teigia, kad jei viena šalis gali pagaminti tą patį produkcijos kiekį su mažesniais ištekliais (darbo jėga) tai ji turi konkurencinį pranašumą prieš kitą šalį, tarptautinės prekybos atsiradimas aiškinamas šalių gamybos našumų skirtumais.

D. Rikardo (1817) teigė, kad naudą iš tarptautinės prekybos gali gauti šalys, jei jos specializuojasi tos produkcijos gamyboje kurioje turi darbuotojų našumo, bei kitų konkurencinių pranašumų. Ekonomistas teigė, kad net jei vienos šalies darbuotojų našumas gaminant abi prekes yra aukštesnis už kitos šalies (turi absoliutų pranašumą abiejų prekių gamyboje), vis tiek šaliai siūloma specializuoti tos produkcijos kurioje darbo našumas aukštesnis, gamyboje (1 lentelė) (Bruneckienė, 2008).

1 lentelė. Klasikinės ekonomikos teorijos pagrindiniai principai, susiję su šalies konkurencingumu (Bruneckienė, 2008)

Klasikinės ekonomikos teorijos pagrindinės prielaidos	Šalies konkurencingumo principas	Konkurencingumą skatinantys veiksniai
– Tarptautinė prekyba skatina gamybos augimą; – Technologijų skirtumai, tarp šalių ir pramonės šakų skatina tarptautinę prekybą; – Investicijos į kapitalą skatina darbo jėgos padidėjimą (specializaciją) ir didina darbo našumą; – Technologinis pranašumas neužtikrins gamintojo konkurencingumo, jei jis neturės kitų pranašumų; – Šalies viduje darbo jėga yra mobili tarp pramonės šakų.	Konkurencinių pranašumų panaudojimas didinant gamybos našumą.	Kapitalas, darbo jėga, žemė, gamtos ištekliai.

Tačiau pasak I. Maksvytienės (2002) klasikinė politinė ekonomija konkurencijos reiškinį siejosi garbinga be išankstinio slapto susitarimo kova tarp pardavėjų (arba pirkėjų) dėl palankesnių prekių pardavimo (pirkimo) sąlygų. Konkurencijos pagrindinis mechanizmas – kainų kitimas, nepriklausantis nuo atskirai paimto rinkos dalyvio valios ir norų. Šitoks konkurencijos sąvokos traktavimas ekonomikos teorijoje gavo rinkos subjektų elgsenos pavadinimą.

Tuo tarpu D. Klimašauskienė (2007) teigia, jog klasikinės politinės ekonomijos mokyklos atstovai ypač apibrėžti dvi ypatybes, apibūdinančias konkurencinę situaciją: naujovių diegimą ir laisvą įėjimą į rinką, rinkoje veikiančių įmonių skaičiaus ar jų dydžio nemano esant reikšmingu konkurencijos veiksmingumo rodikliu. Maža to, pripažįstama, kad laikinas rinkos jėgos įgijimas, įdiegus naujoves, gali būti konkurencinio proceso ir natūralios įmonių atrankos dalis (Mosca, 2005).

Šiuo atžvilgiu konkurencija veikia kaip jėga, kuri ilguoju laikotarpiu panaikina antpelnus ir nepatenkintą paklausą: rinkos dalyviai keičia prekių kainas, atsižvelgdami į rinkos sąlygas ir varžydamiesi dėl pirkėjų dėmesio. Taigi klasikų manymu, pats konkuravimo procesas skatina inovacijas, technikos pažangą, kokybiškesnį vartotojų poreikių tenkinimą ir taip reikšmingai prisideda prie visuomenės gerovės didinimo. Ekonomikos efektyvumas ir vartotojų gerovės didėjimo užtikrinamas, jeigu rinkos dalyviams nesudaroma kliūčių veiksmingai konkuruoti, jei visi, rinkos dalyviai savo ūkinėje veikloje vadovaujasi sąžininga praktika ir gerais papročiais, netrukdydami kitiems rinkos dalyviams konkuruoti (Klimašauskienė, 2007).

Apibendrinami, galime teigti, jog liberalizmo teorijos šalininkai laikosi požiūrio, jog valstybė neturi kištis į rinkos reguliavimą, jie pasisako už laisvą prekybą ir konkurencinę rinką, bei smerkia įvairius valstybės reguliavimus ir suvaržymus šioje srityje, ypač jei tai yra siejama su lengvatomis tam tikroms gyventojų grupėms.

1.1.2 Intervencionizmo šalininkų požiūris į konkurencingumą

Ekonomistai, stengdamiesi išspręsti ekonomikos nuosmukio problemą, skirtingai aiškino krizės atsiradimo priežastis, vieni priežastimi laikė itin mažą paklausą, kiti – priešingai, perteklinį jos persisotinimą, tretieji – bankų sistemos ir pinigų apyvartos spragas, ketvirtieji – staigų gamybos investicijų sumažėjimą (Gilpin, 1998).

Norėdami palyginti liberalizmą ir intervencionizmą mums būtina išanalizuoti ne tik intervencionizmo apibrėžimą, tačiau ir jo sampratą.

Intervencionizmas - ekonomikos teorija, tirianti valstybės kišimąsi į rinką. Šią teoriją sukūrė Dž. M. Keinsas (1936), kuris tvirtino, kad valstybė gali švelninti rinkos svyravimus investuojant valstybinius pinigus į ūkį (Bagdanavičius ir kt., 1999).

Kaip jau prieš tai minėjome klasikinės mokyklos atstovų ekonominės realybės analizės pagrindas buvo mikroekonominis požiūris būtent ekonominių tyrimų centre yra atskira įmonė, sprendžianti jai svarbias problemas: kaip sumažinti išlaidas, padidinti pajamas ir taip sudaryti sąlygas kapitalui kauptis. Buvo teigiama, kad įmonės veikia laisvos konkurencijos sąlygomis, o jų efektyvi veikla adekvati visos ekonomikos efektyviam funkcionavimui.

Dž. M. Keinsas (1936) mikroekonominį traktavimą priešpriešino makroekonominiam požiūriui, kuris atspindėjo bendrą šalies nacionalinės ekonomikos kategoriją – nacionalinių pajamų, santaupų, vartojimo, ir investicijų – tarpusavio priklausomybės ir jų pokyčių tyrinėjimą makroekonominis požiūris susijęs su tvirtinimu, kad vienos konkrečios įmonės stiprėjimo sąlygos nėra identiškos visos ekonomikos klestėjimo aplinkybėms, nes tarp jų dažnai kyla prieštaravimų, kurie gali būti sprendžiami reguliuojant ir atstatant bendranacionalines ekonomines proporcijas, o svarbiausia-bendrosios paklausos ir pasiūlos atitikimą. Dž. M. Keinsas (1936) padarė išvadą, kad išsivysčiusiam rinkos ūkiui labai aktualu suformuoti efektyvią paklausą ir jos elementus būtent vartojimo ir investicijų paklausą (Balovičiūtė, 2007).

L. Mises (1994) teigia jog intervencionizmas tai, kad valdžia neapsiriboja tvarkos palaikymo užduotimi arba, kaip žmonės sakydavo prieš šimtą metų, saugumo paslaugos teikimu. Intervencionizmas reiškia tai, kad valdžia nori prisiimti daugiau darbų. Ji nori kištis į rinkos reiškinius, tame tarpe ir kontroliuoti konkurencingumo reiškinius. Intervencionizmas reiškia, kad valdžia ne tik negarantuoja sklandaus rinkos ekonomikos funkcionavimo, bet trikdo įvairius rinkos reiškinius: kišasi į kainų, darbo užmokesčio, palūkanų, pelno dydžio reikalus.

Vertinant iš šiuolaikinio ekonomikos mokslo pozicijų, galima teigti, kad nuo keinsistinės valstybinio ekonomikos reguliavimo koncepcijos pasirodymo tarptautinei ekonominei minčiai būdingos dvi kryptys.

1. Keinsistinė, jos atstovai pripažino lemiamą valstybės vaidmenį ekonomikoje ir besąlygišką būtinybę reguliuoti ekonomikos reiškinius ir procesus;

2. Neoliberalioji, jos atstovai teikė pirmenybę rinkos mechanizmui ir laisvai konkurencijai sprendžiant ūkinėje praktikoje kylančias problemas; jie siūlė minimalius valstybinio ekonomikos reguliavimo priemones (Mises, 2006).

Dž. M. Keinsas (1936) savo svarbiausiame darbe „Bendra užimtumo, palūkanų ir pinigų teorija“, skirtingai nuo ekonomikos klasikinės mokyklos atstovų, parodė, jog laisvoji konkurencija rinkoje negali garantuoti visiško darbingos visuomenės užimtumo, jei valstybė nereguliuoja daugelio ūkio procesų. Valstybės vaidmuo, pasak Dž. M. Keinsas turi būti aktyvus, o krizės metu ji privalo visokeriopai didinti bendrą paklausą, siekdama aktyvizuoti gamybą ir investicijas bei mažinti bedarbystę (Gilpin, 1998).

R. Balovičiūtė (2007) išskyrė šias Dž. M. Keinsas efektyvios paklausos teorijos idėjas:

1. Užimtumo teorijoje pasižymėjo kaip neoklasikinio požiūrio priešininkas, teigiantis, kad egzistuoja atvirkštinė priklausomybė tarp užimtų darbo išteklių ir atlyginimo dydžio.

2. Teigė, kad visuomenės užimtumo lygis priklauso nuo bendrosios paklausos efektyvumo, kuri apima:

- vartotojišką paklausą;

- investicijų paklausą (paklausą gamybos priemonėms).

3. Pagrindė teiginį, kad XX a. ketvirtajame dešimtmetyje bendroji paklausa (tiek vartotojiška, tiek ir investicinė) daugelyje valstybių buvo nepakankamai efektyvi.

Nepakankamas vartotojiškas paklausos efektyvumas aiškinamas tuo, kad, gausėjant atlyginimams, gyventojų vartojimas pastoviai atsilieka nuo piniginių pajamų augimo tempo. Šis reiškinys vadinamas „pagrindinio psichologinio dėsnio“ veikimu, kai žmogus, didėjęs pajamoms, vis didesnę jų dalį atideda kaupimui, tai lemia, pasak Dž. M. Keinsso „santaupų paradoksą“, kuris reiškia, kad vartotojas, neinvestuodamas savo santaupų į gamybą, netenka jų dalies.

Investicinė paklausa nebuvo efektyvi dėl dviejų priežasčių, būtent:

- Dėl jau minėto „pagrindinio psichologinio dėsnio“, paaiškinančio vartojimo baime netekti pajamų iš investicijų veikimo;
- Dėl nenoro investuoti esant didelėms paskolų palūkanoms.

4. Dž. M. Keinsas (1936) valstybėms ir vyriausybėms institucijoms, siekiančioms išeiti iš susidariusios nepalankios investicijoms padėties, siūlė tokias veiklos kryptis: valstybė turi kompensuoti nepakankamą vartotojišką paklausą valstybės išlaidų didinimo sąskaita; vyriausybė privalo vykdyti privačių investicijų skatinimo politiką moksliškai pagrįstų paskolų palūkanų reguliavimo būdu; tam tikrais laikotarpiais, priklausomai nuo situacijų rinkoje, būtina didinti mokesčių tarifus ir tokiu būdu neleisti susikaupti per didelėms santaupoms, kartu būtina periodiškai „išsaldyti“ atlyginimų augimą; priimant sprendimus makroekonominiame lygmenyje, privalu pasinaudoti investicijų „multiplikatoriaus“ galimybėmis.

Dž. M. Keinsso suformuluota multiplikatoriaus teorija išreiškia kapitalo įdėjimų (investicijų), vartojimo ir nacionalinių pajamų tarpusavio ryšį (Balovičiūtė, 2007).

J. A. Schumpeter (1998) teigia, jog svarbiausią dėmesį pats Dž. M. Keinsas (1936) skyrė valstybės fiskalinei politikai, kuri amortizuoja krizę, infliaciją ir nedarbą. Šios politikos esmę sudaro automatinių stabilizatorių veikimas, esant funkinei priklausomybei tarp valstybės biudžeto ir nacionalinių pajamų, t. y. kaip valstybės išlaidų ir mokesčių pokyčiai lemia perkamosios galios pokyčius. Tokiu būdu, reguliuodama mokesčius ir valstybės išlaidas, šalies ekonomikos sistema gali lanksčiai reaguoti į infliaciją ir nedarbą, sušvelnindama ekonominius svyravimus.

Dėl agresyvios Dž. M. Keinsso ūkio plėtros politikos, kuria buvo siekiama sumažinti nedarbo lygį, pakelti realųjį darbo užmokestį ir žymiai išplėsti socialinės gerovės programas, ir didėjęs valstybių skoloms, atsirado stipri infliacijos tendencija.

Augančios nacionalinės skolos, dideli mokesčiai ir realieji darbo užmokesčiai galiausiai tapo sunkia našta beveik kiekvienai šaliai. Stipri infliacijos tendencija vertė kai kurias vyriausybes vykdyti riboto augimo politiką; bijodamos įžiebtį naujus didelės infliacijos židinius jos ribojo savo ekonomiką (Gilpin, 1998).

D. P. Calleo (1982) teigė, kad norint jog Dž. M. Keinso (1936) ekonominė politika garantuotų ilgalaikę sėkmę, būtinos kelios sąlygos. Vyriausybė turi norėti vykdyti anticiklinę makroekonominę politiką; ji turi siekti ne tik sumažinti mokesčius, turėti biudžeto deficitą ir stimuliuoti ūkį nuosmukio periodais, bet taip pat padidinti mokesčius, turėti biudžeto perteklių ir subalansuoti infliacinį spaudimą ekonominio pakilimo laikotarpiais.

Tuo tarpu J. Bruneckienė (2008) teigia, jog Dž. M. Keinsas ekonomikos variklį laikė vartojimą, investicijas, vyriausybės išlaidas ir eksportą. Konkurencingą šalį siejo su didele gamybos apimtimi, žemu nedarbo lygiu (ekonomikos sėkminga plėtra) ir efektyvia vyriausybės politika. Skirtingai nei klasikai ir neoklasikai, Dž. M. Keinso teorijoje konkurencingumo veiksniai- kapitalas ir darbo jėga- papildo vienas kitą. Teorijos autorius teigė, kad vyriausybė, norėdama didinti konkurencingumą, privalo sudaryti būtinas sąlygas visiems norintiems įeiti į rinką ekonomikos subjektams. Daugelis Dž. M. Keinso principinių idėjų yra ne tik šiuolaikinės makroekonomikos šerdis, bet ir regioninės analizės pradmenys. Keinsizmo teorijos intervencinė politika tapo pagrindu tradicinei regioninei politikai, siekiančiai lygybės tarp regionų (2 lentelė).

2 lentelė. Keinso teorijos pagrindiniai principai, susiję su šalies konkurencingumu
(Bruneckienė, 2008)

Keinso ekonomikos teorijos pagrindinės prielaidos	Šalies konkurencingumo principas	Konkurencingumą skatinantys veiksniai
– Kapitalas darbo jėga yra papildantys vienas kitą veiksniai; – Kapitalo intensyvus naudojimas didina našumą ir užtikrina ekonomikos augimą; – Vyriausybė gali paveikti ekonomikos ciklą; – Netobula konkurencija sudaro regionų skirtumus; – Regionų konkurencija pasireiškia per ekonominę politiką.	Konkurencinių pranašumų intensyvus panaudojimas didinant gamybos apimtį ir mažinant nedarbą.	Kapitalas, darbo jėga, vartojimas, investicijos, vyriausybės išlaidos, grynas eksportas.

Išanalizavus konkurencingumo apibrėžimus ekonomikos teorijoje galime teigti, jog iki pat XIX a. pabaigos dauguma ekonomistų laikė konkurencingumą kaip savotišką varžymosi procesą, kuriame kiekvienas stengiasi įgauti didesnę pranašumą. Valstybė neturi kištis į konkurencingos rinkos reguliavimą, tokią koncepciją plėtojo ekonomistai klasikai. Tuo tarpu keinsistai laikėsi nuomonės, jog laisvoji konkurencija rinkoje negali užtikrinti visiško darbingos visuomenės užimtumo, todėl valstybė turi reguliuoti daugybę ūkio ir rinkos procesų.

Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad klasikinė ir intervencionizmo sampratos iš esmės skiriasi, apibūdiant kas yra konkurencingumas ir koks turėtų būti valstybės vaidmuo konkurencingumo atžvilgiu. Ekonomistai klasikai ir vėlesni jų sekėjai konkurenciją siejo su firmų

elgsena, organizaciniais ir technologiniais pokyčiais, o intervencionistų dėmesio centre yra kapitalas, darbo jėga, vartojimas, investicijos, vyriausybės išlaidos, grynasis eksportas. Vadovaujantis pastarąja teorija konkurencingumo veiksniai – kapitalas ir darbo jėga – papildo vienas kitą ir tarsi susilieja, o vyriausybė norėdama didinti konkurencingumą, privalo sudaryti būtinas sąlygas visiems norintiems įeiti į rinką ekonomikos subjektams. Tačiau nors ir abu požiūriai į konkurenciją yra iš esmės skirtingi, tačiau abiejų kryptių atstovai sutaria dėl konkurencijos svarbos, siekiant užtikrinti visuomenės gerovės didėjimą; skiriasi tik požiūris į tai, kaip to pasiekti.

1.2. KONKURENCINGUMO SĄVOKA EKONOMIKOS TEORIJOJE

Etimologiniu požiūriu žodis „konkurencija“ yra kilęs iš lotynų kalbos žodžio „concurrenta“, kuris reiškia tam tikrą kovą, susidūrimą, varžybą, lenktyniavimą. Etimologinis sąvokos traktavimas buvo įvestas į klasikinę politinę ekonomiką (Maksvytienė ir Urbonas 2002). Tuo tarpu konkurencingumo apibrėžimas ekonomikos teorijoje yra daugialypis, bet dažniausiai apibrėžiamas, kaip įmonių, šakų, regionų, tautų ar virš valstybinių regionų gebėjimą generuoti santykinai aukštą gamybos veiksmų pajamų ir užimtumo lygį, konkuruojant tarptautinėje rinkoje.

Konkurencingumo sąvoka pastaruoju metu tapo viena dažniausiai minimų ekonominėje ir vadybinėje literatūroje. Kita vertus, išskirti labai įvairūs požiūriai į šios koncepcijos nagrinėjimą, be to, nėra vieno visuotinai priimto konkurencingumo apibrėžimo. Ši apibrėžimą sąlygoja konkurencingumo sampratos platumas ir kompleksiskumas. Šiek tiek aiškiau konkurencingumas suvokiamas, kai jis nagrinėjamas apibrėžtoje aplinkoje ar kontekste. Todėl reikia ne tik susipažinti su konkurencingumo sąvokomis, bet ir sužinoti kaip skaičiuojamas konkurencingumas ir koki yra konkurencingumo lygiai.

Pagrindinis kiekvienos valstybės ekonominis tikslas – užtikrinti pastovius ir aukštus ekonominės plėtros tempus, pakankamai aukštą bei kylantį savo šalies piliečių gyvenimo lygį. Konkurencingumas yra vienas iš svarbiausių narystės Europos Sąjungoje (ES) kriterijų, kadangi Lietuvai tenka atlaikyti konkurencijos spaudimą ir rinkos jėgas, veikiančias ES (Jasinskaitė, 2001).

Kaip jau minėjau pirmame skyriuje, konkurencijos teorijos pasaulyje imtos nagrinėti jau pirmųjų ekonomistų darbuose A. Smith (1776), D. Ricardo (1817). Pirmosios konkurencijos teorijos konkurenciją suprato kaip pagrindinių gamybos veiksmų pranašumą ir efektyvumą. Brandžios konkurencijos teorijos buvo sukurtos tik XVIII a. viduryje. Tai buvo teorijos, grindžiančios kaininę konkurenciją.

XIX a. pabaigoje XX a. pradžioje ėmė formuotis visiškai naujos teorijos, paremtos naujų prekių, technologijų, išteklių, organizacijos tipų, kokybės konkurencija (Bačkaitis, Bagdonienė, Navickas, 2003). Todėl kalbant apie šiuolaikinę konkurencingumo teoriją, tai jos kūrėjas M. Porter

(1990, 2000) konkurencingumą įvardijo kaip būtiną sąlygą įmonių konkurencingumui, nors tarptautinėse rinkose (atskiruose jų segmentuose) konkuruoja įmonės, tačiau jų konkurencingumą lemia tam tikros ekonominės veiklos sąlygos (veiksniai) tose šalyse, iš kurių jos yra kilę. Tik kryptinga valstybės politika gali tikslingai formuoti aplinką palankią ir pramonės ir bendrąja šalies konkurencingumo lygiui augti. M. Porter (1998) sukurtas „nacionalinio deimanto“ modelis išskyrė veiksnius lemiančius šalies konkurencinį pranašumą tam tikroje pramonės šakoje. Šalis bus patraukli šakai ar šakos segmentui, jei joje yra palankiausias „nacionalinis deimantas“. Tačiau tai nereiškia, kad visos šalies firmos turės konkurencinių pranašumų. Šakoje kuo dinamiškesnė yra šalies aplinka, tuo didesnė tikimybė, kad kai kurios firmos sužlugs, kadangi ne visos turi vienodų sugebėjimų, materialinių bei technologinių išteklių, ir ne visos sugeba vienodai gerai pasinaudoti šalies aplinka (tai liečia ir miestus). Išlikusios firmos sugebės stipriai konkuruoti tarptautiniu mastu (Bruneckienė, 2008).

M. Porter (2000) išsivysčiusios ekonomikos ir regionų konkurencingumą siejo su unikaliomis žiniomis ir tarpusavyje glaudžiai bendradarbiaujančiomis bei bendra veikla susietomis įmonių grupėmis, kurioms būdinga žinių bei informacijos pasikeitimo šiuolaikinių technologijų naudojimas. Inovacijų diegimas, naši gamyba, bei infrastruktūros diegimas ir tobulinimas. M. Porter (2000) šią įmonių grupę pavadino klasteriu – tai pagal geografinį principą sukoncentruotos tarpusavyje sąveikaujančios, vykdančios bendrą veiklą ir savo specifine veikla papildančios viena kitą. Jis sudarė šalių konkurencingumo „deimanto“ modelį, į kurį įtraukti įmonių strategijos, struktūrų ir konkurencijos, verslo aplinkos kokybės, paklausos ir giminingų pramonės šakų parametrų tarpusavio ryšiai. Pasak M. Porter (1998), šalies konkurencingumas – tai jos gebėjimas sukurti tokia aplinką, kuri leistų įmonėms tobulėti ir diegti naujoves greičiau negu užsienio konkurentai. M. Porter (1998) suformuluota sąvoka atskleidžia sisteminį ir kompleksinį požiūrį į konkurencingumą. Jo nuomone, neįmanoma įvertinti šalies ekonominės sėkmės remiantis atskira jos dalių analize, kadangi konkurencingumą apibūdinantys rodikliai kartais prieštarauja vienas kitam (Titarenko, 2007).

Ekonominės minties teorijų apžvalga leido išskirti tai, jog skirtingos mokyklos nevienodai apibrėžė konkurencingumą ir išskyrė skirtingus jį lemiančius veiksnius. Tradicinės teorijos akcentavo gamtos išteklių, modernesnių technologijų, kapitalo ar darbo jėgos kiekių naudojimo gamyboje derinimą. Tuo tarpu šiuolaikinės teorijos pripažįsta žmogiškojo kapitalo kompetenciją, žinias ir inovacijas, vienais svarbiausių konkurencingumą lemiančias veiksnius.

Galime teigti, jog konkurencingumas plačiaja prasme yra apibrėžiamas kaip šalies, šakos ar firmos sugebėjimas gaminti prekes ir teikti paslaugas, kurios tenkintų vartotojų poreikius. Kaip konkurencingumas yra apibrėžiamas skirtingų autorių galima pamatyti 3 lentelėje.

3 lentelė. Konkurencingumo apibrėžimas (Sudaryta autoriaus)

Autorius	Apibrėžimas
OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) 1996	Tai šalies sugebėjimas, esant konkurencinės rinkos sąlygomis, gaminti prekes ir paslaugas, kuriomis sėkmingai konkuruojama tarptautinėje rinkoje bei išlaikomos ar didinamos šalies pajamos ilguoju periodu.
EBPO	Įmonių šakų, regionų, tautų ar virš valstybinių regionų gebėjimas lemti palyginti aukštą gamybos veiksmų pajamų ir užimtumo lygį, konkuruojant tarptautinėje rinkoje
B. Roberts 1996	Gebėjimą laisvos ir teisingos rinkos sąlygomis gaminti prekes ir teikti paslaugas, kurios atitinka tarptautinių rinkų reikalavimus, kartu išlaikant ir keliant gyventojų realiųjų pajamų lygį.
World economic forum 1997	Nacionalinės ekonomikos gebėjimas pasiekti aukštus ilgalaikio augimo tempus tinkamos politikos, institucijų bei kitų ekonominių savybių pagrindu.
World Economic Forum 2008	„institucijų politikos priemonių ir veiksmų, lemiančių šalies produktyvumo lygį, visuma“.
M. Porter 1990	Konkretingumas yra našumo sinonimas ir jam turėtų būti būdingos ir kokybinės savybės, ir produktyvumo savybės.
Joseph A. Schumpeter 1998	Verslininkas jaučiasi esąs konkurencinėje padėtyje, net jeigu jis yra vienas savo srityje ir ne jeigu nubūnamas vienas jis užima padėtį, kurioje valstybiniai ekspertai neišsprendžia jokios realios konkurencijos tarp jo įmonės ir kitų toje pačioje ar kaimyninėje srityje ir, atitinkamai, daro išvadą, kad jo skundai dėl konkurencinių vargų tėra vaidyba.
Liudvig von Mises 1994	Jis reiškia galimybę tarnauti vartotojams geresniu ir pigesniu būdu, be apribojimų ar privilegijų tiems, kuriems inovacija neparanki.

Skirtingas konkurencingumo koncepcijos supratimas ne tik atskirų ekonomistų tarpe, bet ir skirtingose šalyse gali būti paaiškintas tuo, jog konkurencingumas – tai kompleksinė kategorija, o ne situacija ar būseną, išmatuojama vienu ar keliais parametrais. Visais atvejais konkurencingumas yra susijęs su produktyvumu: nuo jo priklauso kokio dydžio ekonominė vertė bus sukurta, koks bus atlyginimo už darbą ir investicijų atsipirkimo lygis. Tačiau dauguma (Roberts, 1996, Krugman 1994, 1996, Rugman, D'Cruz, 1993 ir kt.) specialistų sutinka, jog konkurencingumas yra ypatingai sudėtingas ir daugiaaspektis reiškinys, kurio įvertinimas reikalauja atsižvelgti į pasiektus rezultatus įvairiose, ir ne vien tik ekonomikos, srityse. Skirtingų autorių pateikiamos konkurencingumo sampratos formuluotės tiesiogiai priklauso nuo analizės objekto raiškos srities ir lygmens. Toki skirtingą įvairių autorių konkurencingumo sampratos turinio traktavimą iš dalies paaiškina ir tai, jog konkurencingumas studijuojamas skirtingų perspektyvų, aplinkų ir kontekstų požiūriu.

Konkretingumą galima apibrėžti įmonės, pramonės šakos ar segmentų bei nacionaliniame lygiuose:

- Įmonė turi konkurencinių privalumų, jei gali gaminti ir parduoti konkurencinėse rinkose homogeniškus gaminius palankesnėmis kainomis nei kitos be subsidijų, arba jei gali gaminti unikalius gaminius, ar kurti ypatingas savybes esamiems gaminiams – inovacinius gaminius, jų patobulinimus, kurių kitos įmonės gaminti negali;

- Pramonės šaka ir segmentas turi konkurencinių privalumų, jei:

- a) yra pakankama konkurencija, kuri gerina produktyvumą ir skatina inovacijas,

- b) vartotojai yra reiklesni ir pažangesni už konkurentų,
- c) egzistuoja sinergijos tarp įmonių, galimybės pradėti naują verslą ir pozityvi išorinė aplinka (informacijos gausa),
- d) įmonės patobulino turimus gamybos veiksnius;

- Šalis turi konkurencinių pranašumų, jei verslo aplinka palanki atskirų ūkio segmentų plėtrai, o šalies ekonomika gali mobilizuoti išteklius produktyviam jų panaudojimui (Jasinskaitė, 2001).

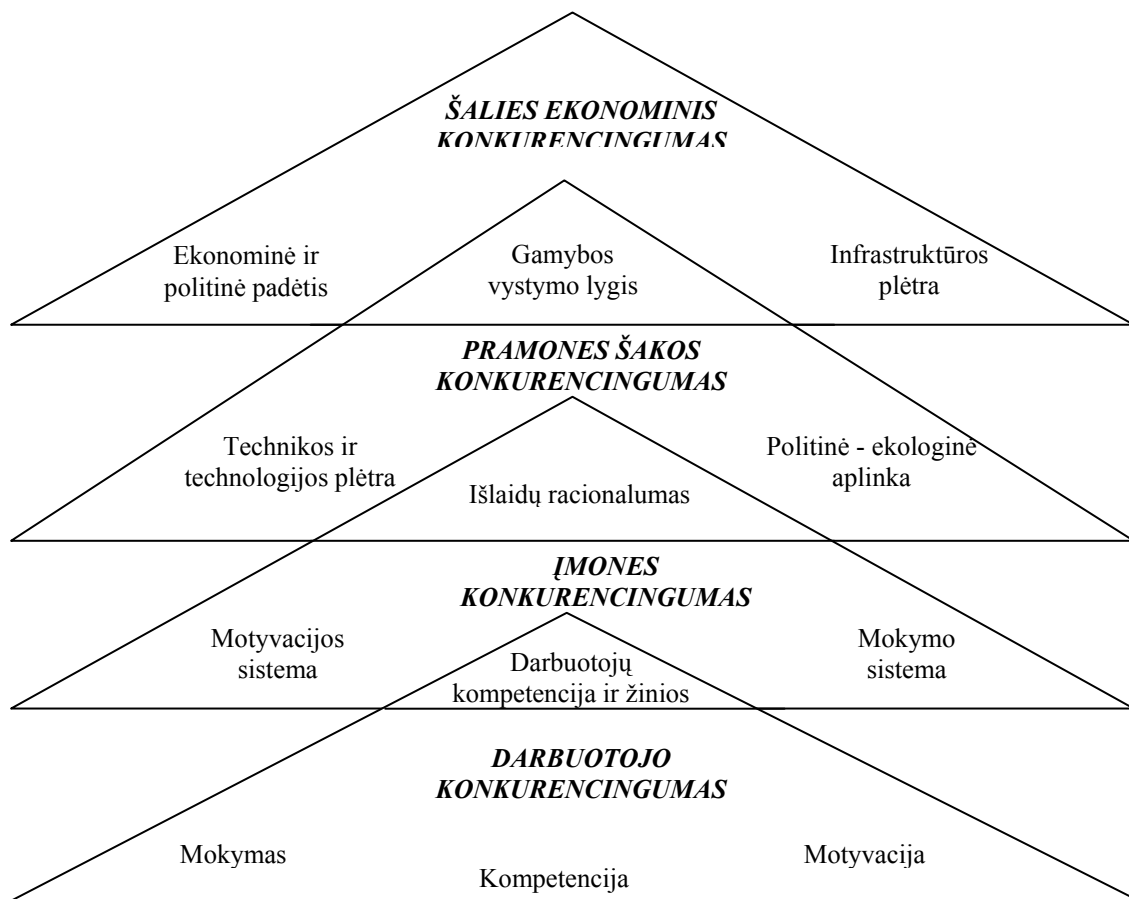
Naujosios prekybos teorijos atstovas P. Krugman (1996) teigė, kad tarpusavyje konkuruoja įmonės, o ne šalys ar regionai, todėl sąvoka konkurencingumas yra nevartotina kalbant apie šalių ar regionų ekonomiką. Naujosios prekybos teorija teigė, kad gamybos našumą ir įmonių konkurencingumą lemia inovacijos, efektyvi valstybės politika inovacijų atžvilgiu, specializuota infrastruktūra, tiekėjų tinklas, masto ekonomija ir aglomeracija (Bruneckienė, 2008). Tačiau M. Porter (1998) nuomone, konkurencingumo koncepcija gali būti nagrinėjama trijuose pagrindiniuose kontekstuose:

- 1) Įmonės ar organizacijos konkurencingumo;
- 2) Pramonės šakos (veiklos) konkurencingumo;
- 3) Šalies konkurencingumo.

H. C., Moon, N. Perry (1995) išplečia konkurencingumo koncepcijos taikymo ribas ir teigia, kad konkurencingumas gali būti nagrinėjamas tokių lygių objektų ar subjektų kaip blokų, šalių, šalies regionų, pramonės šakų, įmonių ir organizacijų, jų padalinių, įmonių ir organizacijų junginių darbuotojų grupių ar pavienio darbuotojo bei prekių ir paslaugų lygmeniu (Rondomanskaitė, Banytė, 2003).

J. Bruneckienės (2008) atlikti tyrimai rodo, kad šalies konkurencingumas pagrįstas įvairių pramonės šakų ir įmonių konkurencingumu (2 priedas 2 paveikslas), šalies konkurencingumas priklauso nuo įmonių ir jų produktų konkurencingumo. Remiantis jos darbe išvardintomis įvairiomis šalies konkurencingumo interpretacijomis, autorė pabrėžia, kad esama glaudžių ryšių tarp skirtingų ekonomikos subjektų konkurencingumo.

Taigi skirtingų lygių subjektų ekonominio konkurencingumo ryšius galima vaizduoti tarpusavyje susijusių piramidžių principu (3 pav.).



3 pav. Įvairių lygių ekonomikos subjektų konkurencingumo ryšiai (Rondomanskaitė, 2004)

Šį paveikslą galėtumėme paaiškinti taip: įmonės darbuotojo konkurencingumas priklauso nuo jo išsimokslinimo, kompetencijos ir motyvacijos. Įmonės, siekdamos savo darbuotojų kokybiškos veiklos, pasitelkia visas mokymo programas ir motyvacijos sistemas. Derindama šiuos elementus, kiekviena įmonė sukuria atitinkamą kokybės ir kainos santykį, kuris palaiko įmonės konkurencingumą. Pramonės šakos kontekste pažymima bendrosios techninės ir technologinės plėtros šakoje bei tinkamos politinės ir ekonominės aplinkos svarba konkurencingumui. Visi kartu šie veiksniai formuoja ir įtakoja pramonės šakos, bei šalies ekonominį konkurencingumą.

1.3 KONKURENCINGUMAS, JO LYGIAI IR ES KONKURENCIJOS POLITIKA

Dabartinėje pasaulio ekonomikoje vyksta internacionalizacijos procesai. Konkuruojančios įmonės parduoda savo produkciją, ieško išteklių viso pasaulio rinkose. Neretai įmonė savo produkciją gamina keliose ar net keliolikoje pasaulio šalių. Įmonės sudaro daugiau mažiau pastovias ar laikinas sąjungas su konkurentais. Integruotoje teritorijoje kapitalo ir darbo jėgos judėjimas žymiai supaprastėja, palyginus su neįeinančiomis į integraciją šalimis. Nors, kita vertus, teritorinėse integracijos atsiranda ir nemaži barjerai. Čia derinamos gamybos, komercijos,

atsiskaitymų, finansų ar kitos sąlygos, reguliuojamos prekių pasikeitimo kvotos (Maksvytienė ir Urbonas 2001).

Formuojant konkurencingumo koncepciją, svarbu nustatyti konkurencingumo lygius priklausomai nuo veikėjų, dalyvaujančių ir kuriančių ekonominę vertę rinkoje. Lietuvos atveju integracija į Europos Sąjungą suteikia nacionalinio konkurencingumo veiksniams naują kokybę: sumažėja šalies turimų išteklių reikšmė, bet labai sustiprėja visų kitų svarba. Taip pat pakinta ir papildomi veiksniai – valstybės įtaka bei potencialios galimybės išnaudoti turimus konkurencinius pranašumus. Integracija formuoja tokius konkurencingumo veiksnius, kaip socialiniai – ekonominiai santykiai, vyriausybės ekonominė politika, administracinių institucijų kokybė ir stabilumas ir t. t. (Strawarska, 2001).

I. Shen (2004) pateikia tokį konkurencingumo analizės lygmenų klasifikavimą:

- 1) Makro lygmuo – globalusis (tarpkontinentinis, tarptautinis, regioninis), nacionalinis(šalies, subnacionalinis, vietinis);
- 2) Mikro lygmuo – pramonės šaka, įmonė, produktas.

Integracijos ir konkurencingumo tarpusavio sąveikai analizuoti labai tinka K. Esserio ir kt. (1995) sisteminio konkurencingumo modelis. Pagal jį šalies konkurencingumą sudaro keturi lygiai:

- 1) Metaekonominis lygis: socialiniai-kultūriniai veiksniai; vertybių sistema; šalies politinė-ekonominė sankloda; sugebėjimai formuluoti strategijas ir politikas.
- 2) Makroekonominis lygis: biudžeto politika; monetarinė politika; fiskalinė politika; konkurencijos politika; prekybos politika.
- 3) Mezaekonominis lygis: infrastruktūros politika; edukacinė politika; pramonės politika; aplinkosaugos politika; regioninė politika; importo ir eksporto politikos.
- 4) Mikroekonominis lygis: vadovybės kompetencija; įmonės strategija; inovacijų valdymas; integracija su technologiniais tinklais; bendradarbiavimas su tiekėjais (Barkauskas, Bačkaitis, 2007).

V. Barkauskas, D. Bačkaitis (2007) teigia, jog konkurencingumo elementai metaekonominiame lygmenyje yra universalaus pobūdžio, susiję su vertybių sistema, etika, socialiniais – kultūriniais veiksniais.

Konkurencingumo elementai makroekonominiame lygmenyje pagal K. Esserį ir kt. (1995). integraciniame kontekste apima taip vadinamus Maastrichto konvergencijos kriterijus, kurie yra suformuluoti Europos Sąjungos sutartyje. Mezaekonominis lygmuo apima sisteminio konkurencingumo veiksnius, kuriuos integracinių procesų kontekste galima susieti su aquis communautaire reikalavimais. Šių trijų lygių elementų apibrėžiamos “ribinės sąlygos” iš esmės jau yra nustatytos, todėl galima teigti, kad Lietuvoje egzistuoja europinį supratimą atitinkantys

metaekonominio lygio elementai (vertybių sistema, demokratija, funkcionuojanti rinkos ekonomika ir t. t.), kurie išliks ir ateityje.

Visai kitaip yra su mikroekonominio lygmens elementais, kurių formavimasis Lietuvoje vis dar tebevyksta, praktikoje tai pasireiškia poreikiu didinti veiklos efektyvumą (Barkauskas ir Bačkaitis 2007).

ES vidaus rinkoje galioja konkurencijos taisyklės, sudarančios laisvosios ES įmonių konkurencijos taisyklės, sudarančios laisvosios ES įmonių konkurencijos, kuri turi tiesioginį poveikį ES įmonių konkurencingumui didėti, prielaidas. ES vidaus rinkoje yra draudžiami įmonių susitarimai, kurie vienaip ar kitaip ribotų konkurenciją ir laisvą prekių, paslaugų, asmenų ar kapitalo judėjimą iš vienos ES rinkos dalies į kitą ES konkurencijos taisyklės taip pat draudžia įmonėms piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi kitų įmonių atžvilgiu. Iš ES rinkoje galiojančių konkurencijos taisyklių pranašumų ES įmonėms galima paminėti ir antidempingines priemones, kurias ES gali taikyti ne ES įmonėms, taikančioms dempingo priemones (Matiušaitytė, Jasinskas 2004).

Pasak A. Tatham (1999), laisvosios konkurencijos principas yra Europos Bendrijos ekonominės tvarkos šerdis. Iš konkrečių ES konkurencijos teisės uždavinių ir tikslų A. Tatham (1999) išskiria tris kriterijus, kuriais grindžiama konkurencijos politika:

1. Integracija;
2. Teisingumas ir sąžiningumas;
3. Efektyvumas.

Pasak jo, nėra bendros nuomonės, kiek efektyvumo kriterijus yra viršesnis už kitus tikslus arba jiems nusileidžia. Vienareikšmiškas efektyvumo kriterijaus laikymasis gali prieštarauti kitiems minėtiems konkurencijos politikos tikslams.

Europos komisija atsižvelgdama į šią realią grėsmę, sutelkė dėmesį į poreikį užtikrinti konkurencinę rinkos struktūrą. Šio uždavinio vykdymas gali prireikus nulemti efektyvumo kriterijaus išstūmimą į antrąjį tikslų ir uždavinių ešeloną. Tai rodo efektyvumo kriterijaus palyginimas su smulkiųjų ir vidutinių įmokų skatinimo uždaviniu (Matiušaitytė, Jasinskas 2004).

D. Klimašauskinenė (2006) teigia, jog Europos konkurencijos politikos ir jos modernizavimo problemos aktualios ir Lietuvoje, tapusioje lygiateise Europos Sąjungos nare. Juo labiau kad Lietuva palyginti neseniai tapo rinkos ekonomikos šalimi ir neturi sukaupusi didelės patirties nei įmonių veiklos konkurencijos sąlygomis, nei konkurencijos apsaugos srityse. Ekonomistai ir teisininkai, kitų sričių specialistai ne visada sutaria dėl konkurenciją ribojančių veiksnių prigimties ir priemonių, skirtų konkurencijai apsaugoti. Tiek teoriniu, tiek politiniu lygmeniu iškyla sunkumų sprendžiant, kokius įmonių veiksmus laikyti ribojančiais konkurenciją,

kaip įvertinti šių veiksmų žalą rinkai ir vartotojams, kokias priežiūros priemones pasirinkti ir kaip jas sėkmingai taikyti

R. Vilpišauskas (1998) pastebėjo, jog vieninga konkurencijos politika siekiama keletu ne visiškai tarpusavyje suderinamų tikslų:

1. Efektyvumo skatinimo, t. y. vartotojų gerovės maksimizavimo bei optimalaus išteklių paskirstymo;
2. Vartotojų ir smulkaus verslo apsaugos nuo stambių įmonių;
3. Vieningos rinkos sukūrimo.

Taigi, pirmas ir antras tikslas gali dažnai prieštarauti vienas kitam, kadangi vienu atveju skatinamas ekonominis efektyvumas, kitu atveju – su juo nebūtinai suderinamos politinės ar socialinės-kultūrinės vertybės.

R. Vilpišausko (2004) teigimu, Lietuvos institucijų laukia iššūkis – sugebėti tinkamai panaudoti ES fondų lėšas nedidinant mokesčių ir nemažinant finansavimo kitoms svarbiausioms Lietuvos vidaus politikos sritims, kurioms ES apskritai neturi tiesioginės įtakos (vidaus saugumas, policija, tvarkos palaikymas, sveikatos apsauga, socialinė pašalpa, švietimas). Jau dabar galima atkreipti dėmesį į tai, kad itin smarkiai telkiamasi ties ES struktūriniais fondais, nors jų paskirtis nėra verslo rėmimas. Struktūriniai fondai, kaip kartais sakoma, yra mokestis tiems, kurie nepatenkinti tuo, kas vyksta Europoje ir pasaulyje bei nesugeba konkuruoti. Jais skatinamas lojalumas, dėmesys ES. Ekonomikos terminais kalbant, svarbiausias jų tikslas – finansuoti projektus, kurie yra per dideli atskirų šalių įmonėms ar biudžetams finansuoti, ir turi išorės poveikį, dažniausiai porai ar daugiau valstybių narių (transporto, jo infrastruktūra, aplinkosaugos projektai), o ne apskritai parama verslui, kaip daugelio Lietuvoje yra įsivaizduojama. Pernelyg sureikšminant struktūrinius fondus ir neatsargiai perskirstant biudžeto išteklius, viena vertus, gali būti sukuriama nerealių lūkesčių ir iškreipiamos privačios investicijos, kita vertus, per mažai dėmesio skirta tokioms sritims, kaip antai: sveikatos apsauga, socialinė pašalpa ir šių sričių reformoms, o jos dar nėra baigtos.

Dažnai konkurencijos užtikrinimas yra sunkiai suderinamas ir su regionine politika, kuria siekiama išlyginti ekonominius ir socialinius skirtumus tarp regionų tiesioginėmis išmokomis iš ES biudžeto ir kitomis priemonėmis. Regioninė (platesne prasme – struktūrinė) politika yra svarbus derybų instrumentas, ir dažnai veikia kaip kompensacinis mechanizmas mažiau išsivysčiusių šalių atžvilgiu, kai joms suteikiama finansinė parama už išsivysčiusioms ES šalims svarbių sprendimų palaikymą. Tokio kompromiso pavyzdžiu galima laikyti sutarimą dėl Ekonominės ir pinigų sąjungos pradžios. Panašus mechanizmas gali suveikti ir sprendžiant dėl Vidurio ir Rytų Europos šalių priėmimo. Šitai dažnai balansuojama tarp efektyvumo ir politinių kompromisų, iškreipiama laisva konkurencija, subsidijų ar struktūrinių fondų išmokų pagalba suteikiamos privilegijos

vieniems kitų sąskaita. Į tai reikia atsižvelgti vertinant ES konkurencijos politiką (Vilpišauskas, 1998)

Panašių konkurenciją ribojančių veiksnių toleravimo galimybė yra įteisinta ir konkurencijos skatinimui skirtuose Romos sutarties straipsniuose. Draudžiant įmonių piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi arba ribojant valstybės pagalbos teikimą, leidžiamos tam tikros išimtys, pavyzdžiui, kada įmonės riboja konkurenciją skatindamos techninę ar ekonominę pažangą, arba kai valstybės pagalba yra skiriama teritorijoms su dideliu nedarbo lygiu arba bendriems Europos interesams svarbių projektų vykdymui. Išimtis suteikti gali Komisija, turinti didelius įgaliojimus ir diskrecijos laipsnį. Kita nepagrįstos intervencijos galimybė yra susijusi su tuo, kaip Komisija interpretuoja įmonių siekimą apriboti ir iškreipti konkurenciją. Juk galima būtų teigti, jog bet kokia prekybos sutartis ar net nuosavybės forma uždeda tam tikrus apribojimus. Be to, kartais sutartys gali turėti tiek konkurenciją skatinančių, tiek ją ribojančių bruožų, pavyzdžiui, įvedant į rinką naują produktą, tačiau suteikiant vienai įmonei išimtinės teises jo platinimui. Kadangi Komisija turi didelius įgaliojimus priimti tokius sprendimus, egzistuoja nepagrįstų sprendimų tikimybė. Beje, tokia tikimybė yra dar didesnė Lietuvoje ir kitose Vidurio ir Rytų Europos šalyse, kur sekant Komisijos pavyzdžiu, konkurencijos priežiūros tarnyboms suteikiami platūs įgaliojimai, tuo tarpu jų darbo praktika yra labai ribota. Šiuo atveju naudinga prisiminti JAV taikomą požiūrį – skirti sveiku protu grindžiamus sprendimus nuo tiesioginio formalaus taisyklių taikymo, o taip pat pasverti konkurenciją ribojančius ir ją skatinančius veiksnius, atliekant išsamų tyrimą. Tačiau tam reikia daug pastangų ir išteklių, o svarbiausia – per ilgą laiką nusistovėjusių valstybės institucijų intervencijos apribojimo tradicijų (Petraškevičius, 2007).

ES struktūrinių fondų pinigai nebus pagrindinis impulsas smulkaus ir vidutinio verslo plėtrai – tai tikra pagalba spręsti konkrečias problemas – kelti ar keisti kvalifikaciją, modernizuoti įrangą ir panašiai. ES parama ir pačioje ES nelaikoma pagrindiniu akstiniu plėtoti verslą. Struktūrinių fondų parama teikiama konkrečioms veiklos sritims, bei verslo sėkmė tiek priklausė nuo paties verslo, tiek ir priklausys. Neteisingai įsivaizduojama, kad nuo ES paramos priklausys įmonių išlikimas ar jų sėkmė konkuruojant. Galbūt kai kam ES parama labai padės, PVZ., verslo konsultantams, kurie turės daugiau darbo ir daugiau uždirbs. Arba ūkininkams, kurių pajamos dėl to gali smarkiai padidėti. Tačiau svarbiausia ES struktūrinių fondų paskirtis buvo ir tebėra – sudaryti sąlygas prekybai, valstybių mainams (Vilpišauskas, 2004).

Taigi, ES konkurencijos politikos nuostatų priėmimas ir įgyvendinimas Lietuvoje visiškai nereiškia laisvos konkurencijos. Konkurencijos politika siekiama suteikti sąlygas ekonominiam efektyvumui, teisiniam stabilumui ir individualioms ekonominėms laisvėms. Ekonominė ir politinė integracija gali būti priemone minėtų tikslų siekimui, o jos poveikis konkurencijos užtikrinimui yra susijęs tiek su ES normų įgyvendinimo procesu, tiek su esama Lietuvos politine, ekonomine ir

institucine aplinka. Tačiau kitose Europos Sąjungos šalyse laikomasi nuomonės, jog pati rinka turi nuspręsti, kurios įmonės sugeba konkuruoti tarpusavyje ar rinkoje o kurios pasmerktos žlugti, valstybės įsikišimas turėtų būti labai minimalus..

1.4 MIESTŲ KONKURENCINGUMAS

Mokslinėje literatūroje miestų ir konkurencingumo sąsajos dar mažai nagrinėtos. Jie akcentuoja miesto ilgalaikio klestėjimo dinamiką ir ją sąlygojančius veiksnius, mažiau dėmesio kreipiant į konkurenciją dėl rinkos dalies ar išteklių. Parengtas keletas mokslinių studijų, skirtų nacionalinio konkurencingumo ar atskirų šalies ūkio sričių konkurencingumo problemoms spręsti (Rondomanskaitė, 2004, Mačys, 2002), tačiau išsamaus tyrimo, skirto miestų, ar kurortų konkurencingumo problematikai, galinčio padėti spręsti konkrečias šios srities problemas, trūksta. Todėl turime išsamiai aptarti ir išanalizuoti miestų konkurencingumo sampratą, raiškos sritis ir lygmenis, konkurencingumą veikiančius elementus ir jų klasifikaciją.

Miesto konkurencingumo problematiką tyrinėjančių teoretikų darbuose operuojama daugiareikšminėmis sampratomis, todėl susidaro įspūdis, kad miesto konkurencingumas yra įvairialypė, visuotinai pripažintos definicijos neturinti sąvoka (Piliutytė, 2008).

Mokslinėje literatūroje neretai miestų konkurencingumas siejamas su teritorijos konkurencingumo sąvoka. Teritorijų konkurencingumas apibrėžiamas kaip teritorijos potencialas pasiekti aukštų, tvarių gyvenimo lygio standartų augimą tam tikroje apibrėžtoje vietovėje. Jis gali būti taikomas skirtinguose lygmenyse: miesto regiono ar šalies (nacionaliniame) (Poot, 2000).

Pagal P. C. Chesire ir I. R. Gordon (1995), teritorijų (miestų) konkurencingumo reiškinys apibrėžiamas kaip procedūra, kurios metu vienetai yra aktyvuojami ir veikia aukštesniame ekonomikos lygmenyje, siekdami populiarinti šią ekonomiką kaip ekonominių veiklų lokaciją konkuruodami tiesiogiai ar netiesiogiai su kitomis teritorijomis. L. Budd (1998), siūlo papildyti ją „bendrais veiksmais ir skirtingomis vietos ekonominės plėtros priemonėmis“ bei „strateginėmis idėjomis, padedančiomis įgyvendinti plėtros politiką, nukreiptą į potencialią miesto/ vietovės vaidmenį ateityje, atsižvelgiant į kitų miestų veiksmus tuo pačiu metu“. L. Budd (1998) požiūris svarbus tuo, kad jis netiesiogiai, bet akivaizdžiai, pabrėžia, jog miestui plėtoti konkurencingumo strategijas, jei nori tapti konkurencingais aplinkoje, kurioje konkurencingumas yra laikomas „de facto“.

Miesto konkurencingumas yra kompleksiškas nacionalinių ir tarptautinių sąlygų, ekonominės ir socialinės superstruktūros, atskirų firmų veiksmų ir vietovės savybių produktas. Analizuojant miesto konkurencingumą reikėtų analizuoti skirtingas miesto „vertybes“, kurios,

tinkamai vietos politiką organizuojamos ir firmų naudojamos, sukuria ekonominius, socialinius, technologinius, aplinkos ir kitus rezultatus (Sinkienė, 2008).

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (OECD) miesto konkurencingumą apibrėžia kaip „laipsnį, kuriuo, esant laisvos ir teisingos rinkos sąlygomis, miestas gali gaminti produktus ir paslaugas, atlaikančias tarptautinių rinkų išbandymus, tuo pačiu metu ilgą laiką palaikant ir didinant tikrąsias savo gyventojų/darbuotojų pajamas“ (Begg, 1999).

Pasak W. F. Lever ir I. Turok (1999), miestų konkurencija skiriasi nuo verslo įmonių konkurencijos. Miestai (vietovės) konkuruoja tam, kad padidintų savo patrauklumą potencialioms tikslinėms rinkoms (mobiliesioms investicijoms, turizmui, dideliems renginiams, specializuotiems žmogiškiesiems ištekliams), šiuolaikinei infrastruktūrai, aukštosioms technologijoms, inovacinėms veikloms ir sistemoms. Vietovės taip pat konkuruoja, kad padidintų gyvenimo kokybę bei aplinkos sąlygų standartus. Miesto sėkmė globalioje konkurencinėje kovoje – gana reliatyvi sąvoka. Teritorinės sistemos, tarptautinėje konkurencinėje erdvėje gebančios objektyvias plėtros sąlygas išnaudoti geriau nei kitos sistemos, laikomos sėkmingomis. Kitaip tariant, sėkmingais laikomi tie subjektai, kurie vystosi geriau nei jų „kaimynai“, t. y. gretimi miestai, savivaldybės ar tolimesni miestai, turintys panašių gamtinių ir istorinių išteklių (Piliutytė, 2007).

Miestų konkurencingumo koncepcija – nevienalytė; ji apima įvairius miesto ekonomikos ir jame gyvenančių žmonių gyvenimo kokybės elementus. Skirtingai interpretuojama miestų konkurencingumo dimensija, atskleidžianti šios koncepcijos turinio esmę.

4 lentelė. Miestų konkurencingumo sąvokos (Sudaryta autoriaus)

Autorius	Miestų konkurencingumo sąvoka
Begg (1999)	„Įvairiapuses institucijų, atstovaujančių tam tikroms sritims, pastangas sustiprinti savo vietovės privalumus sumaniai valdant tam tikras savybes, kurios veikia jų teritorijos kaip įvairių veiklų vietovės vertę“.
Cheshire ir Gordon (1995)	Miestų konkurencija – tai procedūra, kurioje elementai aktyvuojami ir, konkuruodami su kitomis vietovėmis, veikia regioniniu ekonominiu lygmeniu, siekdami populiarinti šią ekonomiką kaip ekonominių veiklų plėtros vietovę.
Kostiainen (2002)	Miesto konkurencingumas – tai „<...> gebėjimas pritraukti jam svarbios informacijos, technologijų, kapitalo, kultūros, žmonių ir organizacijų srautus bei jo gebėjimas palaikyti gyventojų gyvenimo kokybę ir gyvenimo standartus bei sukurti inovatyvią aplinką, įgalinančią kompanijas, veikiančias urbanistiniame regione, didinti jų pačių konkurencingumą“.
OECD (1996)	Laipsnį, kuriuo laisvos ir teisingos rinkos sąlygomis, miestas gali gaminti produktus ir paslaugas, atlaikančias tarptautinių rinkų išbandymus, tuo pačiu metu ilgą laiką palaikant ir didinant tikrąsias savo gyventojų (darbuotojų) pajamas.

Webster ir Muller (2000)	Miestų konkurencingumas reiškia urbanistinio regiono gebėjimą gaminti ir parduoti produktų rinkinį (prekes ir paslaugas), kurie pasižymi gera verte (nebūtina mažiausia kaina), palyginti su panašiais kitų urbanistinių regionų produktais. Neparduodami produktai, t. y. vietinės paslaugos, yra konkurencingumo santykio dalis.
--------------------------	--

Apibendrinus lentelėje pateiktus apibrėžimus, priėjome prie išvados, jog skirtingų autorių miesto konkurencingumo apibrėžimas yra labai įvairialypis. Tačiau visi jie pabrėžia, jog miesto konkurencingumo tikslas yra sustiprinti vietinę rinką, sukurti gerovę miesto bendruomenei, pritraukti sėkmingą bei produktyvią rinką bei gebėti išsilaikyti joje. Todėl tiksliausia būtų – miesto konkurencingumą apibrėžti, kaip miesto bendruomenės, valdžios, investitorių gebėjimą išlaikyti konkurencinę poziciją konkrečioje konkurencijos srityje (rinkoje) tarp kitų panašaus tipo ir tikslų siekiančių miestų, tausojant aplinką, išteklius ir didinant žmonių gerovę.

Anot I. Begg (1999), vieta yra svarbu ir kai kurie miestai akivaizdžiai siūlo geresnį savybių rinkinį verslui nei kiti. P. Kresl (1995) miestų konkurencingumą apibrėžia remdamasis šešiais kiekybiniais ir kokybiniais požymiais:

1. Kuriamos aukštų gebėjimų reikalaujančios ir teikiančios aukštų pajamų darbo vietos;
2. Gamyba turi išsiplėtoti į aplinkai nekenksmingas prekes ir paslaugas;
3. Gamyba turi koncentruotis į pageidaujamų savybių prekes ir paslaugas;
4. Ekonomikos augimo tempai turi leisti pasiekti visišką užimtumą;
5. Miestas turi specializuotis veiklose, kurios leistų jam kontroliuoti savo ateitį;
6. Miestas turi gebėti sustiprinti savo poziciją urbanistinėje hierarchijoje.

J. Piliutytė (2007) apibrėžia tai, jog miesto konkurencingumą sudaro šeši tarpusavyje tiesiogiai priklausomi elementai: infrastruktūra, žmogiškieji ištekliai, gyvenamosios aplinkos kokybė, institucijos, efektyvūs plėtros tinklai bei dalyvavimas tinkluose (sajungose). Šiuos elementus autorė siūlo grupuoti į du tipus – „struktūrinį“ ir „dinaminį“ konkurencingumą.

Galima išskirti keletą pagrindinių miestų konkurencijos tikslų: aukštas gyventojų pajamų lygis, gerovė, aukštas užimtumo lygis, sėkmingai veikiančių firmų išlaikymas. Šių tikslų siekiama pritraukiant ir išlaikant sėkmingas organizacijas ir kuriant sėkmingą „eksporto bazę“.

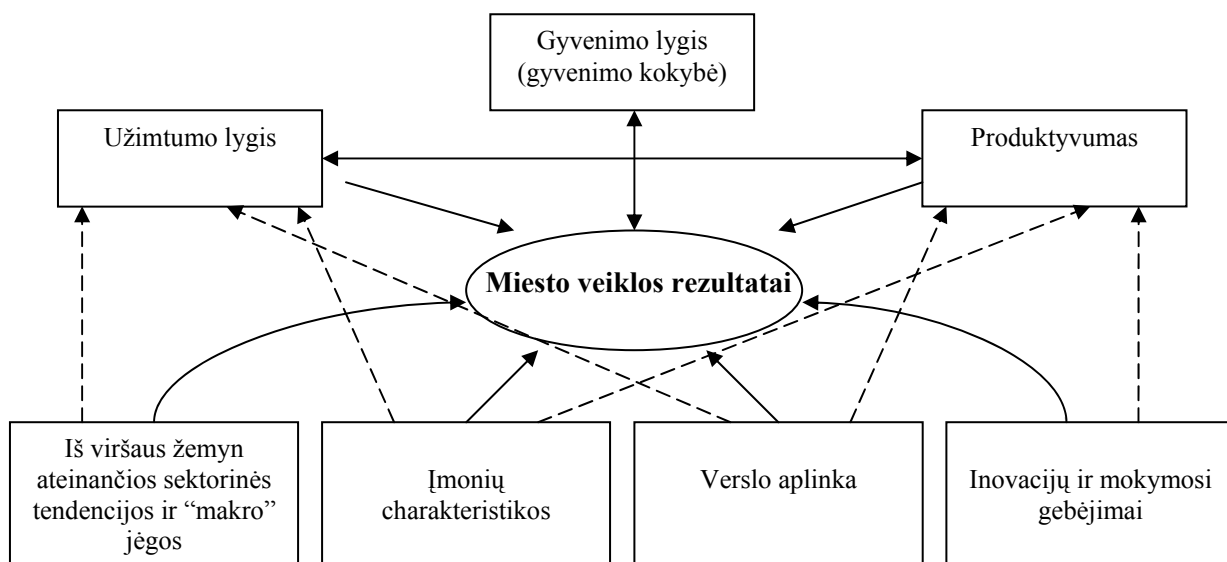
Svarbu pabrėžti, kad esama ir priešingo mokslininkų požiūrio į miestų konkurencingumą ir jo studijas. Konkurencingumo problematikos analitikas P. Krugman (1996) atmeta konkurencijos sąvoką ir laikosi strateginio ekonominio papildomumo idėjos, teigdamas, kad miesto sėkmė kyla iš aglomeracinės ekonomikos vietiniame lygmenyje (Boddy, Parkinson 2005). Tuo tarpu E. Sheppard ir T. J. Barnes (2000) teigia, kad konkurencingumo studijos negali būti taikomos miestų atžvilgiu. Autoriai atkreipia išskirtinį dėmesį į geografijos įtaką konkurencijai, ir pabrėžia nesutapimus konkurencinių rinkų diskurse. Lygybės, patenkinančios visus visuomenės narius, negalima pasiekti

miesto lygmenyje. Stipriausiųjų išlikimas neįmanomas miesto atveju, nes miestai negali judėti ar tiesiog išnykti. Todėl konkurencinės kovos pralaimėjimas sukeltų sunkių padarinių miesto gyventojams. Nepaisant kritinių kai kurių mokslininkų požiūrių į miestų konkurencijos reiškinį ir jo analizę, pasaulyje sparčiai daugėja tiek empirinių, tiek praktinių studijų, analizuojančių miestų konkurencijos, jų konkurencingumo didinimo problematiką. Ieškoma būdų bei metodų, leidžiančių efektyviau siekti bendrųjų miesto tikslų.

Taigi, miestas, kaip tyrinėjimo objektas, yra gana sunkiai apibrėžiamas. Nagrinėjant jo konkurencingumą, svarbu atsižvelgti ne tik į ekonominę, bet ir į socialinę, kultūrinę, politinę, technologinę bei aplinkos dimensijas. Miesto konkurencingumo apibrėžimas, pagrįstas tik ekonominiais veiksniais, yra ribotas ir vienpusis. Konkurencingumo koncepcija tampa beprasme, jei joje neįvertinamas miesto gebėjimas įgyvendinti socialinius, politinius ir kitus tikslus, kurie paprastai siejami su pajamų ir užimtumo didinimu, bei visuomenės gerove.

Literatūroje, analizuojančioje miesto konkurencingumo problematiką, išskiriami skirtingi miesto konkurencingumą lemiantys veiksniai, taip pat nėra vienodos jų klasifikacijos. Todėl svarbu aptarti pagrindinius šios srities mokslininkų pozicijas, jų požiūrių panašumus bei skirtumus. Šių dienų postindustrinėje paslaugų ekonomikoje, kitokie nei anksčiau veiksniai apibrėžia miesto konkurencingumą. Dėl to miestų studijos skiria vis daugiau dėmesio tokiems aspektams, kaip inovacijos, informacija, žinios, kultūra, ir kūrybiškumas (OECD, 1996).

Vis plačiau pripažįstama kad daugeliu atveju tai yra lokalizuoti veiksniai, labai priklausantys nuo asmeninių ryšių, tiesioginių kontaktų ir patrauklaus urbanistinio klimato. Nemažai autorių miestų konkurencingumą lemiančius veiksnius klasifikuoja į išorinius ir vidinius, pabrėždami skirtingą šių įtaką konkurencingumui (2 priedas, 4 paveikslas) (Sinkienė, 2008). P. Kresl (1995) nuomone miesto konkurencingumas ir sėkmė neginčijamai atsiranda miesto vidinių savybių dėka. Panašaus požiūrio laikosi ir kiti autoriai, teigiantys, kad miesto konkurencingumo šaltinis yra „pirminių išteklių, esančių geografiniame vienetė, visuma“, o jo rezultatas – „firmų, besinaudojančių šiais ištekliais, rezultatai“. P. Kresl (1995) pabrėžia, kad išoriniai aspektai – tiek nacionaliniai, tiek tarptautiniai – turi būti eliminuoti iš miesto konkurencingumo veiksmų analizės. Pasak M. Porter (2000) konkurencinį pranašumą lemia strateginis vietinių veiksmų pranašumų panaudojimas. Nemažai autorių tvirtina, kad miesto konkurencingumas priklauso ne nuo atskirų vidinių ar išorinių veiksmų, bet nuo jų komplekso. Miesto konkurencingumas labiausiai priklauso nuo pozicijos nacionalinėje tarptautinėje miestų sistemoje, transporto, komunikacijų, elektros ir vandens tiekimo infrastruktūros, efektyvios miesto valdžios veiklos, tyrimų ir plėtros veiklų pajėgumų, švietimo ir žmogiškųjų išteklių kokybės.



5 pav. Miesto konkurencingumo labirintas (Begg, 1999)

I. Begg (1999), pritariantis šiam požiūriui, išskiria bendrą vidinių bei išorinių veiksnių, darančių įtakoją miesto ekonomikos konkurencingumui, rinkinį bei nurodo jų tarpusavio ryšius (žr. 5 pav.).

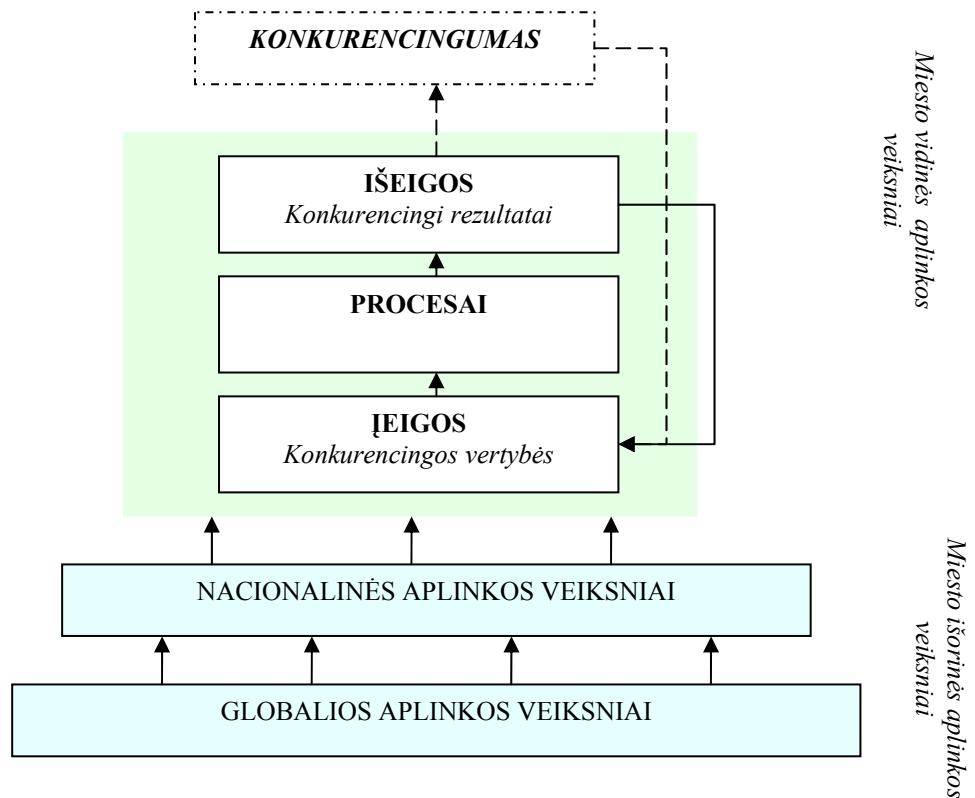
Miestų konkurencijos kontekste nemaža mokslininkų daug dėmesio skiria miestų organizacinių gebėjimų svarbai. Apibendrinami miesto plėtros ir miestų valdymo teorijas nagrinėjančių mokslininkų darbus, L. Berg, E. Braun ir J. Meer (1997) pasiūlė miesto ekonomikos konkurencingumą lemiančių veiksnių teoriją, paremtą miesto organizacinių gebėjimų koncepcija. Autoriai teigia, kad ateities miestų gerovė labai priklausys nuo jų organizacinių gebėjimų. Šios galios esmė – galėti adekvačiai ir reikiamu lygmeniu bei atitinkamu erdviu- ekonominiu mastu numatyti, atsakyti bei susitvarkyti su kintančiais vidiniais (intra-) ir tarpusavio (inter-) miesto ryšiais, kylančiais dėl esminių vidinių ir išorinių pokyčių. Šiame kontekste organizacinius gebėjimus autoriai įvardija kaip „gebėjimą pritraukti visus svarbius veikėjus, ir jų padedamiems generuoti naujas idėjas bei kurti ir įgyvendinti politiką, kuri atsakytų į fundamentaliuosius pokyčius bei sukurtų sąlygas tvariai plėtrai“. Nagrinėjant miesto konkurencingumą reikėtų analizuoti skirtingas miesto „vertybes“, kurios, tinkamai organizuojamos vietos politiką ir naudojamos organizacijų, sukuria ekonominius, socialinius ir aplinkos rezultatus (Sinkienė, 2008).

Pasak A. Randomanskaitės (2004) analizuojant konkurencingumo koncepciją, svarbu atsižvelgti į jos apibūdinimo ir įvertinimo aspektus, siejamus su šiomis keturiomis pagrindinėmis grupėmis ir jų atstovų požiūriais (5 lentelė).

5 lentelė. Atskiras tyrimų sritis atstovaujančių autorių išskirti konkurencingumą lemiantys veiksniai
(Rondomanskaitė, 2004)

<i>Tyrimų sritis</i>	<i>Atstovaujantys autoriai</i>	<i>Konkurencingumą lemiantys veiksniai</i>
Santykinis pranašumas ir kainos pranašumas	M. Durand, C. Giorno 1987, J. Fagerberg 1988	Pabrėžiama kainos ir šaliai būdingų konkurencingumo ekonominių charakteristikų svarba. Šalies konkurencingumas priklauso nuo jos privalumų prekių ir paslaugų kainų formavime tarptautinėje rinkoje, įskaitant valiutos kurso poveikį.
Bendrieji ir empiriniai tyrimai	T. Fakiolas, 1985; J. J. M. Porter, 1990; A. M. Rugman, 1991; Ch. Bellak, 1993;	Išskiriami tokie konkurencingumą lemiantys veiksniai: technologijos lygis, kapitalas, darbo jėgos gebėjimai, gamybiniai pajėgumai, valdymas ir organizavimas, veiksnų sąlygos ir konkurencija pramonės šakoje, valiutos kursas, vyriausybės politika ir išlaidos, darbo jėgos valdymo santykiai, globalizacija ir daugianacionalinių bendrovių įtaka.
Strateginis valdymas	S. Ghoshal, G. Parsons, 1983; G. Day, R. Wensley, 1988; G. S. Yip, 1989; M. Porter, 1990, 1999; V. Millar, 1985; R. Grant, 1991; J. Mahoney, J. Pandian, 1992; S. Mathur, 1992; E. Mahmoud, 1992	Išskiriami tokie konkurencingumą lemiantys veiksniai: darbuotojų įgūdžiai, aktyvumai, grynujų pinigų srautai, kapitalas ir investicijos, organizacijos struktūros lankstumas, pusiausvyra ir dinamika, organizacijos ir aplinkos sąveika (įskaitant išteklių ir vietos privalumus, organizacinę vienijimąsi, bendrąją strategiją, strateginį planavimą ir į vartotoją orientuotus gaminius) bei daug įmonei būdingų kintamųjų, tai yra išskirtinė kompetencija, produktų imitavimo galimybės, informacijos sistema, įmonės sukurta pridėtinė vertė ir kokybė.
Istorija, politika ir kultūra	G. Hofstede, 1980, 1983; D. Aakers, 1989; R. H. Franke, 1991	Konkurencingumą gali veikti tokie veiksniai, kaip klimatas, elgesio normos, valstybės įtaka ir kultūrinės vertybės. Ekonominis ir vadybinių požiūriu vertinama konkurencingumo koncepcija neatsiejama nuo istorijos, politikos ir kultūros aspektų.

J. Sinkienė (2008) teigia, kad teoriniai miesto konkurencingumo didinimo sprendimai stokoja vieningo jų analizės pateikimo. Įvairūs autoriai akcentuoja skirtingus miesto konkurencingumą formuojančius veiksniai. Mokslinėje literatūroje dažnai deklaruojama miesto konkurencingumo didinimo svarba, tačiau pasigendama metodologiškai pagrįstų modelių, kuriuose kompleksiskai būtų išskirti pagrindiniai miesto konkurencingumą didinantys veiksniai. Ši autorė taip pat siūlo miesto konkurencingumo komponentus apjungti į miesto konkurencingumo modelį (6 pav.).



6 pav. Bendrasis miesto konkurencingumo modelis (Sinkienė, 2008)

Autorė (Sinkienė, 2008) siūlo miesto konkurencingumo modelyje išskirti dviejų lygmenų konkurencingumą sąlygojančius veiksniai, t. y. vidinius (miesto vidinės aplinkos) bei išorinius (globalios ir nacionalinės aplinkos) veiksniai, šiuo modeliu (2 preidas 4 pav.) mes ir naudosis aptariant vėliau veiksniai įtakojančius miesto turizmo konkurencingumą.

Miesto konkurencingumą įtakojantys išoriniai veiksniai. Kiekvienas miestas pasižymi savo unikaliosiomis savybėmis, kurios įtakoja miesto raidą sėkmės ar nuosmukio laikmečiais. Iš tiesų didelę reikšmę miestams ir jų veiklos rezultatams turi nacionalinė politika, pavyzdžiui, šalies ekonominės veiklos struktūra, inovacijų lygis, nacionalinė mokesčių politika, žmogiškųjų išteklių vystymas, tarifai, makro ekonomikos ir pramonės iniciatyvos, kitos viešosios politikos sąlygos, pasiekiamumo laipsnis, darbo jėgos išsilavinimo lygis ir pan. (Webster, Muller, 2000).

Taip pat kiti autoriai (Cheshire, Gordon, 1995) išskiria šiuos išorinius miesto raidos elementus: nacionalinės ekonomikos veikla, susijusi su nuolat intensyvėjančia tarptautine prekyba; transporto ir komunikacijų kaštų kritimas; didėjantis asmeninis, ekonominis ir finansinis mobilumas; technologinių ir kultūrinių pokyčių difuzija tarp šalių bei urbanistinių sistemų.

Vienas plačiausiai paplitusių metodų tam tikro objekto makro aplinkai analizuoti yra PEST¹ analizės metodas, taikytinas ir miesto tyrimų atveju. Pagal šį metodą išorinė miesto aplinka

¹ PEST –Political (P), Economic (E), social (S) and technologic (T).

analizuojama keturiais aspektais: politiniu– teisiniu (P), ekonominiu (E), socialiniu– kultūriniu (S), Technologiniu (T), o remiantis naujausiomis mokslininkų diskusijų išvadomis būtina pažymėti papildomą išorės aplinkos aspektą, turintį tiesioginės įtakos miestų veiklai ir rezultatams, t. y. gamtinės– ekologinės (E) aplinkos aspektą (Sinkienė, 2008).

Miesto konkurencingumą įtakojantys vidiniai veiksniai. Vidiniais laikomi miesto veiksniai, kurie leidžia įveikti išorinius trūkumus, jei vietovėje jie yra naudojami teisingos kombinacijos. Pasak J. Sinkienės (2008) šiuolaikinės miesto ekonomikos studijos skiria vis didesnę dėmesį tokiems miesto konkurencingumą sąlygojantiems aspektams, kaip inovacijos, informacija, žinios, kultūrai kūrybiškumas. Vis plačiau pripažįstama, kad daugeliu atveju miestų konkurencingumą lemia lokaliniai veiksniai, didele dalimi priklausantys nuo asmeninių ryšių, tiesioginių kontaktų ir patrauklaus urbanistinio klimato.

Tuo tarpu I. Begg (2005) išskiria miesto ekonomikos konkurencingumui įtaką darančių septynių elementų (produktyvumas, gebėjimai inovacijoms ir mokymuisi, verslo aplinka, įmonių charakteristikos, iš viršaus žemyn einančios sektorinės tendencijos ir makro jėgos, užimtumo lygis, pragyvenimo lygis/gyvenimo kokybė) svarbą konkurencingumui.

6 lentelė. *Miesto konkurencingumą didinantys vidinės aplinkos veiksniai (Sinkienė, 2008)*

Kategorija	Elementai
Žmogiškieji veiksniai	Darbo jėgos gebėjimai Mokymosi galimybės mieste Vietovės demografinė situacija Vietiniai miesto lyderiai Miestiečių inovatyvumas/kūrybiškumas/talentas Miestiečių tolerancija/kultūra/tradicijos
Instituciniai veiksniai	Vietinės miesto valdžios veiklos efektyvumas Institucijos- lyderės Tarpinstituciniai miesto organizacijų ryšiai Mieste teikiamos paslaugos Miesto plėtros strategija
Fiziniai veiksniai	Miesto geografinė padėtis ir pasiekiamumas Miesto infrastruktūra Miesto gamtinės aplinkos ištekliai
Ekonominiai veiksniai	Ekonomikos struktūra Aukštos pridėtinės vertės kūrimo veiklos Vietinė mokesčių sistema Miesto ekonomikos atlyginimų lygis Kapitalo pasiekiamumas mieste Miesto mokslo lytimų ir eksperimentinės plėtros institucijos Miesto pramonės klasteriai

J. Sinkienė (2008) besiremianti apibendrinta įvairių mokslininkų požiūrių į miestų konkurencingumo didinimą sąlygojančius vidinius veiksnius, jų struktūrą ir reikšmę, analize, siūlo vidinius miesto konkurencingumą sąlygojančius veiksnius skirstyti į šias pagrindines kategorijas:

- Žmogiškieji veiksniai,

- Instituciniai veiksniai,
- Fiziniai veiksniai,
- Ekonominiai veiksniai.

O kiekvieną šių kategorijų sudaro tam tikri elementai, kurių raiška lemia miesto situaciją konkurencinėje kovoje kitų tos pačios miestų konkuravimo rinkos dalyvių atžvilgiu, todėl yra siūlomi pagrindiniai daugumos autorių identifikuojami, kiekvienos kategorijos elementai (6 lentelė).

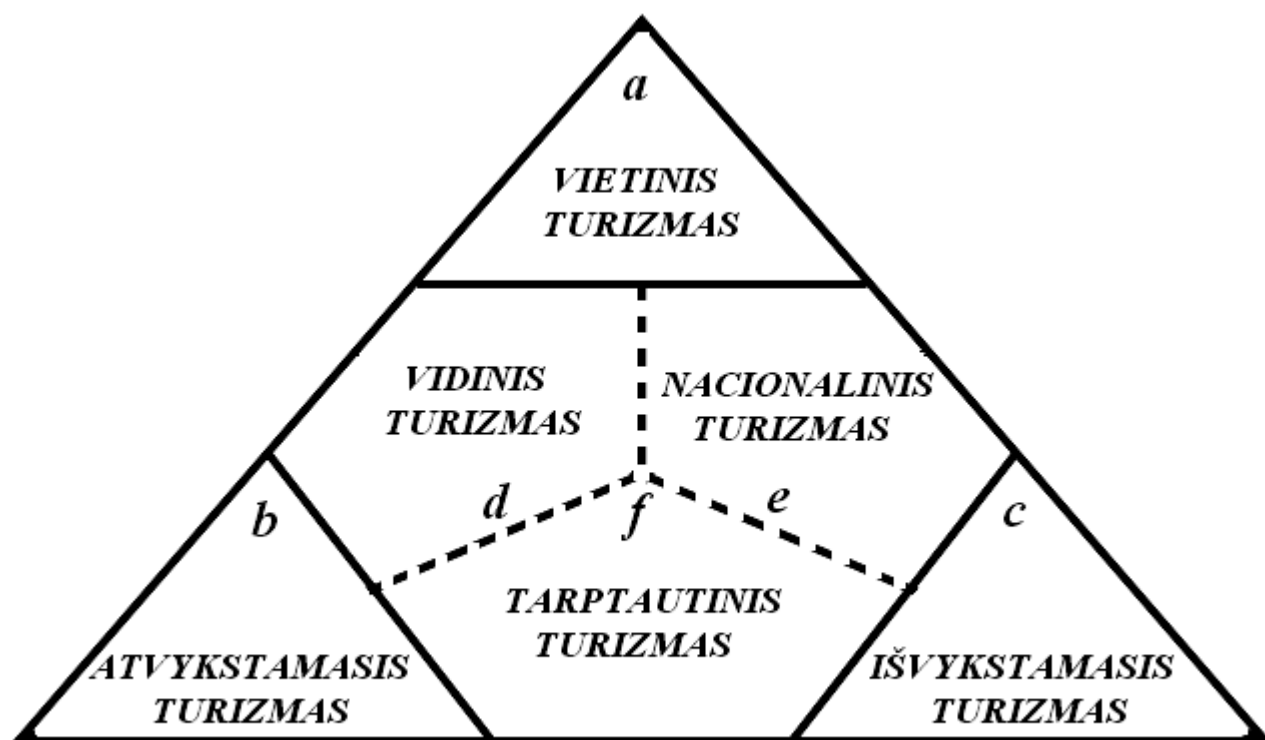
Apibendrinant, galima prieiti prie išvados, jog negali būti vieno miesto konkurencingumo didinimo scenarijaus, nes jų konkurencingumą lemia skirtingi išoriniai ir vidiniai veiksniai, kurie yra specifiniai kiekvienam miestui atskirai. Kiekvieno miesto konkurencinis pranašumas priklauso nuo gebėjimo prognozuoti, priimti ir valdyti išorinės aplinkos pokyčius, bei produktyviai panaudoti specifines, konkrečiame mieste sutelktas patirtis ir pranašumus sėkmingai veiklai išorinėse rinkose. Todėl kiekvieno miesto konkurencingumo analizė turi būti modifikuota atsižvelgiant į konkretaus tiriamojo miesto situaciją.

1.5 MIESTO TURIZMO KONKURENCINGUMAS

Vykstant ekonominei ir socialinei-kultūrinei globalizacijai bei internacionalizacijai, turizmas daugelyje pasaulio šalių tapo pirmaujančia ūkio šaka. Siekdamos didesnio konkurencingumo, turistus priimančios pasaulio šalys stengiasi sukurti palankias sąlygas turizmo verslui, skatina turizmui palankios paslaugų infrastruktūros plėtrą, puoselėja paslaugų teikimo bei sveikatingumo kultūrą, rūpinasi turistų saugumu ir tai daro jas patrauklias turistų kelionėms ir poilsiui.

Turizmas, kaip socialinis ir ekonominis reiškiny, kaip teigia D. Labanauskaitė (2007), pradėjo formotis tada, kai poreikis maistui, kitoms išgyvenimui reikalingoms sąlygoms buvo patenkintas, ir susiformavo kitus būtinus poreikius – informacijos ir kelionių. Turizmo produkto formavimą lėmė kelionių, įvairaus pažinimo poreikis. Turizmo produktas nėra pirmo būtinumo prekė, ir žmogus šiuo produktu naudojasi tik tada, kai yra užtikrinamos jo pajamos ir kai visuomenės pragyvenimo bei kultūros lygis yra pakankamai aukštas. Turizmo samprata, kaip pažymi D. Labanauskaitė ir V. Jusčius (2001), gali būti grindžiama šiomis charakteristikomis:

- turizmas yra žmonių keliavimas įvairiais turistiniais maršrutais;
- turizmas apima elementus: kelionę į pageidaujamą vietą ir apsistojimą ten;
- kelionė – tai išvykimas iš valstybės ar regiono, kuriame nuolat gyvenama;
- turizmas – tai keliavimas, nesiekiant pelno.



Kur a, b, c – turizmo formos; d, e, f – turizmo kategorijos; $d = a + b$; $d = e + c$; $f = b + c$.

7 pav. Turizmo formos ir kategorijos (Žalys, Žalienė, Iždonytė, 2006)

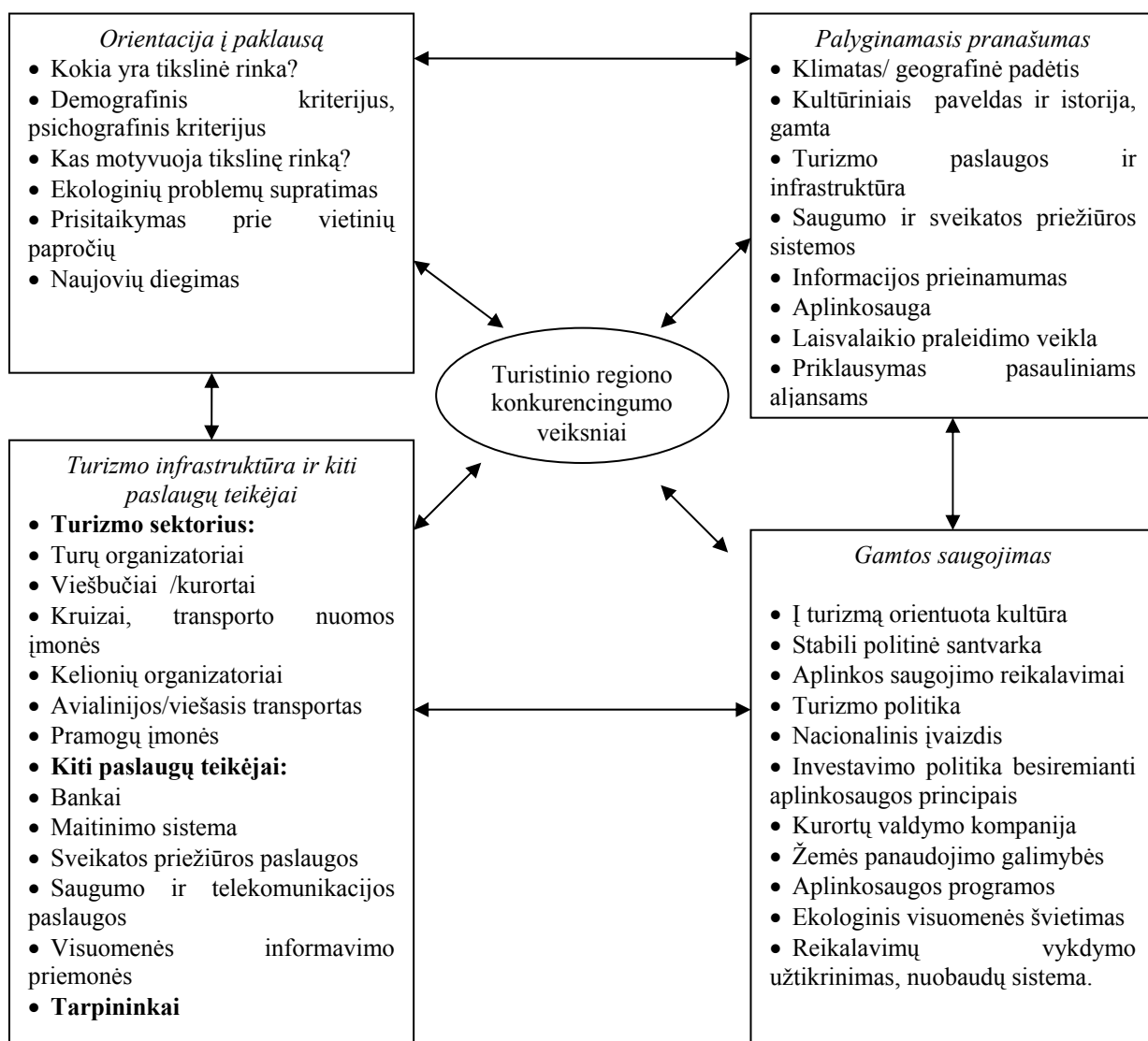
Turizmas- tai verslas, kuriame dominuoja žmogiškasis faktorius, t. y. žmonės, teikiantys paslaugas kitiems žmonėms. Per daugelį metų turizmo sąvoka kito iki šiol nėra vieningos nuomonės, kas yra turizmas (Žalys ir kt., 2006).

Tam tikros šalies atžvilgiu apibrėžiamos 3 turizmo formos (vietinis, atvykstamasis, išvykstamasis). Kombinuojant jas, skiriamos 3 turizmo kategorijos (vidinis, nacionalinis, tarptautinis) (Lietuvos turizmo statistika, 2005). Kad toliau galėtumėme kalbėti apie turizmo konkurencingumą, trumpai pateiksiu turizmo formą ir kategorijas 7 paveiksle.

Turizmo sektoriaus konkurencingumas yra apibrėžiamas kaip turizmo rinkos aplinkos, turizmo išteklių ir nacionalinės turizmo infrastruktūros galimybė sukurti pridėtinę vertę, išsaugoti jau esamus išteklius ir padidinti šalies gerovę (Wahab, 2001).

Turizmo veikla nėra vien tik procesas, teikiantis ekonominę naudą. Turizmo sistema orientuota į masinio turizmo plėtrą, reiškiasi ir neigiamu poveikiu aplinkai. Tačiau daugelis šalių turizmo veikla vis dar siekia tik regionų ekonomikos aktyvinimo, pritraukiant kuo didesnius turistų srautus, plėtojant turistų aptarnavimo sistemą bei pašalinant administracinius apribojimus, varžančius masinį turistų judėjimą. Dėl turistinių vietovių bei atskirų organizacijų koncentracijos formuojasi masiškai lankomi turistiniai centrai. Tai ne visuomet naudinga vietinio regiono gyventojams, nes turistinių regionų gyvenimas tampa standartizuotu, kas gali sąlygoti kultūrinio lygio smukimą (Hopenienė, Kamičaitytė, 2004).

Istojus į Europos sąjungą Lietuvai atsirado galimybė panaudoti Europos Sąjungos struktūrinius fondus turizmo plėtrai, reikalinga kurti atitinkamą sistemą, kuri padėtų turizmo infrastruktūros planuotojams, architektams, kraštovaizdžio specialistams lengviau išspręsti Lietuvos regioninio savitumo, kultūrinio identiteto apsaugos problemas, o svarbiausia, išvengti Lietuvos kraštovaizdžio savitumo praradimo ir niveliacijos su kitais regionais, taip prarandant ir konkurencinį pranašumą panašių turistinių regionų atžvilgiu. Siekiant ekonominės naudos ir skatinant turizmo verslo plėtrą, remiantis tolydžios turizmo plėtros koncepcija, reikalinga atitinkamai planuoti ir valdyti turimus turizmo išteklius. Tokios plėtros įgyvendinimas taptų Lietuvos turizmo sistemos konkurencingumo išlaikymo prielaida.



8 pav. Turistinio regiono konkurencingumą lemiančių veiksnių sistema (Hopenienė, Kamičaitytė 2004)

Pasak S. Hassan (2000) turizmo vietovių konkurencingumas yra regiono galimybė sukurti tokią turizmo infrastruktūrą, kurioje būtų išlaikoma natūralių gamtinių išteklių bazė ir tuo pat metu

būtų kuriama panaši į konkurentų rinka. Pasak jo konkurencinį pranašumą sukuria : klimatas, geografinė padėtis, gamtiniai ištekliai, vietinių gyventojų turizmo supratimas ir toleravimas bei vietinė kultūra. Kiti konkurencinį pranašumą kuriantys bei su turizmo plėtra susiję bruožai yra vietovės prieinamumas, žemės ir paslaugų panaudojimo galimybės, gamtiniai pajėgumai, infrastruktūra ir darbo vietų pasiūla. Dėl to turizmo regionus valdančiosi planuojančios institucijos turi kaupti duomenis apie konkurencingumą lemiančius veiksnius. Tam yra reikalinga sistema (8 pav.), kuri apima S. Hassan (2000) išskirtus keturis konkurencingumą lemiančius veiksnius:

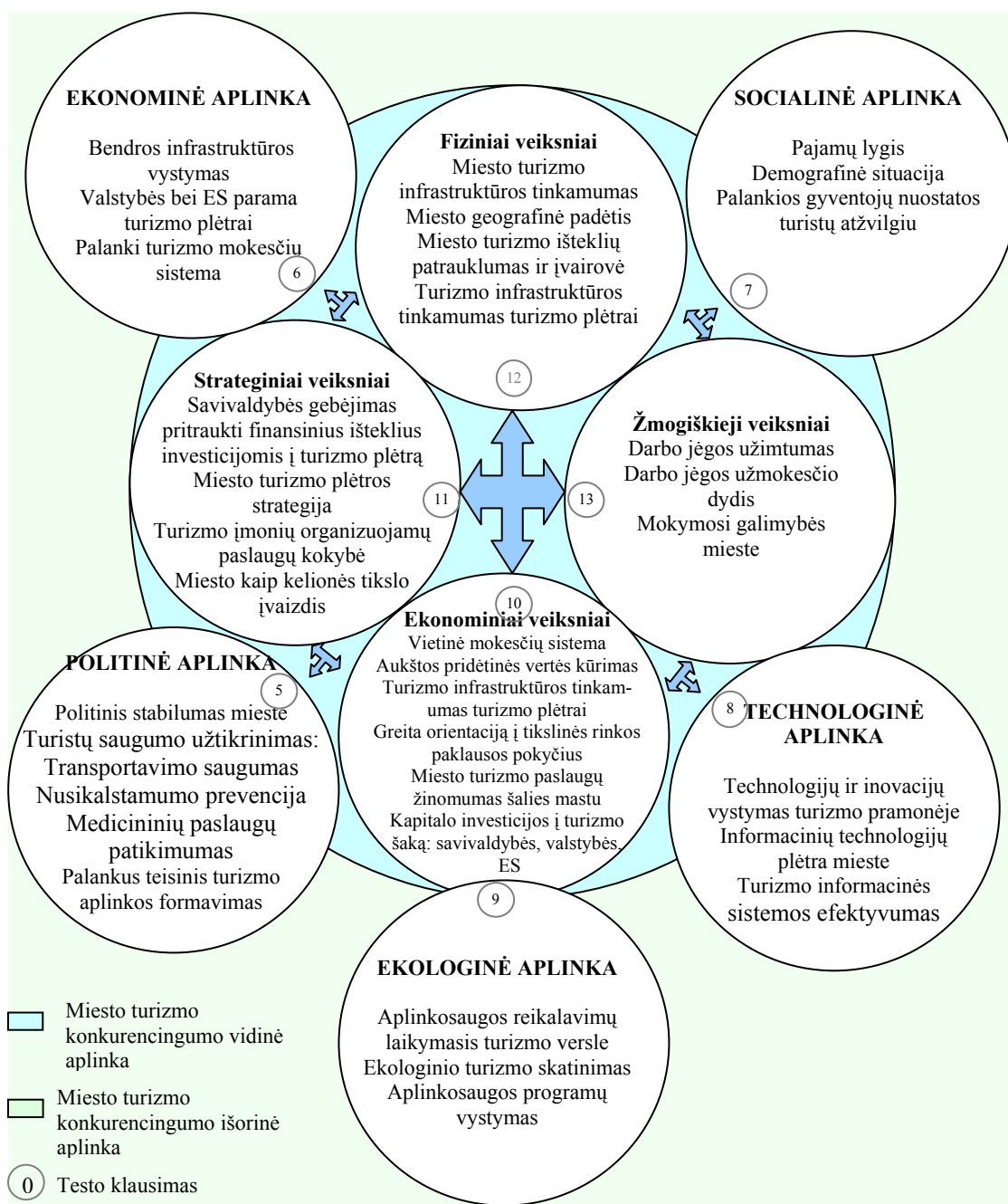
1. Palyginamasis pranašumas. Regiono palyginamasis pranašumas apima veiksnius susijusius su makro ir mikro aplinka, kuri yra ypač svarbi kuriant konkurencinį turizmo rinkos pranašumą.
2. Orientacija į paklausą. Regiono galimybė lanksčiai reaguoti į besikeičiančią aplinką ir rinkos paklausą tiesiogiai įtakoja jo konkurencingumą pasaulinėje rinkoje.
3. Pramonės struktūra. Organizuotos su turizmo susijusios infrastruktūros egzistavimas arba nebuvimas gali būti susijęs su regiono konkurencinėmis galimybėmis.
4. Gamtos saugojimas. Regiono gamtinių išteklių apsauga sukuria potencialą tolydžios turizmo rinkos konkurencingumui.

R. Hopienienė (2004) ir A. Kamičaitytė (2004) savo straipsnyje teigia, jog norint pasiekti tolydžios turizmo plėtos tikslus, reikalingas tinkamas planavimas ir strategijų kūrimas, kurių įgyvendinimui reikalinga tiek privataus sektoriaus, tiek aplinkosaugos bei vietinės bendruomenės kooperacija ir bendradarbiavimas.

Turistinio regiono konkurencinių veiksnių sistema, pateikta 8 paveiksle atskleidžia turizmo sektoriaus sudėtingumą ir jo konkurencingumą lemiančių veiksnių sąsajas. Į turizmo regionų veiklą įtraukiamos įvairios turizmo infrastruktūros dalys (sveikatingumo, transporto, pramogų ir pan.), kurios bendradarbiauja tarpusavyje, sukurdamos veiklą sukuriančią pridėtinę vertę, siekdamos sukurti konkurencinę padėtį regiono rinkoje. Tačiau gamtinių išteklių bei aplinkos apsaugos nebuvimas bei trumpalaikė rinkos sėkmė gali sukelti regiono būklės pablogėjimą.

Dėl šios priežasties, tolygus rinkos konkurencingumas reikalauja gamtos bei aplinkos išsaugojimo, kuris būtų priimtinas visiems į turizmo infrastruktūrą įtrauktiems verslo dalyviams (Dredge, 1998).

Randomanskaitė (2004) teigia, jog šalies turizmo pramonė įtakoja tiek šalies vidaus aplinkos arba makroaplinkos, tiek globalios aplinkos veiksnius, todėl siūlo nagrinėti makroaplinkos ir globalinės aplinkos veiksnius, įtakančius šalies turizmo pramonės konkurencingumą (2 priedas, 9 pav.).



10 pav. Teorinis miesto turizmo konkurencingumo vertinimo modelis (Sudaryta autoriaus)

Pagrindinių šalies turizmo pramonės konkurencingumą lemiančių veiksnių, regionų konkurencingumą lemiančių veiksnių, miesto konkurencingumą lemiančių analizė leidžia apjungti juos į miesto turizmo konkurencingumo modelį (10 pav.).

Remiantis atlikta turizmo konkurencingumo analize, galime teigti jog turizmo konkurencingumas tai turizmo rinkos, turizmo išteklių ir miesto turizmo infrastruktūros gebėjimas sukurti pridėtinę vertę, tausoti išteklius ir didinti miesto gerovę. Analizuojant miesto turizmo konkurencingumą lemiančius veiksniai, leidžiantį pagrįstai nustatyti pagrindinių veiksnių raišką,

mokslinėje literatūroje dažniausiai siūloma naudoti ekspertinio vertinimo, scenarijų sudarymo ir koreliacijos analizės metodus.

2. TYRIMO METODOLOGIJA

Darbo objektas – veiksniai lemiantys miesto turizmo konkurencingumą.

Tiriamųjų kontingentas:

Ekspertais laikomi savo srities kompetentingi atstovai. Ekspertiniame vertinime dalyvavo asmenys atstovaujantys verslo ir valdžios institucijas. Valdžios institucijos atstovai buvo apklausiami iš Druskininkų miesto savivaldybės, VŠĮ. turizmo informacijos centro ir atskirų verslo įmonių. Išsiųsta 20 ekspertinių anketų.

Tyrimo metodai:

Ekspertinio vertinimo pasirinkimą lėmė mokslinio objektyvumo siekis ir sudėtingumas nustatyti veiksnių įtaką iš Druskininkų miesto strateginių dokumentų. G. Merkys (1995) pabrėžė, kad ekspertinių vertinimų gautos žinios yra subjektyvios, susijusios ir su asmeniška nuomone, ir su vertybių, jausmų, pasaulėžiūros sritimi, todėl pasirinkau šį tyrimą.

Atliktas empirinis tyrimas, apklausiant ekspertus, atstovaujančius vietinio lygmens instituciją, verslo organizacijų atstovus kurie realiai susiduria su miesto turizmo konkurencingumo veiklomis.

Darbo tikslas- įvertinti pagrindinius miesto turizmo konkurencingumą lemiančius veiksnius.

Tyrimo organizavimas:

Miesto turizmo konkurencingumo lemiančių veiksnių raiškos identifikavimui naudojamas vienas iš ekspertinio vertinimo būdų – rangavimo metodas. G. Merkys (1995) teigia, jog šio metodo taikymas pakankamai sunkiai objektyviai išmatuojamame sektoriuje yra labai dažnas ir naudingas. Taikant šį metodą, rekomenduojamas ekspertų skaičius gali svyruoti nuo 10 iki 100 žmonių, atsižvelgiant į tyrimo tikslą ir objektą.

Ekspertinė apklausa gali būti vykdoma elektroniniais komunikacijos kanalais (sukuriant apklausos internetinį puslapį arba siunčiant anketas elektroniniu būdu), arba pateikiant anketas respondentui buvimo vietoje. Šiame darbe bus pasirinktas anketos siuntimo elektroniniu paštu būdas ir asmeninis anketos pateikimas respondentui.

7 lentelė. Neatsakymo priežastys

Neatsakymo būseną	Dažnis (n)	Procentas (%)
Atsakė	15	75
Negali skirti laiko	3	15
Neatsakė ir nenurodė priežasties	2	10
<i>Iš viso:</i>	<i>20</i>	<i>100</i>

Anketa sudaryta remiantis miesto turizmo konkurencingumo modeliu. Anketos buvo išsiųstos elektoriniu paštu su priminiu apie anketos užpildymą, o dalis anketų buvo užpildyta asmeniškai paprašius respondento. Iš 20 ekspertų į klausimyną atsakė 15 ekspertų (anketų grąža 75 proc.). Neatsakymo priežastys pavaizduotos 7 lentelėje:

Ekspertų grupė apima Druskininkų miesto savivaldybės (6 anketos) ir verslo įmonių atstovus (9 anketos) (8 lentelė). Ekspertiniame vertinime buvo apklausti 15 ekspertų, kurių veikla vienaip ar kitaip susijusi su miesto turizmo konkurencingumo didinimu. Ekspertų apklausa vyko 2009 m. Vasario – Kovo mėnesiais.

8 lentelė. Ekspertų pasiskirstymas pagal turimą darbo patirtį

Darbo patirtis	Nuo 1 iki 3 metų	Nuo 3 iki 5 metų	Nuo 5 iki 10 metų	Daugiau nei 10 metų
Ekspertų skaičius	1	4	6	5

Darbe iškeltai hipotezei patvirtinti naudosime dviejų nepriklausomų imčių Wilcoxon testą. Jei p - reikšmė viršys nustatytą reikšmingumo lygmenį ($p > 0.05$) hipotezė pasitvirtins.

Duomenų apdorojimo statistiniai metodai:

Ekspertams pateiktos anketos patikimumui bus apskaičiuotas Cronbach alfa koeficientas, kurio reikšmė parodys anketos patikimumą. Anot N. H. Mahotra, D. F. Birks (2000), žemesnė už 0,6 koeficiento reikšmė rodo mažą anketos patikimumą. Ekspertų nuomonės vieningumui išreikšti bus apskaičiuotas Kendalo konkordancijos koeficientas. Kendalo konkordancijos koeficientas gali kisti nuo 0 (ekspertai visiškai nesutaria) iki 1 (ekspertai visiškai sutaria).

9 lentelė. Veiksnių, lemiančių Druskininkų miesto turizmo konkurencingumą raiškos ekspertinio vertinimo rezultatai (Boguslauskas, 1999)

Ekspertai	Veiksnių rangai					
	1	2	...	i	..	n
1	X11	X12		X1i		X1n
2						
...						
J	XJ1	XJ2		Xji		Xjn
...						
m	Xm1	Xm2		Xmi		Xmn
Rangų suma, Si						
Vieta						
Rangų sumos vidurkis, S*						
Nuokrypis nuo rangų sumos vidurkio ΔSi						
Nuokrypio kvadratas ΔSi^2						
Nuokrypio kvadratų suma S						
Kendalo W						

Duomenų apdorojimui ir analizei atlikti bus naudojama matematiniai–statistiniai metodai ir duomenų analizės paketas SPSS 17.0 bei programinį paketą Microsoft Excel.

Ekspertai analizuojami kiekvienos grupės veiksniai, įvertina kiekvieno veiksnio reikšmę 1-5 skalėje. Gauti rezultatai surašomi į rangavimo lentelę (9 lentelė).

Ekspertinio vertinimo metu gautų rangavimo rodiklių apskaičiuojamas pagal formules:

$$S_i = \sum_{j=1}^m X_{ij} \quad (2.1)$$

Kuo dydis S_i mažesnis, tuo veiksnys yra svarbesnis.

$$S^* = \sum_i S_i / n \quad (2.2)$$

Kur: S_i –rangų suma; n - veiksnių grupių skaičius.

$$\Delta S_i = S_i - S^* \quad (2.3)$$

Kur: ΔS_i - nuokrypio nuo rangų sumos vidurkio

$$S = \sum_{i=1}^n \Delta S_i^2 \quad (2.4)$$

Kur: ΔS_i -osios veiksnių grupės nuokrypio kvadratas (Boguslauskas, 1999).

Kendal'o W konkordancijos koeficientą skaičiuosime programinio paketo SPSS 17.0 pagalba.

Klausimyno sudarymo procedūra

Anketa buvo sudaryta remiantis (Rondomanskaitės, 2004; Bruneckienės, 2008; Sinkienės, 2008) disertacijomis.

Anketoje kiekvieno miesto turizmo konkurencingumo veiksnio svarba matuojama vieno indikatoriaus pagalba (single-item measure), naudojant Likerto² skalės tipo atsakymų formatą, kur atsakymų reikšmės išdėstytos požymio mažėjimo tvarka: *l. svarbu-1, svarbu-2, neturiu nuomonės-3, nesvarbu-4, v.nesvarbu-5* arba *l. gerai-1, gerai-2, neturiu nuomonės-3, blogai-4, l. blogai-5*. vidutinio taško reikšmė „neturiu nuomonės“ pasirinkta vietoje tradicinės neutralaus vertinimo reikšmės todėl, kad ji šioje situacijoje iš esmės sutampa su tipine neutralaus vertinimo skalės viduriniame taške.

Klausimyne naudojami uždaro tipo klausimai, kurių turinys seka iš mokslinės literatūros analizės. Anketa sudaryta parengtu miesto turizmo konkurencingumo lemiančių veiksnių modeliu

² Likerto skalė - tai matavimo instrumentas, padedantis nustatyti, koku laipsniu respondentas sutinka ar nesutinka su skalėje pateiktais teigiamais ar neigiamais objekto ar reiškinių rodiklių vertinimais

(10 pav.). Suformuluotos veiksmų grupės, remiantis PEST išorinės aplinkos analizės metodu, papildytu ekologinių veiksmų grupe. Aiškumo dėlei, su miesto vidaus procesais susijusių veiksmų grupė atskirta nuo išorinių miesto turizmo konkurencingumo veiksmų grupės (10 pav.).

9 lentelė. Kendalo konkordancijos koeficientas (Kendalo W) ir Cronbach alfa kiekvienai veiksmų grupei

Veiksniai	N	Kendalo W	Cronbach alfa
5. Išoriniai politinės aplinkos veiksniai	53	,355	,664
6. Išoriniai ekonominės aplinkos veiksniai	53	,386	,391
7. Išoriniai socialinės aplinkos veiksniai	53	,316	,949
8. Išoriniai technologinės aplinkos veiksniai	53	,669	,765
9. Išoriniai ekologinės aplinkos veiksniai	53	,591	,801
10. Vidiniai ekonominės aplinkos veiksniai	53	,398	,379
11. Vidiniai strateginiai aplinkos veiksniai	53	,531	,696
12. Vidiniai fiziniai aplinkos veiksniai	53	,625	,679
13. Vidiniai žmogiškieji veiksniai	53	,818	,788
14. Bendri veiksniai didinantys miesto turizmo konkurencingumą	53	,641	,641

Ekspertams pateiktos anketos patikimumui buvo apskaičiuotas Cronbach alfa koeficientas, kurio reikšmė (0,840 balo) rodo sudarytos anketos patikimumą. Ekspertų nuomonės vieningumas išreiškiamas Kendalo konkordancijos koeficientu, kuris esamu atveju yra lygus 0,62 balo, o atskiruose veiksmų grupėse svyruoja nuo 0,316 iki 0,818. Ekspertinio vertinimo rezultatai pateikti 3 priede.

Kendalo konkordancijos koeficientas (kitais dar vadinamas Kendalo W) kiekvienai veiksmų grupei atskleidžia (9 lentelė), kad vidutinis ekspertų sutikimas yra silpnas (0,62 balo), tačiau statistiškai reikšmingai skiriasi nuo nulio ($p < 0,001$) skiriasi nuo nulio.

Išorinių miesto veiksmų grupė:

- Politinių – teisinių veiksmų grupė (Turistų saugumo užtikrinimas: transportavimo saugumas, nusikalstamumo prevencija, medicininių paslaugų patikimumas, politinis stabilumas mieste; palankus teisinis turizmo aplinkos formavimas).
- Ekonominių veiksmų grupė (Bendros infrastruktūros vystymas; valstybės bei ES parama plėtrai; palanki turizmo mokesčių sistema).
- Socialinių veiksmų grupė (Druskininkų miesto gyventojų pajamų lygis; Palanki Druskininkų miesto gyventojų demografinė situacija; Druskininkų miesto gyventojų palanki nuostata turistų atžvilgiu).

- Technologinių veiksnių grupė (Technologijų ir inovacijų vystymas turizmo pramonėje; informacinių-komunikacinių technologijų vystymasis mieste; vietinės turizmo informacijos sistemos vystymas).
- Ekologinių veiksnių grupė (Aplinkosaugos reikalavimų laikymasis turizmo versle; ekologinio turizmo skatinimas mieste; aplinkosaugos programų vystymas Druskininkų mieste).

Vidinių miesto veiksnių grupė:

- Ekonominiai veiksniai (Palanki vietinė mokesčių sistema; aukštos pridėtinės vertės kūrimas; Greita orientacija į tikslinės rinkos paklausos pokyčius; miesto turizmo paslaugų žinomumas šalies mastu; turizmo infrastruktūros tinkamumas turizmo plėtrai; kapitalo investicijos į turizmo šaką; savivaldybės, privačios, ES).
- Strateginių veiksnių grupė (Savivaldybės gebėjimas pritraukti finansinius išteklius investicijoms į turizmo plėtrą; miesto turizmo plėtros strategija; turizmo įmonių organizuojamų paslaugų kokybė; Druskininkų kaip kelionės tikslo įvaizdis).
- Fizinių veiksnių grupė (Miesto turizmo infrastruktūros tinkamumas; miesto geografinė padėtis; miesto turizmo išteklių patrauklumas ir įvairovė; turizmo infrastruktūros tinkamumas turizmo plėtrai).
- Žmogiškųjų veiksnių grupė (Darbo jėgos užimtumas; darbo jėgos užmokesčio dydis; mokymosi galimybės Druskininkų mieste).

3. REZULTATAI IR APTARIMAS

Siekiant išanalizuoti Druskininkų miesto turizmo konkurencingumą lemiančius veiksniai, šis skyrius skirstomas į vidinius konkurencingumą lemiančius veiksniai, išorinius konkurencingumą lemiančius veiksniai ir konkurencingumą lemiančių veiksnių sąsajas.

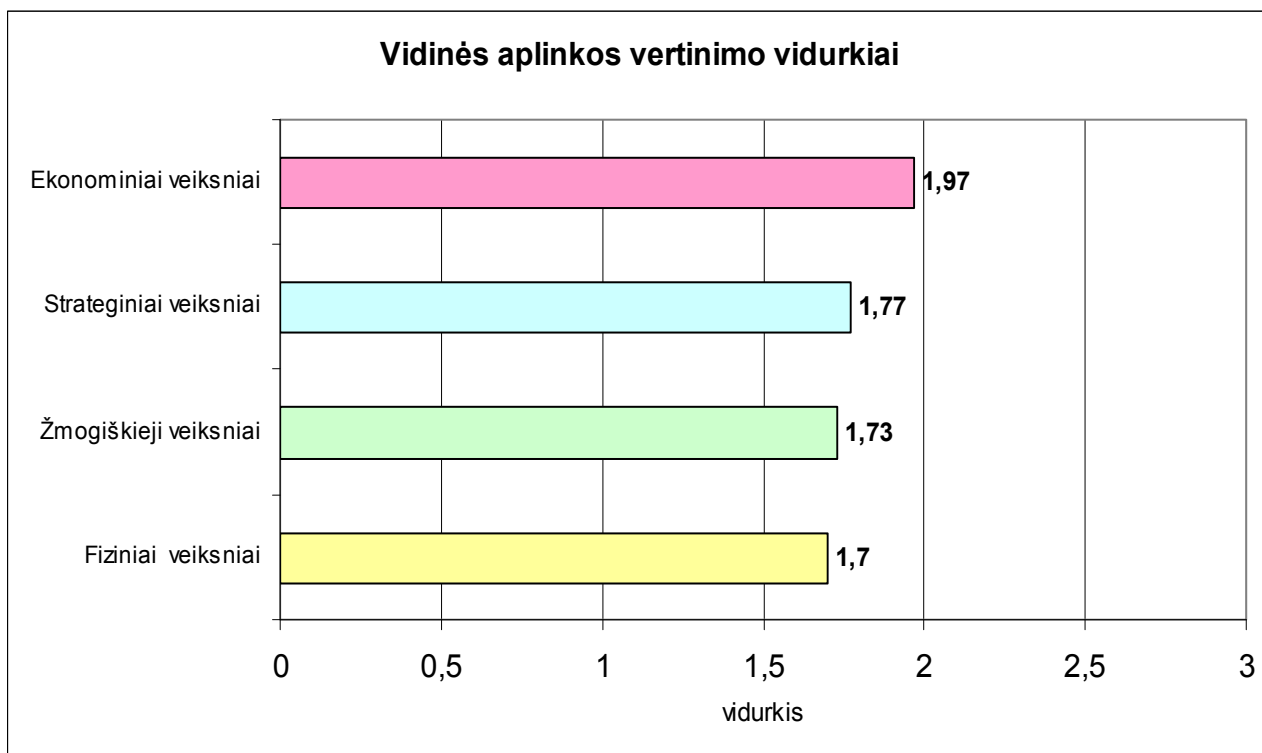
3.1 Vidiniai konkurencingumą lemiantys veiksniai

Apdorojus duomenis su programiniu paketu SPSS 17.0 pastebėta, jog ekspertai, mano kad vidiniai veiksniai daro didesnę įtaką Druskininkų miesto turizmo konkurencingumui (10 lentelė).

10 lentelė. Ekspertų vidinės aplinkos vertinimų vidurkiai

Veiksniai	N	Vidurkis	St. Nuokrypis
11.4 Druskininkų kaip kelionės tikslo įvaizdis	15	1,47	,516
12.4 Turizmo infrastruktūros tinkamumas turizmo plėtrai	15	1,67	,488
11.2 Miesto turizmo plėtros strategija	15	1,67	,617
12.2 Miesto geografinė padėtis	15	1,67	,816
13.3 Mokymosi galimybės Druskininkų mieste	15	1,67	,816
12.1 Miesto turizmo infrastruktūros tinkamumas	15	1,73	,799
13.1 Darbo jėgos užimtumas	15	1,73	,799
10.6.3 ES	15	1,73	,799
12.3 Miesto turizmo išteklių patrauklumas ir įvairovė	15	1,73	,961
10.3 Greita orientacija į tikslinės rinkos paklausos pokyčius	15	1,80	,561
10.4 Miesto turizmo paslaugų žinomumas šalies mastu	15	1,80	,561
11.3 Turizmo įmonių organizuojamų paslaugų kokybė	15	1,80	,414
13.2 Darbo jėgos užmokesčio dydis	15	1,80	,862
10.5 Turizmo infrastruktūros tinkamumas turizmo plėtrai	15	1,93	,799
10.6.1 Savivaldybės	15	2,00	,655
10.6.2 Privačios	15	2,00	,655
10.2 Aukštos pridėtinės vertės kūrimas	15	2,07	,458
11.1 Savivaldybės gebėjimas pritraukti finansinius išteklius investicijoms į turizmo plėtrą	15	2,13	,915
10.1 Palanki vietinė mokesčių sistema	15	2,40	,632

Taip pat atkreipiamas dėmesys, kad standartinis nuokrypis yra linkęs didėti, didėjant vertinimų vidurkiams, t. y, kuo mažiau svarbi grupė, tuo didesnė sklaida (galima interpretuoti kaip ekspertų vertinimo įvairovę arba nesutarimą), vidinėje aplinkoje standartinių nuokrypių sklaida yra nuo 0,414 iki 0,961. Ekspertų manymu svarbiausi yra fiziniai ir žmogiškieji veiksniai, tačiau vertinant pagal nuomonių išsiskyrimą vienodai svarbūs yra ir strateginiai bei ekonominiai veiksniai (11 pav.). Darant išsamesnę veiksnių vidurkių apžvalgą, galime teigti:



11 pav. Ekspertų vidinės aplinkos vertinimų vidurkiai

- Ekonominių veiksnių grupėje didžiausia svarba suteikiama vienodai dviems veiksniams, tai greitai orientacijai į tikslinės rinkos paklausos pokyčius (10.3 teiginys) ir miesto turizmo paslaugų žinomumui šalies mastu (10.4 teiginys).
- Strateginių veiksnių grupėje svarbiausia yra Druskininkų kaip kelionės tikslo įvaizdis (11.4 teiginys)
- Tarp fizinių veiksnių – vienodai svarbiais ekspertai išskyrė miesto geografinę padėtį (12.2 teiginys) ir turizmo infrastruktūros tinkamumą turizmo plėtrai (12.4 teiginys).
- Žmogiškųjų veiksnių sektoriuje didžiausia svarba suteikiama mokymosi galimybėms Druskininkų mieste (13.3 teiginys), nuo šio įvertinimo statistiškai reikšmingai nesiskiria darbo jėgos užimtumo veiksnio vidurkis (13.1 teiginys).

Galime teigti, jog vidiniai Druskininkų miesto turizmo konkurencingumą lemiantys veiksniai patenka į svarbių (t. y. kurių vidurkis yra tarp 1,5 ir 2,5 balo) veiksnių grupę. Verta pastebėti, kad tokius veiksnius kaip: palanki vietinė mokesčių sistema (10.1 teiginys) ir savivaldybės gebėjimas pritraukti finansinius išteklius investicijom į turizmo plėtrą (11.1 teiginys) ekspertai pažymi kaip mažiausiai svarbius vidinėje aplinkoje.

11 lentelė. Ekspertinio vertinimo vidinės miesto turizmo konkurencingumo veiksnių skaitinių duomenų charakteristikos

Skaitinė charakteristika	Moda	Max. Požymi o įvertini mas	Min. Požymi o įvertini mas	Vidutin is standar tinis nuokry pis	Požymio paminėjimo dažnis proc.				
					1	2	3	4	5
Veiksniai									
VIDINIAI MIESTO TURIZMO KONKURENCINGUMO VEIKSNIAI									
Palanki vietinė mokesčių sistema	3	3	1	0,37	6	47	47		
Aukštos pridėtinės vertės kūrimas	2	3	1	0,20	7	80	13		
Greita orientacija į tikslinės rinkos paklausos pokyčius	2	3	1	0,29	27	67	6		
Miesto turizmo paslaugų žinomumas šalies mastu	2	3	1	0,29	27	67	6		
Turizmo infrastruktūros tinkamumas turizmo plėtrai	2	3	1	0,60	33	40	27		
Kapitalo investicijos į turizmo šaką: Savivaldybės	2	3	1	0,40	20	60	20		
Privačios	2	3	1	0,40	20	60	20		
ES	1	3	1	0,60	47	33	20		
Savivaldybės gebėjimas pritraukti finansinius išteklius investicijoms į turizmo plėtrą	2	4	1	0,78	20	60	7	13	
Miesto turizmo plėtros strategija	2	3	1	0,33	33	60	7		
Turizmo įmonių organizuojamų paslaugų kokybė	2	2	1	0,16	20	80			
Druskininkų kaip kelionės tikslo įvaizdis	1	2	1	0,25	53	47			
Miesto turizmo infrastruktūros tinkamumas	2	4	1	0,60	40	53		7	
Miesto geografinė padėtis	1	4	1	0,62	47	47		6	
Miesto turizmo išteklių patrauklumas ir įvairovė	1	4	1	0,82	53	27	13	7	
Turizmo infrastruktūros tinkamumas turizmo plėtrai	2	2	1	0,22	33	67			
Darbo jėgos užimtumas	2	4	1	0,60	40	53		7	
Darbo jėgos užmokesčio dydis	1	3	1	0,69	46	27	27		
Mokymosi galimybės Druskininkų mieste	1	4	1	0,62	47	47		6	

Vertinant vidinės miesto turizmo konkurencingumo požymių reikšmes pastebime, jog ekspertų nuomonės variacija yra maža t. y. kinta nuo minimalios (1) iki neutralios (3) reikšmės.

Vidutinis kvadratinis nuokrypis, parodantis, kiek vidutiniškai požymio reikšmės nutolusios nuo vidurkio, svyruoja nuo 0,16 iki 0,82 (11 lentelė).

Požymio paminėjimo dažnis parodo teiginius kuriuose ekspertai laikėsi vieningos nuomonės, o kuriose nuomonės pasiskirstė nevienodai. Galime daryti išvadą, jog vidinėje aplinkoje ekspertai sutartinai teigiamai vertino daugelį veiksnių (darbo jėgos užimtumas, mokymosi galimybės Druskininkų mieste, turizmo infrastruktūros tinkamumas turizmo plėtrai, Druskininkų kaip kelionės tikslo įvaizdis, turizmo įmonių organizuojamų paslaugų kokybė), tuo tarpu išorinėje aplinkoje, jų nuomonė nebuvo tokia vieninga, kaip vidinėje aplinkoje.

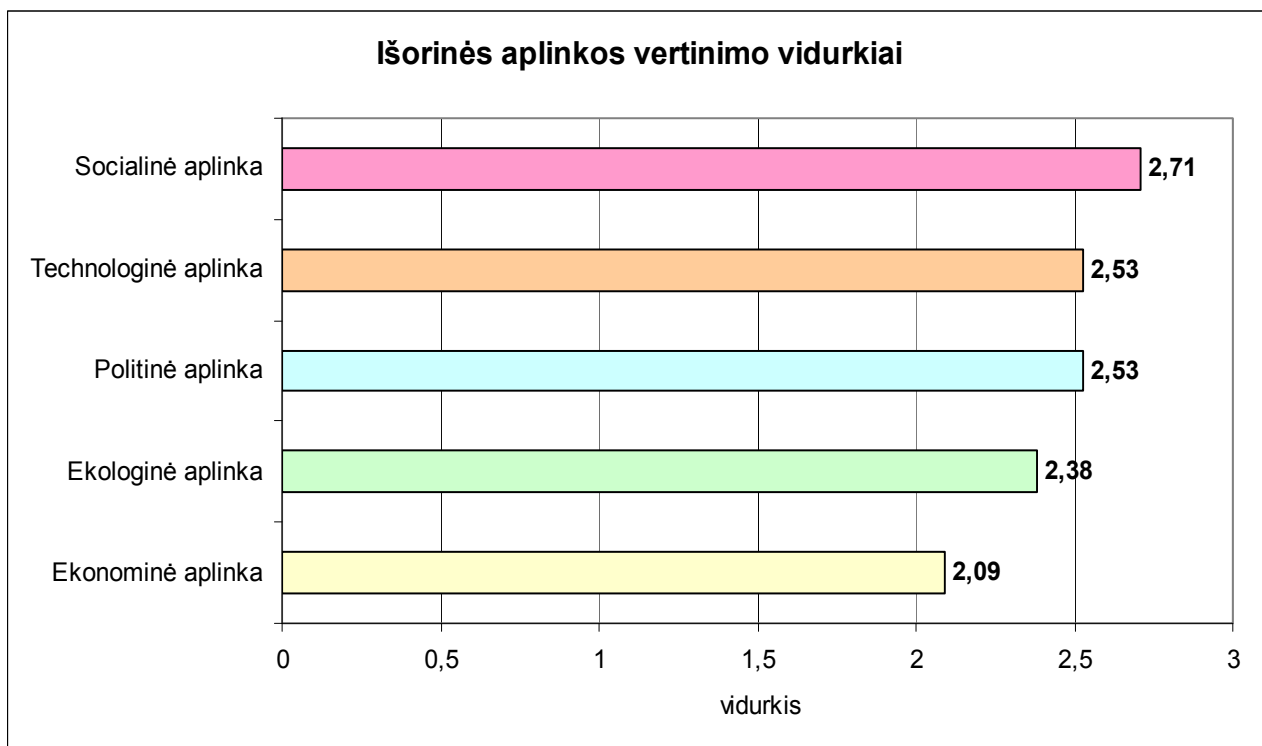
3.2. Išoriniai konkurencingumą lemiantys veiksniai

Analizuojant išorinių Druskininkų miesto turizmo konkurencingumą lemiančių veiksnių grupę, pastebėta, jog šioje aplinkoje standartinių nuokrypių sklaida yra labai didelė nuo 0,516 iki 1,302, tai rodo, jog ekspertai atskirus veiksnius vertino nevienodai (12 lentelė), o vertinant palankų teisinės turizmo aplinkos formavimo veiksnį (5.3 teiginys) nuomonės stipriai išsiskyrė (12 pav.).

12 lentelė. Ekspertų išorinės aplinkos vertinimų vidurkiai

Veiksniai	N	Vidurkis	St. Nuokrypis
7.3 Druskininkų miesto gyventojų palanki nuostata turistų atžvilgiu	15	1,87	,516
6.1 Bendros infrastruktūros vystymas	15	1,87	,743
9.3 Aplinkosaugos programų vystymas Druskininkų mieste	15	1,93	,704
5.2 Politinis stabilumas mieste	15	2,00	,926
6.2 Valstybės bei ES parama plėtrai	15	2,00	,926
8.3 Vietinės turizmo informacijos sistemos vystymas	15	2,13	,915
5.1.2 Nusikalstamumo prevencija	15	2,40	,828
6.3 Palanki turizmo mokesčių sistema	15	2,40	,828
7.2 Palanki Druskininkų miesto gyventojų demografinė situacija	15	2,53	,915
9.1 Aplinkosaugos reikalavimų laikymasis turizmo versle	15	2,53	,834
5.3 Palankus teisinis turizmo aplinkos formavimas	15	2,53	1,302
8.2 Informacinių-komunikacinių technologijų vystymasis mieste	15	2,67	,900
9.2 Ekologinio turizmo skatinimas mieste	15	2,67	,976
5.1.3 Medicininių paslaugų patikimumas	15	2,73	,961
8.1 Technologijų ir inovacijų vystymas turizmo pramonėje	15	2,80	,941
5.1.1 transportavimo saugumas	15	3,00	,926
7.1 Druskininkų miesto gyventojų pajamų lygis	15	3,73	,884

- Tarp politinės aplinkos veiksnių pagal svarbą išskiriamas politinis stabilumas mieste (5.2. teiginys), tai reiškia, jog respondentai miesto turizmo konkurencingumą neatsiejamai laiko priklausomu nuo politinio stabilumo mieste.
- Ekonominėje veiksnių grupėje svarbiausias yra bendros infrastruktūros vystymas (6.1 teiginys), taip pat didelę įtaką darančiu veiksnių ekspertai išskyrė valstybės bei ES paramą plėtrai (6.2 teiginys).
- Socialinių veiksnių grupėje svarbiausias veiksnys – Druskininkų miesto gyventojų palanki nuostata turistų atžvilgiu (7.3 teiginys).
- Technologinių veiksnių grupėje svarbiausiais buvo pažymėti vietinės turizmo informacijos sistemos vystymas (8.3 teiginys).
- Ekologinių veiksnių grupėje svarbiausia yra aplinkosaugos programų vystymas Druskininkų mieste (9.3 teiginys).



12 pav. Ekspertų išorinės aplinkos vertinimų vidurkiai

Galime daryti išvadą, jog išorinė Druskininkų miesto turizmo konkurencingumo aplinka yra ne ką mažiau svarbi didinant bendrą miesto turizmo konkurencingumą, nes ir šioje aplinkoje esantys veiksniai, toki kaip:

- Bendros infrastruktūros vystymas mieste (6.1 teiginys);
- Druskininkų miesto gyventojų palanki nuostata turistų atžvilgiu (7.3 teiginys);
- Aplinkosaugos programų vystymas Druskininkų mieste (9.3 teiginys);
- Politinis stabilumas mieste (5.2 teiginys).

Patenka į svarbių (t. y. kurių vidurkis yra tarp 1,5 ir 2,5 balo) veiksnių grupę. Verta pastebėti, kad tokius veiksnius kaip: Druskininkų miesto gyventojų pajamų lygis (7.1 teiginys), turistų transportavimo saugumas (5.1.1. teiginys) bei technologijų ir inovacijų vystymas turizmo pramonėje (8.1 teiginys) ekspertai pažymi kaip mažiausiai svarbius išorinėje aplinkoje.

Tyrimo metu apskaičiuotos skaitinės ekspertinio tyrimo rezultatų charakteristikos, leidžia palyginti gautus rezultatus (3 priedas). Lentelėse apskaičiuoti duomenys leidžia mums sudaryti ekspertinio vertinimo išorinės ir vidinės miesto turizmo konkurencingumo veiksnių skaitinių duomenų charakteristikas (13 lentelė).

Ekspertinio vertinimo požymių reikšmės, atitinkančios maksimalų (1) ir minimalų (5) kiekvieno veiksnio vertinimą, rodo ekspertų nuomonės variaciją, vertinant turizmo pramonės konkurencingumą didinančių veiksnių raišką atskirose determinantų grupėse. Vertinant išorinės

miesto turizmo konkurencingumo požymių reikšmės pastebime, jog ekspertų nuomonės variacija yra gana didelė t. y. kinta nuo minimalios (1) iki maksimalios (5) reikšmės.

13 lentelė. Ekspertinio vertinimo išorinės miesto turizmo konkurencingumo veiksnių skaitinių duomenų charakteristikos

Skaitinė charakteristika Veiksniai	Moda	Max. Požymi o įvertini mas	Min. Požymi o įvertini mas	Vidutin is standar tinis nuokry pis	Požymio paminėjimo dažnis proc.				
					1	2	3	4	5
IŠORINIAI MIESTO TURIZMO KONKURENCINGUMO VEIKSNIAI									
Turistų saugumo užtikrinimas:									
Transportavimo saugumas	4	4	2	0,62		40	20	40	
Nusikalstamumo prevencija	2	4	2	0,73		80		20	
Medicininį paslaugų patikimumas	2	4	2	0,86		60	7	33	
Politisinis stabilumas mieste	2	4	1	0,80	33	40	20	7	
Palankus teisinis turizmo aplinkos formavimas	4	4	1	0,58	27	33		40	
Bendros infrastruktūros vystymas	2	4	1	0,52	27	67		6	
Valstybės bei ES parama plėtrai	2	4	1	0,80	27	60		13	
Palanki turizmo mokesčių sistema	2	4	1	0,64	7	60	20	13	
Druskininkų miesto gyventojų pajamų lygis	4	5	2	0,79		14	13	60	13
Palanki Druskininkų miesto gyventojų demografinė situacija	2	4	1	0,78	7	53	20	20	
Druskininkų miesto gyventojų palanki nuostata turistų atžvilgiu	2	3	1	0,25	20	73	7		
Technologijų ir inovacijų vystymas turizmo pramonėje	2	4	2	0,83		54	13	33	
Informacinių-komunikacinių technologijų vystymasis mieste	2	4	1	0,76	7	40	33	20	
Vietinės turizmo informacijos sistemos vystymas	2	4	1	0,78	20	60	7	13	
Aplinkosaugos reikalavimų laikymasis turizmo versle	2	4	2	0,65		67	13	20	
Ekologinio turizmo skatinimas mieste	2	4	2	0,89		67		33	
Aplinkosaugos programų vystymas Druskininkų mieste	2	3	1	0,46	27	53	20		

Vidutinis kvadratinis nuokrypis, parodantis, kiek vidutiniškai požymio reikšmės nutolusios nuo vidurkio, svyruoja nuo 0,25 iki 0,89 (13 lentelė).

Požymio paminėjimo dažnio pasiskirstymas procentais parodo, jog ekspertai vertindami atskirus Druskininkų miesto konkurencingumą lemiančius veiksniai, neturėjo bendros nuomonės, statistiškai stiprus sutarimas matosi tik viename teiginyje t.y. labai svarbu užtikrinti turistų saugumą ir mažinti nusikalstamą prevenciją.

3.3 Konkurencingumą lemiančių veiksnių sąsaja

Norint nustatyti bendrai Druskininkų miesto turizmo konkurencingumą lemiančius veiksnius, atlikome vidurkių palyginamąją analizę (4 priedas 13 pav.).

Reiškiniai pagal anketinę apklausą buvo sunumeruoti, todėl analizėje siekiant aiškumo naudosime jų anketinės apklausos numeraciją:

5. Politinė aplinka

5.1.1 transportavimo saugumas

5.1.2 Nusikalstamumo prevencija

5.1.3 Medicininių paslaugų patikimumas

5.2 Politinis stabilumas mieste

5.3 Palankus teisinis turizmo aplinkos formavimas

6. Ekonominė aplinka

6.1 Bendros infrastruktūros vystymas

6.2 Valstybės bei ES parama plėtrai

6.3 Palanki turizmo mokesčių sistema

7. Socialinė aplinka

7.1 Druskininkų miesto gyventojų pajamų lygis

7.2 Palanki Druskininkų miesto gyventojų demografinė situacija

7.3 Druskininkų miesto gyventojų palanki nuostata turistų atžvilgiu

8. Technologinė aplinka

8.1 Technologijų ir inovacijų vystymas turizmo pramonėje

8.2 Informacinių-komunikacinių technologijų vystymasis mieste

8.3 Vietinės turizmo informacijos sistemos vystymas

9. Ekologinė aplinka

9.1 Aplinkosaugos reikalavimų laikymasis turizmo versle

9.2 Ekologinio turizmo skatinimas mieste

9.3 Aplinkosaugos programų vystymas Druskininkų mieste

10. Ekonominiai veiksniai

10.1 Palanki vietinė mokesčių sistema

10.2 Aukštos pridėtinės vertės kūrimas

10.3 Greita orientacija į tikslinės rinkos paklausos pokyčius

10.4 Miesto turizmo paslaugų žinomumas šalies mastu

10.5 Turizmo infrastruktūros tinkamumas turizmo plėtrai

10.6.1 Savivaldybės

10.6.2 Privačios

10.6.3 ES

11. Strateginiai veiksniai

11.1 Savivaldybės gebėjimas pritraukti finansinius išteklius investicijoms į turizmo plėtrą

11.2 Miesto turizmo plėtros strategija

11.3 Turizmo įmonių organizuojamų paslaugų kokybė

11.4 Druskininkų kaip kelionės tikslo įvaizdis

12. Fiziniai veiksniai

12.1 Miesto turizmo infrastruktūros tinkamumas

12.2 Miesto geografinė padėtis

12.3 Miesto turizmo išteklių patrauklumas ir įvairovė

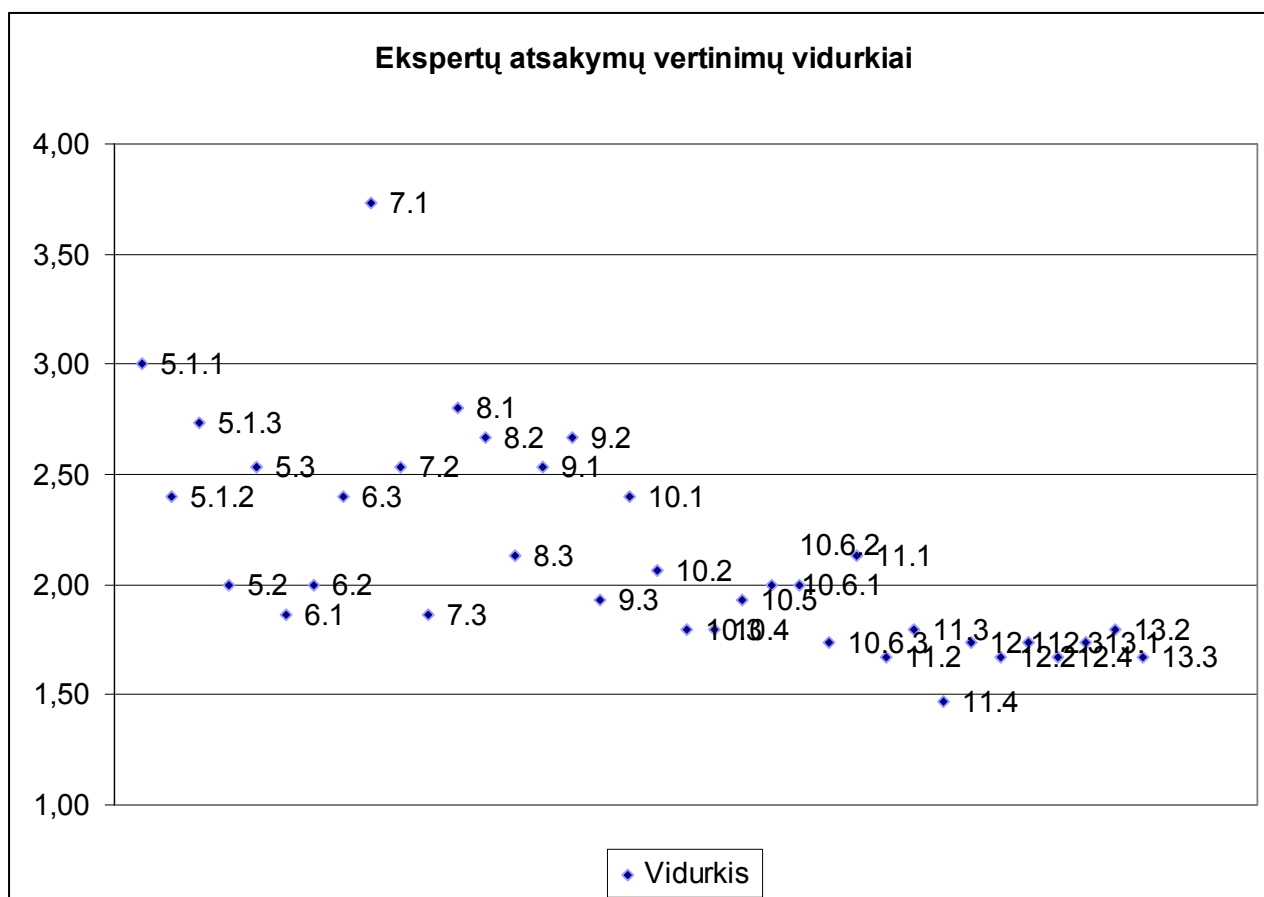
12.4 Turizmo infrastruktūros tinkamumas turizmo plėtrai

13. Žmogiškieji veiksniai

13.1 Darbo jėgos užimtumas

13.2 Darbo jėgos užmokesčio dydis

13.3 Mokymosi galimybės Druskininkų mieste



14 pav. Ekspertų atsakymų vertinimų vidurkių pasiskirstymas.

Iš 4 priedo 13 paveikslo matyti, jog vertinant atskirus veiksnius ekspertai daugelį veiksnių pažymėjo kaip labai svarbius didinant Druskininkų miesto turizmo konkurencingumą, ir tik keletas veiksnių (7.1 ;8.1; 8.2; 5.1.3; 5.1.1; 9.2; 8,2), buvo pažymėti kaip mažai turintys reikšmės Druskininkų miesto turizmo konkurencingumui.

Reikėtų pažymėti, kad bendras vidurkių palyginimas (5 priedas 14 lentelė), tik patvirtina teiginį, jog tiek išoriniai tiek vidiniai veiksniai yra neatsiejami didinant Druskininkų miesto turizmo konkurencingumą. Žiūrint į 14 paveikslą matome jog dauguma veiksnių yra išsidėstę vidurinės lentelės dalyje pradedant 11.2, 12.2, 12.4, 13,3 teiginiais ir baigiant 5.1.2, 6.3, 10.1 teiginiais. Mažiausiais svarbus ekspertų manymu yra 7.1 teiginys.

Remiantis pateikta rezultatų analize (5 priedas 14 lentelė) patiksliname mūsų pateiktą (10 pav.) miesto turizmo konkurencingumo modelį ir sunumeravome gautus rezultatus pagal svarbą, išorinėje ir vidinėje aplinkoje. Veiksnius išdėstėme laikrodžio rodyklės kryptimi pagal svarbą, o tam tikros veiksnių grupės reikšmė miesto turizmo konkurencingumo didinimui išrangavome pagal svarbą (6 priedas 15 pav.).

Atsakant į darbo pradžioje iškeltą hipotezę, lyginome vidinę ir išorinę aplinkas skaičiuodami dviejų nepriklausomų imčių Wilcoxon testą. Kadangi gauta $p=0.068$ viršija nustatytą reikšmingumo lygmenį (0,05), šios hipotezės atmesti negalima ir darome išvadą, kad Druskininkų miesto turizmo konkurencingumui didesnę poveikį turi vidiniai miesto turizmo konkurencingumo veiksniai, negu išoriniai.

IŠVADOS

1. Palyginus liberalizmo ir intervencionizmo požiūrius į valstybės vaidmenį užtikrinant verslo konkurencingumą, galime daryti išvadą, jog liberalai pasisako prieš valstybės kišimąsi į rinkos reguliavimą, tuo tarpu intervencionistai teigia, kad valstybė turi reguliuoti daugybę ūkio ir rinkos procesų, nes laisvomis sąlygomis rinka neišgyvens. Tačiau nors abu požiūriai iš esmės skiriasi, jų atstovai sutaria, jog konkurencija yra būtina, siekiant efektyvaus išteklių panaudojimo.

2. Mokslininkai neturi vieningos miesto konkurencingumo koncepcijos. Konkurencingumas yra daugialypė, santykinė ir nuo analizės tikslo priklausanti koncepcija, o pats konkurencingumas turi būti analizuojamas remiantis veiksniais. Išskirti pagrindiniai miesto turizmo konkurencingumą lemiantys veiksniai: politinės aplinkos veiksniai, ekonominės aplinkos veiksniai, socialinės aplinkos veiksniai, technologinės aplinkos veiksniai, ekologinės aplinkos veiksniai, fiziniai veiksniai, žmogiškieji veiksniai, ekonominiai veiksniai, strateginiai veiksniai.

3. Atsižvelgiant į skirtingų autorių literatūroje pateiktą šalies, miesto konkurencingumo ir turizmo pramonės konkurencingumo modelių specifiką, buvo parengtas miesto turizmo konkurencingumo modelis, kuriame savo ruožtu miesto turizmo konkurencingumą lemiantys veiksniai suskirstyti į dvi pagrindines grupes: 1) išorinės aplinkos veiksniai; 2) vidinės aplinkos veiksniai.

4. Visi išskirti miesto turizmo konkurencingumo vertinimo modelio veiksniai atskirai yra aktualūs ir reikšmingi, tačiau remiantis ekspertų Druskininkų miesto turizmo konkurencingumą lemiančių veiksnių vertinimo metu surinktais duomenimis, galime teigti jog didžiausią įtaką miesto turizmo konkurencingumui turi vidinė miesto turizmo konkurencingumo aplinka, o labiausiai įtakojantys veiksniai aplinkoje yra fiziniai.

Darbe iškelta hipotezė pasitvirtino, Druskininkų miesto turizmo konkurencingumui didesnę poveikį turi vidiniai miesto turizmo konkurencingumo veiksniai, negu išoriniai.

PASIŪLYMAI

Siekiant didinti Druskininkų miesto turizmo konkurencingumą, siūlyčiau imtis šių priemonių:

- Pritaikyti Druskininkų miesto infrastruktūrą tolimesnei turizmo plėtrai. Atkreiptinas dėmesys, kad vystant transporto infrastruktūrą svarbus yra prieinamumo prie pagrindinių tarpmiestinių ir tarptautinių kelių didinimas.
- Didinti turizmo šakų įvairovę bei patrauklumą gerinant aptarnavimo kokybę (rūpintis turizmo paslaugų sektoriaus darbuotojų kvalifikacijos kėlimu), greitai reaguojant į pasikeitusius žmogiškuosius poreikius, taip neatsiliekant nuo šiuolaikinių technologijų pritaikymo turizmo pramonėje.
- Skatinti atvykstatą ir vietos turizmą, tinkamai išnaudojant gamtos, kultūros ir istorijos paveldą bei sukuriant palankesnes sąlygas aktyviam poilsiui.

LITERATŪRA

- Bačkaitis, D., Bagdonienė, R., Navickas, V. (2003). Rinkos konkurencinio žemėlapiu sudarymas Lietuvos alaus pramonės pavyzdžiu. *Inžinerinė ekonomika*, Nr. 4 (35).
- Bagdanavičius, J., Stankevičius, P., Lukoševičius, L. (1999). *Ekonomikos terminai ir sąvokos*. Vilnius: VPU leidykla.
- Balovičiūtė, R. (2007). *Ekonominės minties istorija: mokomoji knyga*. Šiauliai: Šiaulių Universiteto leidykla.
- Barkauskas, V., Bačkaitis, D. (2007). Konkurencingumo įtaka šalies ūkiui. *Ekonomika ir vadyba*. Nr. 12.
- Begg, I. (1999). *Cities and Competitiveness*. Urban Studies. Vol. 5–6.
- Begg, I. (2005). *Cities and Competitiveness*. South Bank University.
- Berg, L. van den, Broaun, E., Meer, J. Van der. (1997). *Metropolitan Organizing Capacity*. Aldershot: Avebury.
- Boddy, M., Parkinson, M. (2005). *City Matters: Competitiveness, Cohesion and Urban Governance*. Bristol, Policy Press.
- Boguslauskas, V. (1999). *Ekonometrija*. Technologija: Kaunas.
- Bruneckienė, J. (2008). *Šalies regionų įvertinimas regionų konkurencingumo indeksu*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, ekonomika, 04 S. Kaunas: Technologija.
- Bruneckienė, J., Pukėnas, K. (2008). Regionų konkurencingumą lemiančių veiksnių įtaka bendram konkurencingumui. *Ekonomika ir vadyba*, Nr. 13.
- Budd, L. (1998). *Territorial Competition and Globalisation: Scylla and Charybdis of European Cities*. Urban Studies, 35:(663—685)
- Calleo, D. P. (1982). *The Imperious Economy*. Cambridge: Harvard University Press.
- Cheshire, P. C., Gordon, I. R. (1995). *Territorial Competition in an Integrating Europe*. Aldershot: Avebury.
- Čiegis, R. (2001). *Darnusis vystymasis: ekonominiai aspektai*. Kaunas: ECAT.
- Degutis, A. (1998). *Individualizmas ir visuomeninė tvarka*. Vilnius: Eugrimas.
- Dredge, D. (1998). *Land Use Planning Policy: a Tool for Destination Place Management*. Australian Journal of Hospitality Management, Autumn.
- Esser, K., Hillebrand, W., Messner, D. & Meyer- Stmer, J., (1995). *Systemic Competitiveness*. New Governance Patterns for Industrial Development: London.
- Garelli, S. (2005). *Competitiveness of Nations: The Fundamentals*. IMD World Competitiveness Yearbook 2005.
- Gilpin, R. (1998). *Tarptautinių santykių politinė ekonomija*. Vilnius: Algarvė.

- Gray, J. (1992). *Liberalizmas*. Vilnius: Vilties spaustuvė.
- Hassan, S. S. (2000). *Determinants of Market Competitiveness in an Environmentally*.
- Hopenienė, R., Kamičaitė, A. (2004). Tolydi turizmo plėtra. *Organizacijų vadyba*: Vilnius, Nr. 29.
- Indriūnas, A. V., Siaurukas, J. G. (2006). *Socialinis liberalizmas ir kitos politinės ideologijos*. Vilnius: Firidas.
- Jasinskaitė, S. (2001). *Lietuvos pramonės konkurencingumas*. Vilnius: Mokslo aidai.
- Kingston, M., Martin, R., Tayler, P. (2004). Regional Competitiveness. An Elusive yet Key Concept. *Regional Studies*, Vol. 38.9, (p. 991—999).
- Klimašauskienė, D. (2007). Konkurencijos samprata ekonomikos teorijoje. *Ekonomika*, Nr.79.
- Kostiainen, J. (2002). *Urban Economic Development Policy in the Network Society*. Tampere.
- Kresl, P. (1995). *The determinants or Urban Competitiveness*. London: Sage Publications.
- Krugman, P. (1994). *Competitiveness: A Dangerous Obsession* Foreign Affairs, Nr. 74.
- Krugman, P. (1996). *Making Sence of Competitiveness Debate. Internacional Competitiveness*. Review of Economic Policy, Vol. 12(3)
- Kulesza, W. T. (1998). *Mūsų laikų ideologijos*. Vilnius: Alma litera.
- Labanauskaitė, D. (2007). Miesto patrauklumo turizmui stiprinimas globalioje turizmo rinkoje. *Ekonomika ir vadyba*, Nr. 12.
- Labanauskaitė, D., Jusčius, V. (2001). *Turizmo produkto ekonominė samprata ir turinys*. Tiltai, priedas, Nr. 10. Klaipėda: Klaipėdos Universitetas.
- Lever, W. F., Turok, I. (1999). *Competitive Cities: introduction to the Review*. Urban Studies. Vol. 36, (No. 5—6).
- Lietuvos turizmo statistika 2004*. (2005). Vilnius: Valstybinis turizmo departamentas.
- Mačys, G. (2002). *Kaimo vietovės konkurencingumas ir jo stiprinimo metodai*. Telšiai.
- Maksvytienė, I., Urbonas, J. (2002). Tarptautinio ekonominio konkurencingumo formavimosi bruožai ir stadijos. *Inžinerinė ekonomika*, Nr. 4 (35).
- Malhotra, K., Birks, D. F. (2000). *Marketing research: an applied approach*. Harlow, Financial Times Prentice Hall.
- Martin, R. (2005). *Thinking about Regional Competitiveness: Critical Issues*. Development Agency.
- Matiušaitytė, R., Jasinkas, E. (2004). Konkurencijos ir paramos problema ekonomikoje, praktiniai jos aspektai. *Ekonomika*, Nr.67.

- Merkys, G. (1995). *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys*. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
- Mises, L. (1994). *Liberalizmas*. Kaunas: Lietuvos verslininkų sąjunga.
- Moon, H. C., Perry, N. (1995). *Competitiveness of product, firm, industry, and Nation in a global business*. Competitiveness Review. No. 5
- North, D. C. (2003). *Institucijos jų kaita ir ekonominė veikmė*. Vilnius: Eugrimas.
- Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) (1996), *Industrial Competitiveness*, Paris.
- Paliulytė, R. (1997). *Ekonominės minties istorija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Petraškevičius, V. (2007). *Konkurencijos politika Europos Sąjungoje*. Vilnius: VGTU Technika.
- Petrilovskaja, K., Miškinis, A. (2007). Atvykstamojo turizmo Lietuvoje konkurencingumas Baltijos šalių kontekste. *Ekonomika*, Nr. 79.
- Piliulytė, J. (2007). Miestų konkurencingumo koncepcija ir analizės lygmenys. *Viešojo politika ir administravimas*, Nr. 19.
- Poot, J. (2000). *Reflections on Local and Economy – Wide effects of Territorial Competition*. P. Batteysi, P. Friedrich. Regional Competition: Springer Verlag.
- Porter, M. E. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. New York: The Free Press.
- Porter, M. E. (1998). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. The Free Press.
- Porter, M. E. (2000). *Конкуренция*. Москва:Издательский дом Вильямс.
- Randomanskaitė, A., Banytė, J. (2003). Šalies konkurencingumo koncepcijos esmė ir pagrindinės nuostatos. *Inžinerinė ekonomika*, Nr. 1 (32).
- Reiljau, J., Henrikus, M., Ivanov, A. (2000). *Key issues in defining and analyzing the competitiveness of a country*. Tartu University Press.
- Roberts, B. (1996). *New Forces in the World Economy*. Cambridge, Mass: The MIT Press.
- Randomanskaitė, A. (2004). *Šalies turizmo pramonės konkurencingumas*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, ekonomika, 04 S. Kaunas: Technologija.
- Rugman, A., D'Cruz, J. (1993). *The „Double Diamond Model of International Competitiveness: The Canadian experience*. Management Internacional Review, Vol. 33.
- Schumpeter, J. A. (1998). *Kapitalizmas socializmas ir demokratija*. Vilnius: Mintis.
- Shen, J. (2004). *Urban Competitiveness an Urban Governance in the Globalizing Word*. Asian Geographer. Vol. 23.
- Sheppard, E., Barnes, T. J. (2000). *Competition in Space and between Places. A Companion to Economic Geography*. Oxford: Basil Blackwell.

Simanavičienė, Ž., Šimberlova, I., Bruneckienė, J. (2007). Regionų konkurencingumo vertinimo teoriniai aspektai. *Ekonomika*, Nr. 77.

Sinkeinė, A. (2008). *Miesto konkurencingumo modelis*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas, 03 S. Kaunas: Technologija.

Straipsnis iš elektroninio žurnalo. Cook, P. (2001). Competition and its Regulation: Key Issues. Centre on Regulation and Competition Working Paper Series. No. 2. [žiūrėta 2008 10 02]. Prieiga per internetą: <http://www.competitionregulation.org.uk/publications/working_papers/> .

Straipsnis iš elektroninio žurnalo. Klimašauskienė, D. (2006). Konkurencijos politika: Teorija ir praktikos aktualijos. 2006, rugsėjis [žiūrėta 2008 12 31]. Prieiga per internetą: <[http://www.fmmc.lt/VALA/zurnalas_nr2\(10\)_d.klimasauskiene.htm](http://www.fmmc.lt/VALA/zurnalas_nr2(10)_d.klimasauskiene.htm)>

Straipsnis iš elektroninio žurnalo. Konkurencijos ir autonominė politika. Iš *Laisvoji rinka* [interaktyvus]. 2001, sausis [žiūrėta 2008-12-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.freema.org/Leidinyas/reguliavimas/2001.1.isknygos.phtml>>

Straipsnis iš elektroninio žurnalo. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. ES svarbu rinka, o ne fondai: interviu su Ramūnu Vilpišausku. [žiūrėta 2009 03 15]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrinka.lt/Straipsn/Esfondai.phtml>>

Straipsnis iš elektroninio žurnalo. Mises, L. (2006). Intervencionizmas. Nr. 4. [žiūrėta 2008 12 13]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrinka.lt/leidinyas/index>>.

Straipsnis iš elektroninio žurnalo. Vilpišauskas, R. (1998). Kuo Lietuva užpildys Europos Sąjungos konkurencijos teisės turinį? [žiūrėta 2009 03 15]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrinka.lt/Leidinyas/integracija.es/1998.5.konkurencija.phtml>>.

Straipsnis iš elektroninio žurnalo: Mosca, M. (2005) Competition and Monopoly Power in Vilfredo Pareto and Enrico Barone. [žiūrėta 2008 11 01] Prieiga per internetą: <http://www.dse.unibo.it/mosca/Tacomatradingl.pdf>

Strawarska, R. (2001). *Wybrane efekty czlonkostwa Polski w Unii europejskiej w perspektywie makro- i mikroekonomicznej*. Studia Europejskie. Nr. 2. *Sustainable Tourism Industry*. Journal on Tourism Resarch, February.

Tatham, A. (1999). *Europos sąjungos teisė*. Vilnius: Eugrimas.

Titarenko, V. (2007). *Verslo sąlygos ir jų gerinimas Lietuvoje*. Vilnius.

Valevičius, V. (2004). *Liberalizmas ir demokratija*. Klaipėda: R. Petkevičiaus įmonė.

Vilpišauskas, R. (2004). Tarptautinis konkurencingumas ir Lietuvos eksporto politika. *Pinigų studijos*, Nr. 1.

Wagner, R. (2001). *Competition as a Rivalrous Process: Attilo da Empoli ant the Years of High Theory that Might Have Been*. Journal of Economic Studies, Vol. 28.

Wahab, S. (2001). *Tourism in the Age of Globalisation*. London: Routledge.

Webster, D., Muller, L. (2000). *Urban Competitiveness Assessment in Developing Country Urban Regions*. Washington: The World Bank.

Žalys, L., Žalienė, I., Iždonaitytė, I. (2006). *Lietuvos kaimo turizmo charakteristika ir plėtros politika*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. Šiauliai.

PRIEDAI

1 priedas



GERB. EKSPERTE

LKKA Turizmo ir sporto vadybos magistrantas Edmundas Valys atlieka tyrimą „Druskininkų miesto turizmo konkurencingumas“. Atsakydami į anketos klausimus Jūs padėsite įvertinti Druskininkų miesto turizmo konkurencingumą lemiančius veiksniai. Nuoširdūs jūsų atsakymai padės atlikti išsamų tyrimą ir pasiekti gerų rezultatų. Konfidencialumą garantuojame.

Užpildytas anketas prašytume atsiųsti el.adresu e.valys@yahoo.co.uk arba faksu 837 363172

Iš anksto dėkoju už bendradarbiavimą.

I Bendra informacija apie ekspertą

1. Jūs atstovaujate _____
2. Jūsų patirtis dirbant strateginio planavimo regionų plėtros, bendro teritorijų socialinio – ekonominio vystymosi srityse:
 - a) Iki 1 metų ☐
 - b) Nuo 1 iki 3 metų ☐
 - c) Nuo 3 iki 5 metų ☐
 - d) Nuo 5 iki 10 metų ☐
 - e) Daugiau nei 10 metų ☐

II Informacija apie nagrinėjamą miesto turizmo konkurencingumo aktualumą

3. Ar pritariate teiginiui, kad miesto konkurencingumo problematika yra mažai ištirtinėta ir jos nagrinėjimas yra aktualus Lietuvoje?
 - a) Taip ☐
 - b) Ne ☐
 - c) Iš dalies, nes _____ ☐
4. Ar pritariate teiginiui, kad nuo miestų konkurencingumo, tiesiogiai priklauso regionų ir šalies ekonomika?
 - d) Taip ☐
 - e) Ne ☐
 - f) Iš dalies, nes _____ ☐

III Informacija apie miesto konkurencingumą lemiančius veiksniai

5. Įvertinkite politinės aplinkos veiksnių raišką miesto turizmo pramonės kontekste:

	Pakankamas,-os		Nepakankamas,-os		
Turistų saugumo užtikrinimas					
Transportavimo saugumas	1	2	3	4	5
Nusikalstamumo prevencija	1	2	3	4	5
Medicininis paslaugų patikimumas	1	2	3	4	5
Politinis stabilumas mieste	1	2	3	4	5
Palankus teisinis turizmo aplinkos formavimas	1	2	3	4	5

6. Įvertinkite šių ekonominės aplinkos veiksnių svarbą miesto turizmo pramonės kontekste (*visiškai pakankamas-1, pakankamas-2, neturiu nuomonės-3, nepakankamas-4, visiškai nepakankamas-5*):

	Pakankamas,-os		Nepakankamas,-os		
Bendros infrastruktūros vystymas	1	2	3	4	5
Valstybės bei ES parama turizmo plėtrai	1	2	3	4	5
Palanki turizmo mokesčių sistema	1	2	3	4	5

7. Įvertinkite socialinės aplinkos veiksnių raišką miesto turizmo pramonės kontekste:

	Pakankamas,-os		Nepakankamas,-os		
Druskininkų miesto gyventojų pajamų lygis	1	2	3	4	5
Palanki Druskininkų miesto gyventojų demografinė situacija	1	2	3	4	5
Druskininkų miesto gyventojų palanki nuostata turistų atžvilgiu	1	2	3	4	5

8. Įvertinkite technologinės aplinkos veiksnių raišką miesto turizmo pramonės kontekste:

	Pakankamas,-os		Nepakankamas,-os		
Technologijų ir inovacijų vystymas turizmo pramonėje	1	2	3	4	5
Informacinių-komunikacinių technologijų vystymasis mieste	1	2	3	4	5
Vietinės turizmo informacijos sistemos vystymas	1	2	3	4	5

9. Įvertinkite ekologinės aplinkos veiksnių raišką miesto turizmo pramonės kontekste:

	Pakankamas,-os		Nepakankamas,-os		
Aplinkosaugos reikalavimų laikymasis turizmo versle	1	2	3	4	5
Ekologinio turizmo skatinimas mieste	1	2	3	4	5
Aplinkosaugos programų vystymas Druskininkų mieste	1	2	3	4	5

10. Įvertinkite Druskininkų miesto turizmo konkurencingumą lemiančius ekonominius veiksnius:

	Pakankamas,-os		Nepakankamas,-os		
Palanki vietinė mokesčių sistema	1	2	3	4	5
Aukštos pridėtinės vertės kūrimas	1	2	3	4	5
Greita orientacija į tikslinės rinkos paklausos pokyčius	1	2	3	4	5
Miesto turizmo paslaugų žinomumas šalies mastu	1	2	3	4	5
Turizmo infrastruktūros tinkamumas turizmo plėtrai	1	2	3	4	5
Kapitalo investicijos į turizmo šaką:					
Savivaldybės	1	2	3	4	5
Privačios	1	2	3	4	5
ES	1	2	3	4	5

11. Kaip vertinate Druskininkų miesto turizmo konkurencingumą lemiančius strateginius veiksnius (*l.gerei-1, gerai-2, neturiu nuomonės-3, blogai-4, l.blogai-5*):

	Gerai			Blogai	
Savivaldybės gebėjimas pritraukti finansinius išteklius investicijomis į turizmo plėtrą	1	2	3	4	5
Miesto turizmo plėtros strategija	1	2	3	4	5
Turizmo įmonių organizuojamų paslaugų kokybė	1	2	3	4	5
Druskininkų kaip kelionės tikslo įvaizdis	1	2	3	4	5

12. Įvertinkite Druskininkų miesto konkurencingumą lemiančių fizinių veiksnių raišką:

	Pakankamas,-os		Nepakankamas,-os		
Miesto turizmo infrastruktūros tinkamumas	1	2	3	4	5
Miesto geografinė padėtis	1	2	3	4	5
Miesto turizmo išteklių patrauklumas ir įvairovė	1	2	3	4	5
Turizmo infrastruktūros tinkamumas turizmo plėtrai	1	2	3	4	5

13. Įvertinkite Druskininkų miesto konkurencingumą lemiančių žmoniškųjų veiksnių raišką (*l.svarbu-1, svarbu-2, neturiu nuomonės-3, nesvarbu-4, v.nesvarbu-5*):

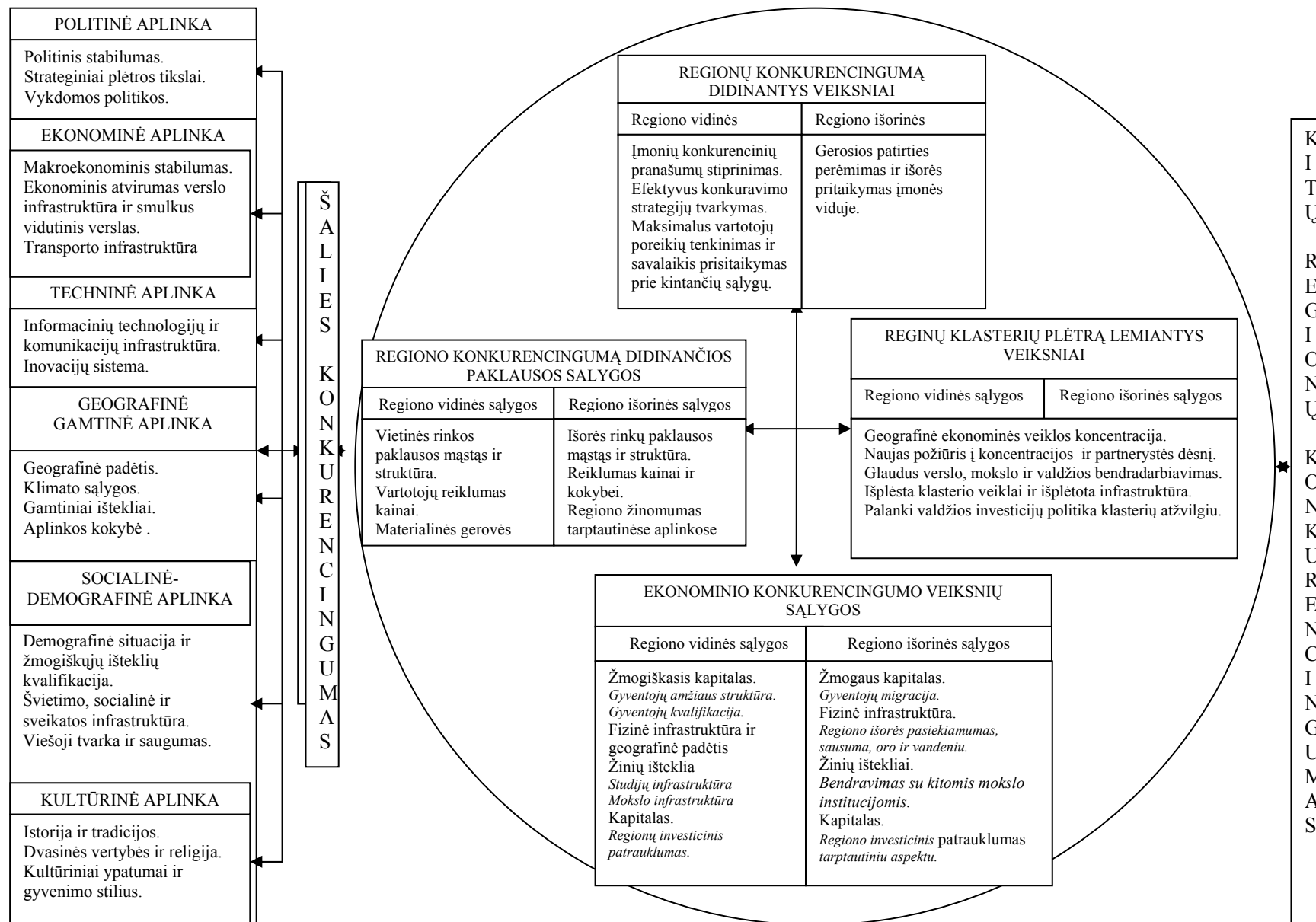
	Labai svarbu			Visai nesvarbu	
Darbo jėgos užimtumas	1	2	3	4	5
Darbo jėgos užmokesčio dydis	1	2	3	4	5
Mokymosi galimybės Druskininkų mieste	1	2	3	4	5

14. Įvertinkite šių konkurencinių strategijų ir veiksmų svarbą, siekiant padidinti Druskininkų miesto turizmo pramonės konkurencingumą (*l.svarbu-1, svarbu-2, neturiu nuomonės-3, nesvarbu-4, v.nesvarbu-5*):

	Labai svarbu			Visai nesvarbu	
Teigiamo Druskininkų miesto kaip kelionės tikslo įvaizdžio formavimas užsienio rinkose	1	2	3	4	5
Savivaldybės skiriamo finansavimo turizmo plėtrai panaudojimo kokybės monitoringas	1	2	3	4	5
Palankios teisinės turizmo verslo aplinkos formavimas	1	2	3	4	5
Veiksmingos mokesčių sistemos kūrimas	1	2	3	4	5
Investicijų į turizmo klasterį skatinimo sistema	1	2	3	4	5
Saugumo programų, skirtų turistams ir vietiniams gyventojams, vystymas	1	2	3	4	5
Rekreacinių išteklių naudojimo reglamentavimas ir jų apsaugos normatyvų kūrimas	1	2	3	4	5
Sezoniškumo veiksnio mažinimas	1	2	3	4	5
Gebėjimas tikslingai naudotis ES paramos fondais vystymas	1	2	3	4	5
Savivaldybės ir privataus turizmo sektorių bendradarbiavimo skatinimas	1	2	3	4	5
Ryšių su tikslinėmis turizmo rinkomis plėtojimas	1	2	3	4	5
Vieninga turizmo aptarnavimo infrastruktūra, užtikrinanti turizmo augimo poreikius, neviršijant ekologinio talpumo	1	2	3	4	5
Vieningos, aktyvios ir tikslingos miesto turizmo rinkodaros strategijos parengimas	1	2	3	4	5
Vietinės bendruomenės palankaus požiūrio į turistus ir turizmo plėtrą skatinimas	1	2	3	4	5
Neigiamo socialinio ir ekologinio turizmo plėtos poveikio prevencijos mechanizmas	1	2	3	4	5
Aplinkos apsaugos reikalavimų atitikimas ES standartams	1	2	3	4	5
Vieningos turizmo informacijos sistemos vystymas	1	2	3	4	5

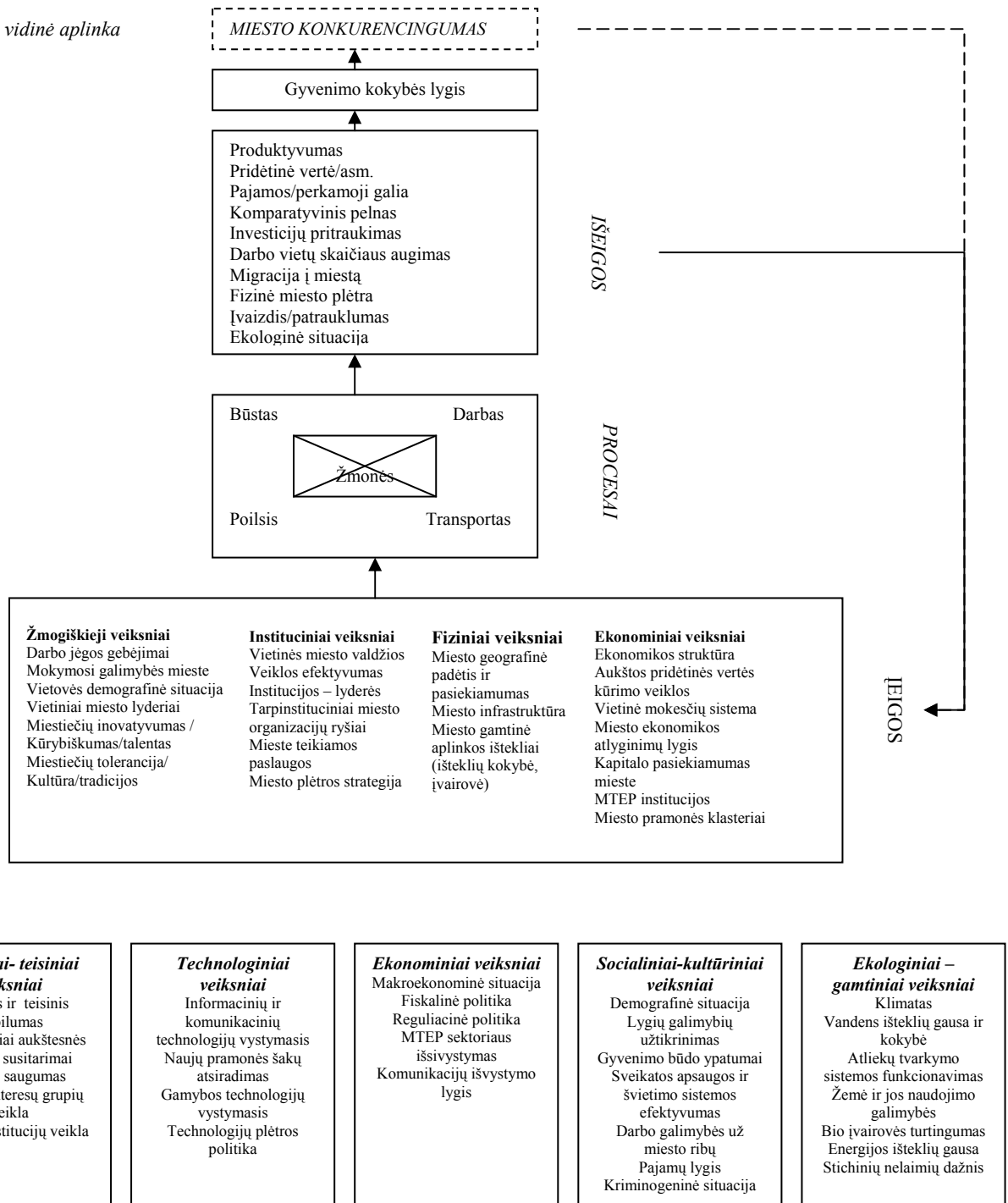
Dėkoju už atsakymus.

Anketą adaptuota pagal Randomanskaitės 2004, Bruneckienės 2008, Sinkienės 2008 disertacijas.

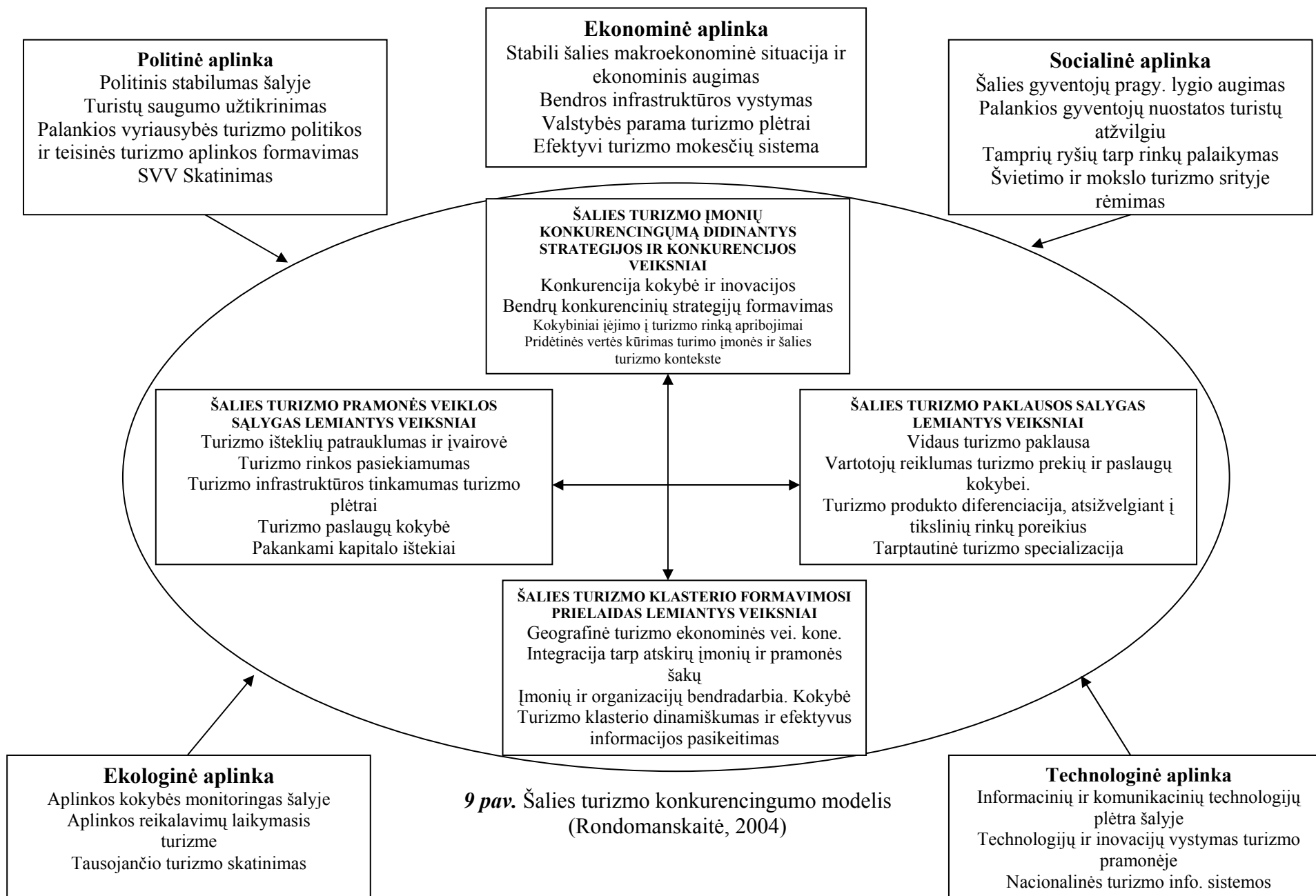


2 pav. Regionų konkurencingumo modelis (Bruneckienė, 2008).

Miesto vidinė aplinka



4 pav. Miesto konkurencingumo modelis (Sinkienė, 2008)



9 pav. Šalies turizmo konkurencingumo modelis
 (Rondomanskaitė, 2004)

VIDINIAI MIESTO TURIZMO KONKURENCINGUMO VEIKSNIAI

EKONOMINIAI VEIKSNIAI								
Ekspertai	Palanki vietinė mokesčių sistema	Aukštos pridėtinės vertės kūrimas	Greita orientacija į tikslinės rinkos paklausos pokyčius	Miesto turizmo paslaugų žinomumas šalies mastu	Turizmo infrastruktūros tinkamumas turizmo plėtrai	Kapitalo investicijos į turizmo šaką:		
						Savivaldybės	Privačios	ES
1	2	2	1	2	2	2	2	3
2	2	2	3	3	3	2	2	1
3	2	2	1	2	3	2	2	2
4	2	1	2	1	1	3	3	3
5	3	2	2	2	1	3	3	3
6	3	2	2	1	3	1	2	1
7	3	2	2	2	2	2	2	2
8	3	2	2	2	2	2	2	2
9	2	2	1	2	3	2	2	2
10	1	3	2	1	1	1	1	1
11	3	2	2	1	1	3	2	1
12	2	2	2	2	2	2	2	1
13	3	2	2	2	2	2	3	1
14	2	2	2	2	2	1	1	1
15	3	3	1	2	1	2	1	2
Rangų suma	36	31	27	27	29	30	30	26
Vieta	7	6	2	2	3	4	5	1
Rangų sumos vidurkis	29,50							
Nuokrypis nuo rangų sumos vidurkio	-6,50	-1,50	2,50	2,50	0,50	-0,50	-0,50	3,50
	42,25	2,25	6,25	6,25	0,25	0,25	0,25	12,25
Nuokrypio kvadratas								
Nuokrypio kvadratų suma	70,00							
Kendalo W	.398							

ŽMOGIŠKIEJI VEIKSNIAI			
Ekspertai	Darbo jėgos užimtumas	Darbo jėgos užmokesčio dydis	Mokymosi galimybės Druskininkų mieste
1	2	2	4
2	2	2	2
3	2	3	2
4	1	1	1
5	1	1	1
6	4	3	2
7	1	1	1
8	2	3	2
9	2	3	2
10	2	1	1
11	2	1	2
12	1	1	1
13	1	1	1
14	2	2	2
15	1	2	1
Rangų suma	26	27	25
Vieta	2	3	1
Rangų sumos vidurkis	26,00		
Nuokrypis nuo rangų sumos vidurkio	0,00	-1,00	1,00
	0,00	1,00	1,00
Nuokrypio kvadratas			
Nuokrypio kvadratų suma	2,00		
Kendalo W	.818		

STATIGINIAI VEIKSNIAI				
Ekspertai	Savivaldybės gebėjimas pritraukti finansinius išteklius investicijoms į turizmo plėtrą	Miesto turizmo plėtros strategija	Turizmo įmonių organizuojamų paslaugų kokybė	Druskininkų kaip kelionės tikslo įvaizdis
1	4	2	2	2
2	2	3	2	2
3	2	2	2	1
4	2	2	2	2
5	2	2	2	1
6	1	1	1	1
7	2	2	2	2
8	2	2	2	2
9	2	2	2	1
10	1	1	1	1
11	4	2	2	1
12	3	2	2	2
13	2	1	2	1
14	1	1	1	2
15	2	1	2	1
Rangų suma	32	26	27	22
Vieta	4	2	3	1
Rangų sumos vidurkis	26,75			
Nuokrypis nuo rangų sumos vidurkio	-5,25	0,75	-0,25	4,75
Nuokrypio kvadratas	27,5625	0,5625	0,0625	22,5625
Nuokrypio kvadratų suma	50,75			
Kendalo W	.531			

FIZINIAI VEIKSNIAI				
Ekspertai	Miesto turizmo infrastruktūros tinkamumas	Miesto geografinė padėtis	Miesto turizmo išteklių patrauklumas ir įvairovė	Turizmo infrastruktūros tinkamumas turizmo plėtrai
1	2	2	2	2
2	2	2	3	2
3	1	1	1	2
4	2	1	2	1
5	1	1	1	2
6	1	1	1	1
7	2	2	3	2
8	2	2	1	2
9	1	1	1	2
10	1	1	1	1
11	4	2	2	1
12	2	2	4	2
13	2	2	1	2
14	2	4	2	2
15	1	1	1	1
Rangų suma	26	25	26	25
Vieta	3	2	4	1
Rangų sumos vidurkis	25,5			
Nuokrypis nuo rangų sumos vidurkio	-0,5	0,5	-0,5	0,5
Nuokrypio kvadratas	0,25	0,25	0,25	0,25
Nuokrypio kvadratų suma	1			
Kendalo W	.625			

IŠORINIAI MIESTO TURIZMO KONKURENCINGUMO VEIKSNIAI

POLITINĖ APLINKA					
	Turistų saugumo užtikrinimas			Politis stabilumas mieste	Palankus teisinis turizmo aplinkos formavimas
	Transportavimo saugumas	Nusikalstamumo prevencija	Medicininų paslaugų patikimumas		
1	2	2	4	3	2
2	4	2	4	3	2
3	2	2	2	1	4
4	4	2	2	1	4
5	4	2	4	4	4
6	4	2	3	2	4
7	4	4	2	2	4
8	4	4	2	2	4
9	2	2	2	1	1
10	2	2	2	1	1
11	2	2	2	2	1
12	3	2	2	2	1
13	3	4	4	1	2
14	3	2	4	2	2
15	2	2	2	3	2
Rangų suma	45	36	41	30	38
Vieta	5	2	4	1	3
Rangų sumos vidurkis	38,00				
Nuokrypis nuo rangų sumos vidurkio	-7	2	-3	8	0
Nuokrypio kvadratas	49	4	9	64	0
Nuokrypio kvadratų suma	126				
Kendalo W	.355				

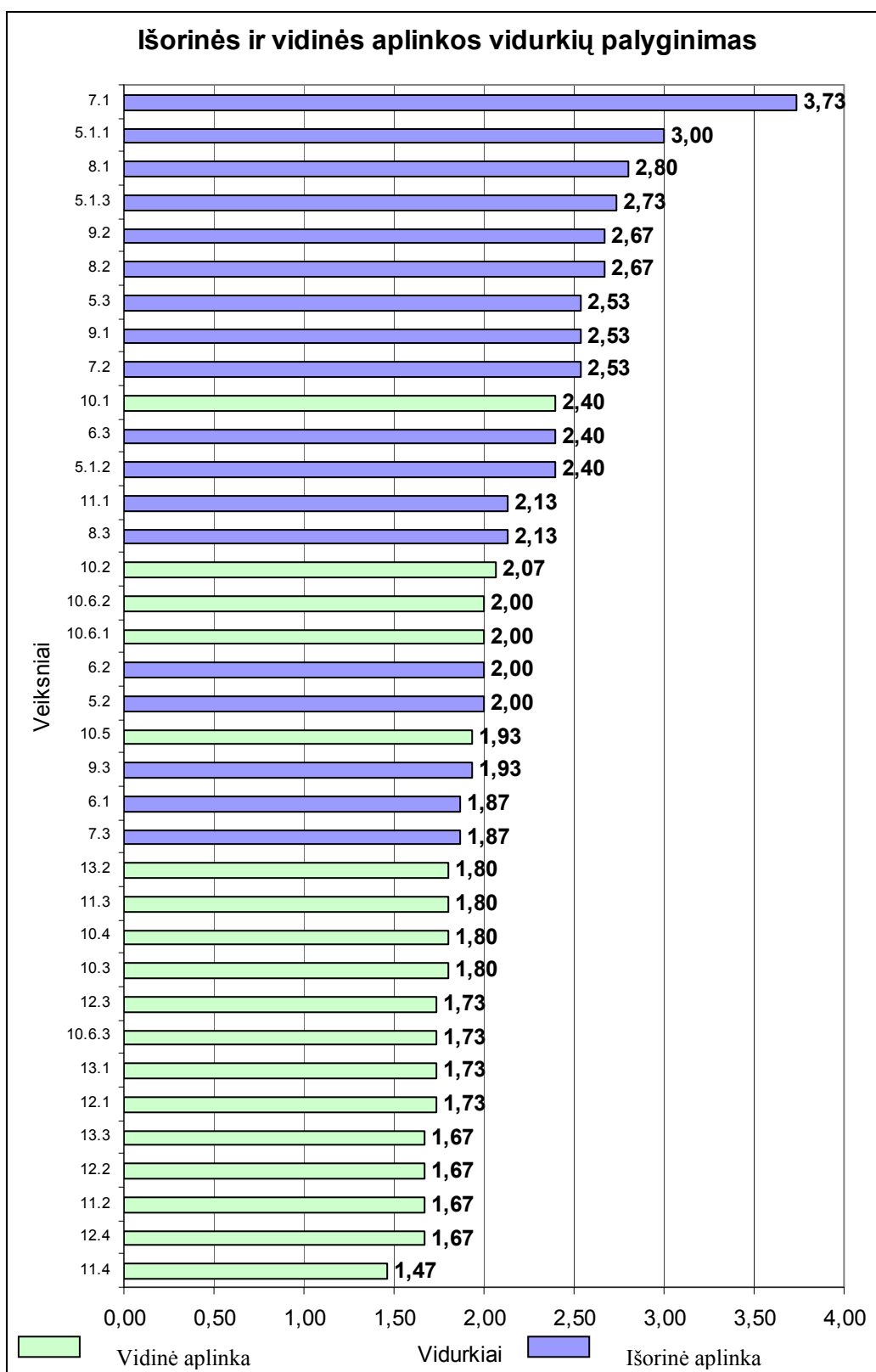
EKONOMINĖ APLINKA			
	Bendros infrastruktūros vystymas	Valstybės bei ES parama plėtrai	Palanki turizmo mokesčių sistema
1	2	2	3
2	2	2	2
3	1	1	2
4	2	4	2
5	2	1	2
6	1	2	2
7	2	2	2
8	2	2	2
9	1	1	2
10	1	1	4
11	2	2	2
12	2	2	4
13	2	2	3
14	4	4	1
15	2	2	3
Rangų suma	28	30	36
Vieta	2	1	3
Rangų sumos vidurkis	31,33		
Nuokrypis nuo rangų sumos vidurkio	3,33	1,33	-4,67
Nuokrypio kvadratas	11,11	1,78	21,78
Nuokrypio kvadratų suma	34,67		
Kendalo W	.386		

SOCIALINĖ APLINKA			
Ekspertai	Druskininkų miesto gyventojų pajamų lygis	Druskininkų miesto gyventojų demografinė situacija	Druskininkų miesto gyventojų palanki nuostata turistų atžvilgi
1	4	2	2
2	3	3	3
3	2	2	2
4	4	2	1
5	4	3	2
6	5	2	1
7	4	2	2
8	5	2	2
9	3	2	2
10	2	4	2
11	4	2	2
12	4	4	2
13	4	3	2
14	4	1	1
15	4	4	2
Rangų suma	56	38	28
Vieta	3	2	1
Rangų sumos vidurkis	40,67		
Nuokrypis nuo rangų sumos vidurkio	-15,33	2,67	12,67
Nuokrypio kvadratas	235,11	7,11	160,44
Nuokrypio kvadratų suma	402,67		
Kendalo W	.316		

TECHNOLOGINĖ APLINKA			
	Technologijų ir inovacijų vystymas turizmo pramonėje	Informacinių komunikacinių technologijų vystymasis mieste	Vietinės turizmo informacijos sistemos vystymas
1	4	3	4
2	2	3	2
3	2	2	1
4	4	4	2
5	2	2	1
6	3	3	2
7	4	2	2
8	4	1	2
9	2	2	1
10	3	4	3
11	2	2	2
12	4	4	4
13	2	3	2
14	2	2	2
15	2	3	2
Rangų suma	42	40	32
Vieta	3	2	1
Rangų sumos vidurkis	38		
Nuokrypis nuo rangų sumos vidurkio	-4	-2	6
Nuokrypio kvadratas	16	4	36
Nuokrypio kvadratų suma	56,00		
Kendalo W	.669		

EKOLOGINĖ APLINKA			
	Aplinkosaugos reikalavimų laikymasis turizmo versle	Ekologinio turizmo skatinimas mieste	Aplinkosaugos programų vystymas Druskininkų mieste
1	3	4	2
2	2	2	2
3	2	2	1
4	4	2	4
5	2	2	1
6	1	2	2
7	4	4	3
8	4	4	3
9	2	2	1
10	2	2	2
11	2	4	3
12	2	4	2
13	3	2	3
14	2	2	2
15	2	2	1
Rangų suma	37	40	32
Vieta	2	3	1
Rangų sumos vidurkis	36,33		
Nuokrypis nuo rangų sumos vidurkio	-0,67	-3,67	4,33
Nuokrypio kvadratas	0,44	13,44	18,78
Nuokrypio kvadratų suma	32,67		
Kendalo W	.591		

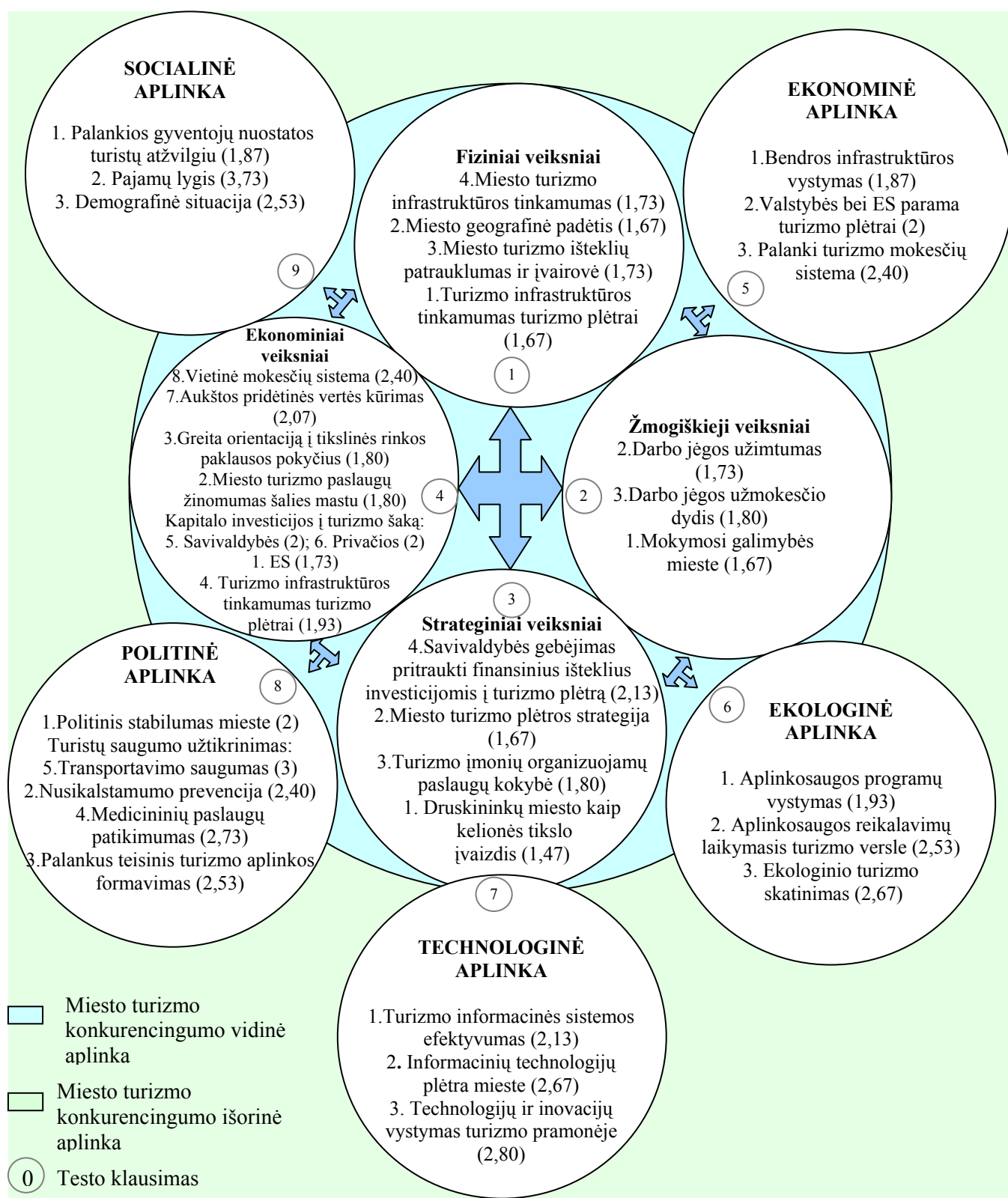
SVARBIAUSI VEIKSNIAI DIDINANTYS Miesto TURIZMO PRAMONĖS KONKURENCINGUMĄ																	
Ekspertai	Teigiamo Druskininkų miesto kaip kelionės tikslo įvaizdžio formavimas užsienio rinkose	Savivaldybės skiriamas finansavimas turizmo plėtrai panaudojimo kokybės monitoringas	Palankios teisinės turizmo verslo aplinkos formavimas	Veiksmingos mokesčių sistemos kūrimas	Investicijų į turizmo klasterį skatinimo sistema	Saugumo programų, skirtų turistams ir vietiniams gyventojams, vystymas	Rekreacinių išteklių naudojimo reglamentavimas ir jų apsaugos normatyvų kūrimas	Sezoniskumo veiksnio mažinimas	Gebejimas tikslingai naudoti ES paramos fondais vystymas	Savivaldybės ir privataus turizmo sektorių bendradarbiavimo skatinimas	Ryšių su tikslinėmis turizmo rinkomis plėtojimas	Vieninga turizmo aptarnavimo infrastruktūra, užtikrinanti turizmo augimo poreikius, neviršijant ekologinio talpumo	Vieningos, aktyvios ir tikslingos miesto turizmo rinkodaros strategijos parengimas	Vietinės bendruomenės palankaus požiūrio į turistus ir turizmo plėtrą skatinimas	Neigiamo socialinio ir ekologinio turizmo plėtos poveikio prevencijos mechanizmas	Aplinkos apsaugos reikalavimų atitikimas ES standartams	Vieningos turizmo informacijos sistemos vystymas
1	1	2	2	2	1	1	2	1	1	1	1	2	3	3	2	2	1
2	2	3	3	2	2	2	1	3	2	2	2	2	2	2	2	3	2
3	3	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
4	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	2	1	1
5	1	1	2	2	1	1	1	3	1	2	1	1	1	1	1	1	1
6	1	1	3	3	2	2	3	2	1	1	1	3	2	1	1	1	1
7	1	2	2	2	1	1	1	2	1	2	2	1	1	1	1	1	1
8	3	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
9	3	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
10	1	1	1	2	2	1	2	1	1	1	1	2	1	2	1	2	1
11	1	2	3	1	1	1	2	3	1	2	1	2	2	2	1	1	1
12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
13	1	1	2	2	2	1	1	1	2	1	1	1	1	1	2	1	1
14	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
15	1	3	3	2	1	1	3	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Rangų suma	22	25	30	27	25	20	25	27	20	22	20	24	23	23	22	24	19
Vieta	5	14	17	15	13	4	12	16	3	6	2	10	9	8	7	11	1
Rangų sumos vidurkis	23,41																
Nuokrypis nuo rangų sumos vidurkio	1,41	-1,59	-6,59	-3,59	-1,59	3,41	-1,59	-3,59	3,41	1,41	3,41	-0,59	0,41	0,41	1,41	-0,59	4,41
Nuokrypio kvadratas	1,99	2,52	43,40	12,88	2,52	11,64	2,52	12,88	11,64	1,99	11,64	0,35	0,17	0,17	1,99	0,35	19,46
Nuokrypio kvad. suma	138,12																
Kendalo W	.431																



13 pav. Ekspertų vidurkių palyginimas

14 lentelė Svarbiausi veiksniai kiekvienoje veiksmų grupėje

Veiksniai	N	Vidurkis	St. Nuokrypis	Eil.Nr. pagal svarbą
Išorinė aplinka				
Politinė aplinka				4
5.1.1 Transportavimo saugumas	15	3,00	,926	5
5.1.2 Nusikalstamumo prevencija	15	2,40	,828	2
5.1.3 Medicininių paslaugų patikimumas	15	2,73	,961	4
5.2 Politinis stabilumas mieste	15	2,00	,926	1
5.3 Palankus teisinis turizmo aplinkos formavimas	15	2,53	1,302	3
Ekonominė aplinka				1
6.1 Bendros infrastruktūros vystymas	15	1,87	,743	1
6.2 Valstybės bei ES parama plėtrai	15	2,00	,926	2
6.3 Palanki turizmo mokesčių sistema	15	2,40	,828	3
Socialinė aplinka				5
7.1 Druskininkų miesto gyventojų pajamų lygis	15	3,73	,884	3
7.2 Palanki Druskininkų miesto gyventojų demografinė situacija	15	2,53	,915	2
7.3 Druskininkų miesto gyventojų palanki nuostata turistų atžvilgiu	15	1,87	,516	1
Technologinė aplinka				3
8.1 Technologijų ir inovacijų vystymas turizmo pramonėje	15	2,80	,941	3
8.2 Informacinių-komunikacinių technologijų vystymasis mieste	15	2,67	,900	2
8.3 Vietinės turizmo informacijos sistemos vystymas	15	2,13	,915	1
Ekologinė aplinka				2
9.1 Aplinkosaugos reikalavimų laikymasis turizmo versle	15	2,53	,834	2
9.2 Ekologinio turizmo skatinimas mieste	15	2,67	,976	3
9.3 Aplinkosaugos programų vystymas Druskininkų mieste	15	1,93	,704	1
Vidinė aplinka				
Ekonominiai veiksniai				4
10.1 Palanki vietinė mokesčių sistema	15	2,40	,632	8
10.2 Aukštos pridėtinės vertės kūrimas	15	2,07	,458	7
10.3 Greita orientacija į tikslinės rinkos paklausos pokyčius	15	1,80	,561	3
10.4 Miesto turizmo paslaugų žinomumas šalies mastu	15	1,80	,561	2
10.5 Turizmo infrastruktūros tinkamumas turizmo plėtrai	15	1,93	,799	4
10.6.1 Savivaldybės	15	2,00	,655	5
10.6.2 Privačios	15	2,00	,655	6
10.6.3 ES	15	1,73	,799	1
Strateginiai veiksniai				3
11.1 Savivaldybės gebėjimas pritraukti finansinius išteklius investicijoms į turizmo plėtrą	15	2,13	,915	4
11.2 Miesto turizmo plėtros strategija	15	1,67	,617	2
11.3 Turizmo įmonių organizuojamų paslaugų kokybė	15	1,80	,414	3
11.4 Druskininkų kaip kelionės tikslo įvaizdis	15	1,47	,516	1
Fiziniai veiksniai				1
12.1 Miesto turizmo infrastruktūros tinkamumas	15	1,73	,799	4
12.2 Miesto geografinė padėtis	15	1,67	,816	2
12.3 Miesto turizmo išteklių patrauklumas ir įvairovė	15	1,73	,961	3
12.4 Turizmo infrastruktūros tinkamumas turizmo plėtrai	15	1,67	,488	1
Žmogiškieji veiksniai				2
13.1 Darbo jėgos užimtumas	15	1,73	,799	2
13.2 Darbo jėgos užmokesčio dydis	15	1,80	,862	3
13.3 Mokymosi galimybės Druskininkų mieste	15	1,67	,816	1



15 pav. Teorinis Druskininkų miesto turizmo konkurencingumo modelis (Sudaryta autoriaus)